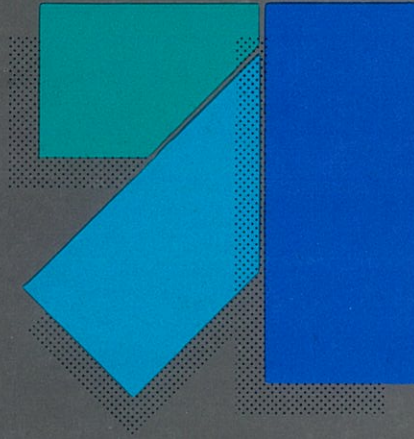

PİYASA EKONOMİLERİNDE ENDÜSTRİYEL KALKINMA STRATEJİLERİ

TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ

PİYASA EKONOMİLERİNDE ENDÜSTRİYEL KALKINMA STRATEJİLERİ

(Tebliğler, Panel)

**TÜSİAD ULUSLARARASI SEMİNERİ
(16 Kasım 1989)**

İSTANBUL

NİSAN 1990

(Yayın No: TÜSİAD-T/90.04.133)

**Cumhuriyet Cad.Ferah Apt.233/9-10, 80230 Harbiye, İstanbul
Tel: 140 12 05 Telefaks: 147 00 82**

SEMİNER ORGANİZASYON KOMİTESİ:

CEM BOYNER

BÜLENT ECZACIBAŞI

E.İHSAN ÖZOL

PROF. DR. ORHAN ŞENER

Bu raporun tamamı veya bir bölümü TÜSİAD
"Piyasa Ekonomilerinde Endüstriyel
Kalkınma Stratejileri" referansı yazılmak
kaydıyla yayınlanabilir.

PİYASA EKONOMİLERİNDE ENDÜSTRİYEL KALKINMA STRATEJİLERİ

TÜSİAD YÖNETİM KURULU BAŞKANI CEM BOYNER'İN AÇIŞ KONUŞMASI 1

SABAH OTURUMU

TEORİ VE UYGULAMADA ENDÜSTRİYEL KALKINMA STRATEJİLERİ

(Başkan: Prof. Dr. Emre GÖNENSAY)

1990'LI YILLAR İÇİN EKONOMİK KALKINMA STRATEJİLERİ 7
(Prof. Dr. Geoffrey CARLINER)

KORE'DE UYGULANAN ENDÜSTRİYEL KALKINMA STRATEJİSİ 25
(Prof. Dr. Yul KWON)

ENDÜSTRİYEL KALKINMADA VE ULUSLARARASI REKABETTE 43
ORTAYA ÇIKAN EĞİLİMLER
(Dr. Herman MÜEGGE)

SORULAR - CEVAPLAR 57

ÖĞLE YEMEĞİ KONUŞMASI

(Başkan: Bülent ECZACIBAŞI)

TÜRKİYE EKONOMİSİNİN BUGÜNKÜ DURUMU VE 75
6'NCI BEŞ YILLIK PLAN
(Dr. Ali TİGREL)

PANEL

DÜNYA EKONOMİLERİNDE BÜTÜNLEŞME, KORUMACILIK VE

PİYASA LİBERALİZMİ

(Başkan: Feyyaz BERKER)

DÜNYA EKONOMİSİYLE BÜTÜNLEŞME, KORUMACILIK 89
VE PİYASA LİBERALİZMİ
(Partha S. GHOSH)

PİYASA EKONOMİLERİNDE ENDÜSTRİYEL KALKINMA STRATEJİLERİ 95
(Prof.Dr. Merih CELASUN)

TÜRKİYE'NİN ENDÜSTRİYEL KALKINMA STRATEJİSİ 103
(Prof. Dr. Demir DEMİRGİL)

SİNAİ KALKINMA STRATEJİLERİNİN TESBİTİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER 107
(Prof. Dr. Ayhan ÇİLİNGİROĞLU)

SORULAR-CEVAPLAR 111

DİPNOTLAR 133

ÖZGEÇMİŞLER 141

ÖNSÖZ

TÜSİAD (Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği) 1971 yılından buyana, Türk ekonomisindeki gelişmeleri devamlı olarak izlemekte, önem ve özelliklerine göre zaman zaman çeşitli ekonomik ve sosyal konularda raporlar yayınlamaktadır.

Bu rapor, TÜSİAD tarafından 16 Kasım 1989 tarihinde İstanbul Sheraton Otel'i'nde yapılan "Piyasa Ekonomilerinde Endüstriyel Kalkınma Stratejileri" adlı uluslararası Seminer'de sunulan tebliğleri ve panel tartışmaları kapsamaktadır.

Kamu yararına çalışan gönüllü bir özel sektör kuruluşu olan TÜSİAD, yayınlarında bilimsel ve tarafsız kalmayı amaç edinmiştir. Bu nedenle, raporda belirtilen değerlendirmelerin resmi görüşler veya üyelerin görüşleri ile doğrudan bir ilişkisi söz konusu değildir.

Seminerde sunulan tebliğler ve panel tartışmaları Prof. Dr. Orhan Şener tarafından derlenmiştir.

Rapor, Güniz Bursalıoğlu tarafından yayına hazırlanmıştır.

TÜSİAD YÖNETİM KURULU BAŞKANI CEM BOYNER'İN SEMİNERİ AÇIŞ KONUŞMASI

Değerli misafirler, basının değerli mensupları, TÜSİAD'ın düzenlediği Piyasa Ekonomilerinde Endüstriyel Kalkınma Stratejileri Seminerine hoşgeldiniz.

Dünyadaki siyasi ve ekonomik gelişmelerin fevkalade hız kazandığı bir dönemde, Türkiye'nin uluslararası rekabet dünyasındaki yeri, rekabet imkanları ve uygulayacağı kalkınma stratejilerinin saptanmasına ışık tutmaya yönelik olarak düzenlenen bu seminerde serbest piyasa ve uzun vadeli kalkınma stratejileri gibi birbirleri ile çelişkili görünen konular birarada tartışılacaktır.

Çevremizdeki değişiklikler çok hızlı. Dünyadaki yeniliklerin hızına baktığımızda eski planlı zihniyetin tümüyle geçersiz kaldığını görüyoruz. Planlı kalkınmanın, belki de bildiğimiz anlamda planlı kalkınmanın, uluslararası refaha ve ekonomik gelişmeye götürmede yeterli olmadığı ortaya çıktı. Öte yandan, ulusların kalkınmaya ayıracakları kaynaklar da sınırlı. Çevre koşullarındaki her yeni değişikliğe uyum göstermeye yönelik makro- ekonomik değişiklikler ise, kaynakların akılsız israfı anlamına gelecek. Bütün bu gelişmeler, ulusları gelecekleriyle ilgili stratejik düşünmeye ve stratejik planlar yapmaya itiyor. Yani değişikliklere göre tavır almaktan çok değişikliği öngörerek planlamak yoluna itiyor.

1983 yılında Japonya'da Matsushita şirketinin Yönetim Kurulu Başkanı 90 yaşlarındaki Konosuke Matsushita ile tanıştım. Toplantıda şirketlerinin 75 yıllık bir vision'ı olduğunu anlattı. Kendisine, "75 yıllık bir vision'u belirlemek ve gerçekleştirmek için ne gerekli" diye sorulduğunda cevap olarak "Biraz sabıra gerek var" dedi. Pek çok değişikkene rağmen 75 yıllık "vision"!

Matsushita 30 yıl önce alınan stratejik kararların şirketinin bugünü üzerinde çok etkili olduğunu anlatıyor. Şirketlerin çevrelerinde çok bilinmeyen var. Şirketler kadar olmasa bile ülkelerin de uzun vadelerinde çok bilinmeyen var. Ancak uzun vadeli stratejileri belirlemek çok

bilinmeyenin olduğu koşullar için daha da gerekli. Çünkü her atılan adım bir sonrakinin öncüsü, köprüsü, olmalı. Başiboş bir gelişme, değışikliklerin arkasından gidip her yeniliğe ayak uydurmaya çalışmak hayatta kalmayı sağlar. Ama başarı ve büyüme için yeterli olamaz. Her adım sonrakine geçiş olmalı, birbirini tamamlamalı, değışikliklere sadece ayak uydurmaktansa değışikliği biçimlendirmeli ve değışiklikleri kontrol edebilmeli.

Uluslararası rekabet bir seyirci sporu değildir, katılım gerektirir. Uzun vadeli vision, politikalarda tutarlılık birbirlerini kuvvetlendiren yeni synergetic kararlar başarının unsurları olacak. Diğer taraftan, yapabildiğimizi daha çok ve daha iyi yapmak yerine, belki de tamamen yeni şeyler yapmak konuları tartışılacak.

Geçtiğimiz 10 yılda Türkiye'de önemli işler yapıldı. Altyapı, liberalleşme ve ticari ilişkiler konularında bir değışim sürecine girdi Türkiye. Enflasyon, yüksek faiz sorunları halen çözülmemiş olsalar bile Türkiye hazırlanmakta. Doğru yönlendirilmiş bir endüstrileşme, global pazarlara servis verebilmemiz açısından çok önemli olacak.

Makro-ekonomileri daha başarılı ve tutarlı yönetmek zorundayız. İleriye doğru baktığımızda teknolojik gelişme çok hızlı. Ekonomiler birbirine daha fazla entegre olmakta, politik ideolojilerin önemi azalmakta ve insan unsuru daha fazla öne çıkmakta. Hernekadar bütün bu gelişmeleri büyük bir memnuniyetle uzaktan izliyorsak da, eğer 21'inci yüzyılda içinde yaşamayı seveceğimiz bir Türkiye istiyorsak, o zaman değışiklikleri takip etmek yeterli olmayacaktır. Daha fazla stratejik düşünerek değışiklikleri kendimize nasıl yararlı hale getirebileceğimize karar vermek zorundayız.

Bugün, dünyanın seçkin iktisatçıları piyasa ekonomilerinde endüstriyel kalkınma stratejileri konusunu ele alacaklar. Bu seminerin ortaya çıkan global güçler ve değışikliklerle nasıl başedeceğimize ve diğer ülkelerin tecrübelerinden yararlanarak uluslararası rekabette eşit koşulda bir ortak olmayı öğrenmemize yardımcı olacağını umuyoruz. Bu seminerin düzenlenmesinde çok emeği geçen başta Sayın Bülent Eczacıbaşı ve tüm TÜSİAD ekibine teşekkür ediyorum. Seminerin başarı ile geçmesini temenni ediyor, saygılar sunuyorum.

SABAH OTURUMU

TEORİ VE UYGULAMADA ENDÜSTRİYEL KALKINMA STRATEJİLERİ

Tebliğler ve Tartışmalar

Başkan: Prof. Dr. Emre GÖNENSAY

1) 1990'LI YILLAR İÇİN EKONOMİK KALKINMA STRATEJİLERİ

Prof. Dr. Geoffrey CARLINER

2) KORE'DE UYGULANAN ENDÜSTRİYEL KALKINMA STRATEJİSİ

Prof. Dr. Yul KWON

**3) ENDÜSTRİYEL KALKINMADA VE ULUSLARARASI REKABETTE ORTAYA
ÇIKAN EĞİLİMLER**

Dr. Herman MÜEGGE

SORULAR-CEVAPLAR

Prof. Dr. Emre GÖNENSAY

Sayın misafirler, hepiniz hoşgeldiniz.

Piyasa ekonomilerinde kalkınma stratejileri ile ilgili sabah oturumumuzda üç konuşmacımız var.

Bu seminer, Türkiye'de yatırımların seviyesi konusunda endişelerin arttığı ve işadamları arasında yatırımların durakladığına dair görüş birliğinin olduğu bir döneme rastlıyor. Bunun nedenleri şöyle özetlenebilir: Enflasyon, yüksek faizler, gelişmemiş ve verimsiz bir sermaye piyasası. Uygun politikaların uygulamaya konması güçlük arz ediyor ve bunun nedenlerini bilemiyoruz. Ancak bu sabah esas üzerinde duracağımız konu şudur: Yatırımların ve sınai üretimin GSMH içindeki payının arttırılması bir çözüm müdür? Bu ülkemizin zenginleşmesini sağlayacak mıdır? Son günlerde Dünya Bankası'nca derlenen bazı rakamları inceledim. Çok ilginç. Eğer sanayinin GSMH içindeki payına bakarsak ve bunu sanayileşmenin bir göstergesi olarak kabul edersek Zaire ABD'den, Zimbabwe, Bostwana, Kongo, Trinidad ve Tobaggo Japonya'dan, Arjantin tüm AT ülkelerinden daha sanayileşmiş bir ülke olarak gözükmektedir. Eğer yatırımların GSMH içindeki payına bakarsak, yine aynı çarpıcı sonuçları görüyoruz. Örneğin, Lesoto'da yatırım oranı batılı ülkelere göre yüksek. Sadece yatırım oranını ve sınai üretimi arttırmak bir çözüm değildir, fakirlik yaratabilir. Kanımca sanayileşme stratejileri daha fazla önem taşımaktadır. Bu konu ile ilgili bir diğer sorun da uluslararası çevrenin durumudur. Sanayi stratejileri derken, içinde bulunduğumuz uluslararası çevreyi de dikkate almak zorundayız. Ancak çevre koşulları bugün fazla açık değildir; Örneğin AT üyeliği gerçekleşecek mi? Ne zaman? Doğu Bloku'nda neler oluyor? Bu ve benzeri konular kanımca sanayileşme stratejilerine bağlı olarak düşünülmesi gereken önemli problemler.

Müsaadenizle ilk konuşmacımızı takdim etmek istiyorum. Prof.Carliner'ın konuşmasının ana temasını 90'larda kalkınma stratejilerindeki gelişmeler ve diğer ülke deneyimlerinden alınacak dersler oluşturmaktadır. Uluslararası ekonomi, emek ekonomisi alanlarında çalışmalar yapmış olan Prof.Carliner, ABD'nde Ulusal Ekonomik Araştırma Bürosu Başkanı, University of Auberlin, Berkeley ve Western Ontario University'de dersler vermiş, başkanlık ekonomik danışmanları Enstitüsü'nde görev almıştır.

Teşekkür ederim.

1990'LI YILLAR İÇİN EKONOMİK KALKINMA STRATEJİLERİ: ÜLKE UYGULAMALARINDAN ALINACAK DERSLER

Prof. Dr.Geoffrey CARLINER*

Geçmişteki son onar yıllık dönemler boyunca, dünyanın çeşitli yörelerindeki gelişmekte olan birçok ülke, ekonomik büyüme ve endüstriyel kalkınma oranlarını yükseltmek amacıyla, çok sayıda endüstriyel kalkınma stratejisini denediler. Bazı ülkeler bu çabalarında olağanüstü başarı sağlarken, geriye kalan çok sayıda ülke ise başarısız oldular. Hernekadar ülke deneyimleri bazı yönlerden birbirine çok benzemekteyse de; sahip oldukları ekonomik kaynaklar, ekonomilerinin büyüklüğü ve kalkınma düzeyleri bakımından aralarında farklılıklar bulunan ülkeler için, uygulama sonuçlarından yine de önemli dersler alınabilir.

Bu çalışmamızda çeşitli ülke deneyimlerinden çıkarılabilecek bazı dersler gözden geçirilmektedir. İlk bölümde, makro-ekonomik istikrarın sağlanmasının önemi vurgulanmaktadır. İkinci bölümde ise, yüksek düzeyde iç tasarruf ve yatırım yapma gerekliliği konusu tartışılmaktadır. Üçüncü bölümde, ekonomik kalkınma modelinin ithal ikamesi yerine ihracatın teşvik edilmesine dayandığı, dışa açık strateji ele alınmaktadır. Dördüncü bölümde ise, sektörel öncelik verilecek endüstrilerin seçimine dayanan endüstriyel kalkınma politikasının uygulanması sırasında devletin olası rolü tartışılmaktadır. Son bölümde, Türkiye'nin gelecekteki başarı şansı ile ilgili kısa bir değerlendirme yapılmaktadır.

I. MAKRO-EKONOMİK İSTİKRARIN ÖNEMİ

Son yıllarda birçok ülke, faiz oranlarındaki dalgalanmaların ve hızlı enflasyon olgusunun, ekonomik kalkınma çabaları yönünden oldukça zararlı olduğunu anlamışlardır. Gerçekten, yüksek düzeyde enflasyon olgusunu yaşayan ülkelerin, uzun dönemde ekonomik kalkınmalarını devam ettirmeleri olanağı pek yoktur. Şöyle ki, fiyatlar genel düzeyinin hızla değiştiği bir ortamda, piyasa mekanizması fabrikaların işletilmesi ve işyerlerinin yönetimi yönünden, oldukça zayıf

* Yazarın özgeçmişi ile tebliğle ilgili dipnotların ve yararlanılan kaynakların listesi ektedir.

sinyaller verebilmektedir. Böyle bir durumda firmalar ve tüketiciler enflasyonla başedebilmek için çok zaman harcarlar ve verimli üretim için daha az zaman ayırırlar. Geleceğe yönelik planlama hernekadar olanaksız değilse de, yine de son derece zordur ve enflasyon nedeniyle uzun dönem yatırımları düşme eğilimi gösterir. Böylece, yüksek enflasyon ekonomik kalkınma potansiyelini zayıflatmaktadır.

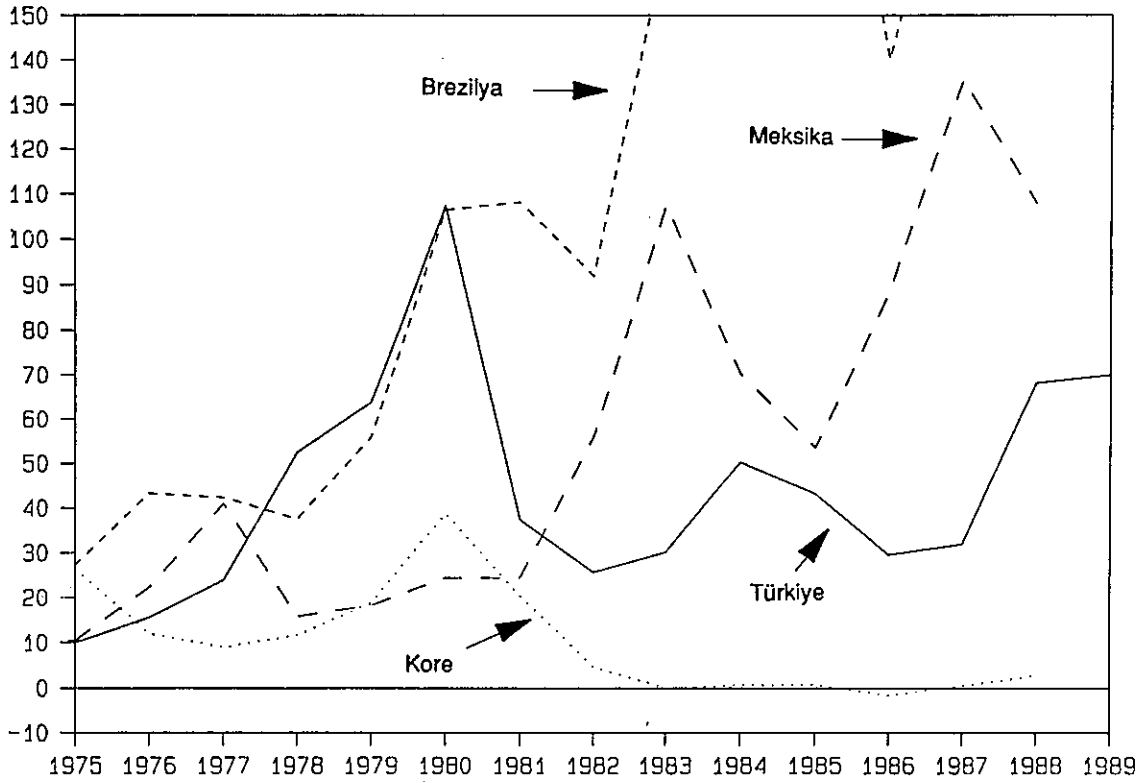
Yüksek ve dalgalanan enflasyon oranları, özellikle üretime olan talepte ve reel faiz oranlarında yine yüksek dalgalanmalara yol açar. Bu istikrarsızlık ise, iş yapmanın maliyetini büyük ölçüde arttırırken; yatırımlara ilişkin olarak alınacak herhangi bir kararın riskini de yükseltir. Büyük çapta dalgalanmalara tabi bir ekonomi etkin bir biçimde işleyemez ve istikrarlı bir ekonomi gibi hızla kalkınamaz. Bu nedenle, endüstriyel kalkınmaya ilişkin olarak hükümetlerin yapabilecekleri en olumlu katkılardan birisi, düşük ve istikrar kazanmış bir enflasyon oranının devam ettirilmesi olmalıdır.

Enflasyon oranı arttıkça firmalar ve tüketiciler banka tasarruflarını ve yerli para taleplerini azaltmaya çalışırlar. Bu kişiler ve firmalar varlıklarını fiziksel mallara yatırabilir ya da iç finansal varlıklar yerine Alman Markı ya da Amerikan Dolarına çevirebilirler. Enflasyon oranı artarken ve yerli paraya olan talep azalırken, para arzındaki belli bir artış oranı, enflasyon oranında daha büyük bir yükselişe yol açacaktır.

Enflasyon sorununun öneminin gözönünde bulundurulmaması, çok ciddi bir hata olmaktadır. Şöyle ki, enflasyonun aşağı çekilmesi için devletin gerekli önlemleri almaması, fiyatlar genel düzeyinin hızla yükselmesine yol açarak, Latin Amerika ülkelerinde olduğu gibi ekonomik kalkınmaya engel olacaktır. Gerçekten, yüzde 100'e yaklaşan bir enflasyon oranı ile ekonomik kalkınmasını başarılı bir biçimde devam ettiren hiçbir ülke görülmemiştir. Kısa dönemde enflasyonun kontrol altına alınması oldukça sancılı olabilmektedir. Ancak, enflasyon aşağı çekilmedikçe, Türkiye için de ekonomik kalkınmayı devam ettirme olanağı pek yoktur.

Aşağıdaki Şekil 1, Türkiye ve gelişmekte olan Brezilya, Meksika ve Kore gibi orta gelir grubunda bulunan üç ayrı ülkeye ait enflasyon oranlarını göstermektedir.

ŞEKİL 1
ENFLASYON ORANLARI
(Toptan Eşya Fiyatları)

Kaynak: International Monetary Fund, International Financial Statistics, Series 63.

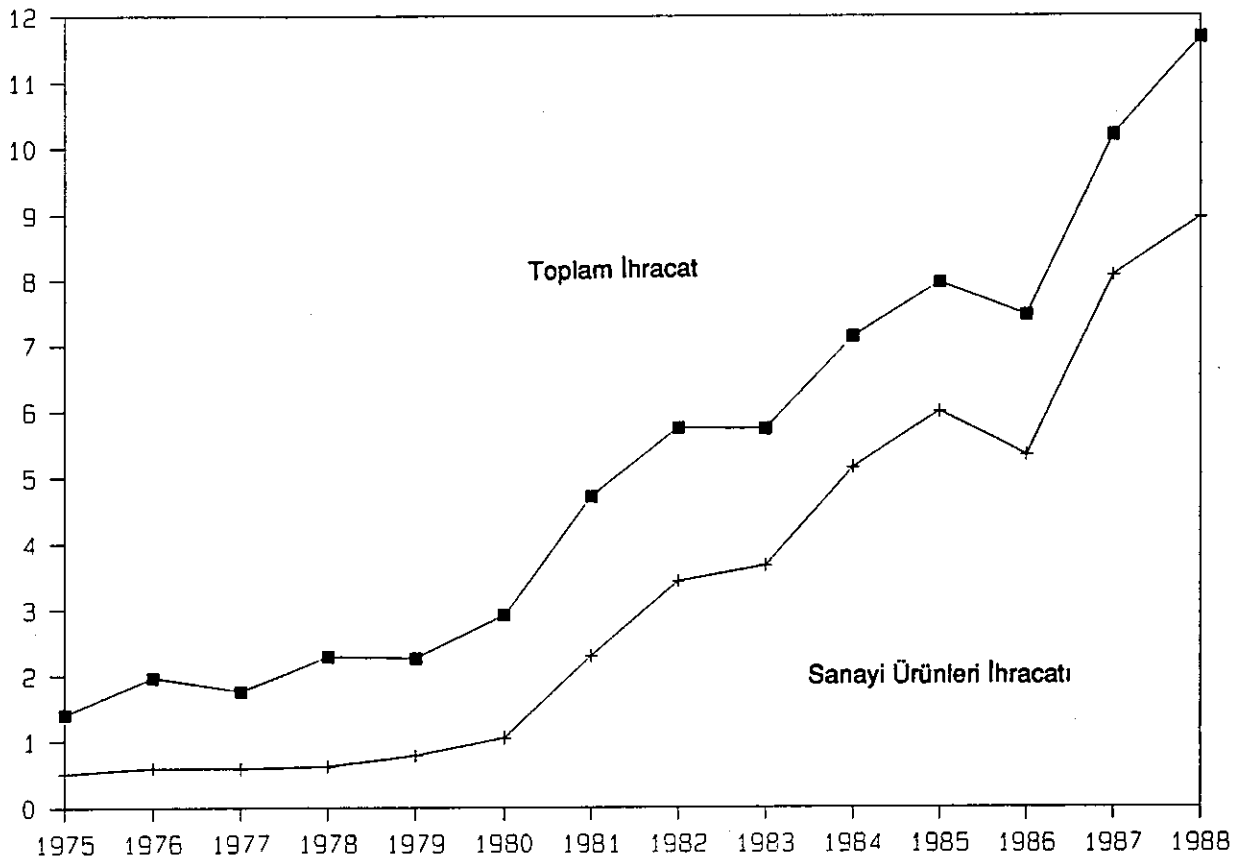
Şekle göre, enflasyon oranları yönünden Kore ile iki Latin Amerika ülkesi arasındaki ilişki tamamen zıt yönde seyretmektedir. 1980 yılına kadar üç ülkenin enflasyon oranı, şimdiki Türkiye standartlarına göre oldukça düşük düzeyde devam etmekte olup, ayrıca hepsi de sağlıklı bir ekonomik kalkınma hızına ulaşmışlardır. Şöyle ki, ortalama yıllık enflasyon oranı Meksika'da yüzde 13.2 iken; Kore'de yüzde 18.7 düzeyinde gerçekleşmiştir.

1980 yılından beri her üç ülkenin enflasyon yönünden durumları oldukça değişmiştir. Toptan eşya fiyatları yönünden Kore'de enflasyon oranı son yıllarda yüzde 1'in altında seyrederken; Meksika ve Brezilya'da ise, en az ikiye katlanarak artmış bulunmaktadır. Öte yandan, Kore ekonomik kalkınma hızını oldukça yüksek oranlara çıkartırken; Meksika ve Brezilya ise ciddi ekonomik durgunluk sorunu ile karşı karşıya gelmiştir (2).

Kuşkusuz ki Latin Amerika ülkelerindeki enflasyon olgusu, kendi kendini besleyen yapısal bir hastalık biçimini almıştır. Bilindiği gibi Meksika ve Brezilya'da enflasyon oranlarında ortaya çıkan hızlı artışın temel nedeni, 1982 yılında başlayan borç krizi olmuştur. Öte yandan, her iki ülkedeki yüksek enflasyon olgusu, bir yandan ekonomik ve siyasal sorunlarının çözümünü önlerken, öte yandan kendisinin de kontrol altına alınmasını önleyen bir faktör olmuştur.

Türkiye'nin enflasyon deneyimi ise, Tablo 1'de yeralan ülkelerinkinden oldukça farklı olmuştur. Türkiye'deki enflasyon oranı 1970'li yıllardaki ılımlı düzeyinden, 1980 yılında yaşanan ekonomik kriz nedeniyle, en yüksek düzeyine çıkmıştır. Aynı yıl alınan kemer sıkma politikalarından sonra, enflasyon bir süre için kontrol altına alınmış olup, ancak son iki yıllık dönemde ise, endişe edilecek yüksek düzeyine erişmiştir.

ŞEKİL 2
İHRACAT (Milyar Dolar)

Enflasyonu aşağı çekebilmek için, genellikle devletin bütçe açığının küçültülmesi gerekmektedir (3). Vergi ve diğer gelirlerinin toplamından daha fazla harcayan hükümetler, bütçe açıklarını bazen borçlanarak finanse edebilirler. Ancak, hükümetler borçlarını ödeyebilmek için, çoğu kez

para basma yoluna giderler. Para basarak bütçe açığının finanse edilmesi durumunda ise doğrudan doğruya enflasyona yol açılmaktadır. Genellikle para basılmasına yol açtığından, bütçe açığının yüksek boyutlara ulaşması, gelişmiş ve gelişmekte olan bütün ülkelerde enflasyonun nedeni olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, enflasyon oranının düşürülebilmesi için, devlet bütçesi açığının küçültülmesi gerekmektedir.

Kısa dönemde enflasyonist politikalar hükümetler için oldukça çekici olabilmektedir (4). Kamu harcamalarının arttırılması karşılığında verilen büyük bütçe açıkları; daha çok işçi istihdam etme için haklı bir gerekçe olarak gösterilebilir, yeni karayolu yapımı için gerekli parayı ya da kamu hizmetlerinde devamlılığı sağlayabilir. Ancak, uzun dönemde bütçe açıkları ve yüksek enflasyon oranı nedeniyle, endüstriyel kalkınma ve ekonomik büyüme hızı önemli ölçüde düşer. Bu nedenle enflasyonist kalkınma modelinin sağduyudan oldukça yoksun bir politika olduğunu söyleyebiliriz. Gerçekten vergi gelirlerini düşük tutma ve kamu harcamalarını arttırma karşılığında kısa dönemde elde edilecek olan çıkarların uzun dönemde daha fazla gelir elde etme olanağını verecek olan başka bir politikaya üstün tutulması son derece basiretsiz bir tutum olmaktadır.

II. TASARRUF VE YATIRIM

Birçok gelişmekte olan ülkenin endüstriyel kalkınmasına ilişkin olarak uyguladıkları politikalardan çıkarılacak ikinci bir ders, yüksek yatırım düzeyinin devam ettirilmesi gerekliliği ile ilgili bulunmaktadır. Şöyle ki, kısa dönemde mevcut sermayenin etkin bir biçimde kullanımı ile kalkınmanın sağlanması olanaklı olsa bile, yeni yatırımlar için ilave sermaye yaratılmadığında, uzun dönemde büyümeyi devam ettirme olanağı pek yoktur.

Türkiye gibi ülkelerde yeni fabrika ve teçhizata yapılan ilave yatırımlar, geleneksel sektörlerden üretimin verimliliğinin daha yüksek olduğu modern sektörlerle doğru işgücü akımını hızlandırır. Böylece, yatırım düzeyi arttıkça modern teknoloji transferinin daha olanaklı olacağı; işçilerin modern sektörlerle transferinin daha hızlı bir biçimde gerçekleştirileceği ve ekonominin kalkınma hızının daha da artabileceğini söyleyebiliriz.

Ancak, endüstriyel kalkınma ve ekonomik büyümeye ilişkin planların hazırlanması sırasında, yatırımların sadece yeni fabrika ve makinaya yapılamayacağını akılda tutulması gerekmektedir. Toplumsal altyapının oluşturulmasının ve insan sermayesine yatırım yapılmasının, uzun dönemde büyüme oranını arttırma yönünden en az fiziki sermayeye yapılan yatırımlar kadar önemli olduğunu vurgulamamız gerekmektedir. Gerçekten, sağlıklı olmayan, iyi eğitim görmeyen ve yeterli düzeyde beslenemeyen insanların modern bir ekonomide verimli çalışmaları pek düşünülemez. Şöyle ki, modern fabrikaların işletilmesi, yeni üretim tekniklerinin

uygulamaya konulması ve yüksek kaliteli mal üretilmesi için, eğitilmiş işçilerin yetiştirilmesi gerekmektedir. İyi eğitim gören bir işçinin eğitilmemiş bir işçiye göre, yeni bir makineyi daha kolay bir biçimde işletebileceği kesindir. Öte yandan, yüksek teknoloji kullanan endüstriyel alanlarda, makina ve teçhizatın çalıştırılması ve bakımı işlerinde, eğitilmiş işgücüne şiddetle ihtiyaç duyulmaktadır.

19'uncu yüzyılda, İngiltere ve ABD'nin ekonomik kalkınma süreçlerinde, sıradan işçiler arasında bile, eğitim düzeyinin yüksekliği son derece önemli bir faktör olmuştur. Son yıllarda ise, özellikle Kore ve Japonya'nın hızlı ekonomik kalkınmalarında, eğitilmiş işgücü de oldukça önemli bir rol oynamıştır. Gerçekten, bu ülkelerdeki beceri kazanmış işçiler, diğer ülkelerdeki daha az eğitim görmüş işçilere göre, yeni teknolojileri ya da modern üretim biçimlerini daha hızlı bir biçimde öğrenebilmişlerdir. Birçok araştırma sonuçları, insana yapılan yatırımların karlılık oranlarının en az fiziksel sermayeye yapılan yatırıma göre eşit olduğunu göstermiştir (5). Bu nedenlerle, hızlı ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi için, hem insana ve hem de makineye yatırım yapılması gerekmektedir.

Tablo 1, orta ve üniversite öğrenimine devam eden kayıtlı öğrenci sayısının nüfusa olan oranının ve kişi başına düşen milli gelir düzeyine ilişkin bilgileri, 10 orta gelir grubunda yer alan ülke yönünden vermektedir. Tablo'dan, okullara kayıtlı öğrenci yüzdesi ile gelir düzeyi arasında tam bir korelasyonun olduğu görülmektedir. Şöyle ki, insana yapılan yatırımın bir göstergesi olarak, nüfusun eğitilen bölümünün yüzde oranı arttıkça, kişi başına düşen milli gelir düzeyi de giderek artmaktadır.

TABLO: 1

	Kişi Başına Milli Gelir (1987)	Kayıtlı Öğrencilerin Yaş Grubu İçindeki Oranı	
		Orta Öğrenim (12-17)	Üniversite (20-24)
Türkiye	1,120	44	10
Brezilya	2,020	36	
Kolombiya	1,240	56	13
Yunanistan	4,020	88	24
Kore	2,690	95	33
Meksika	1,830	55	16
İspanya	6,010	98	32
Tayland	850	29	20
Tunus	1,180	39	6
Yugoslavya	2,480	82	19

Orta öğretime kayıtlı olan öğrencilerin okul çağındaki nüfusa olan yüzde 44 oranı yönünden bir karşılaştırma yapıldığında, Türkiye'nin durumunun daha çok Brezilya, Meksika, Kolombiya ve Tunus'a benzediği görülür. Buna karşın, orta öğretimdeki öğrencilerin sayısının okul yaşındaki öğrenci nüfusuna olan oranı yönünden Türkiye'nin; Kore, Yunanistan, İspanya ve Yugoslavya'ya göre oldukça geride kaldığı görülmektedir. Üniversite öğrenimi yaşındaki nüfus ile okullaşma yönünden yapılacak olan başka bir karşılaştırma ise, Türkiye'nin yüzde 10 gibi bir oranla orta gelir grubundaki ülkelerin gerisinde ve yüksek gelir grubunda yer alan ülkelerin ise çok daha altında kaldığı yine Tablo 1'den açıkça izlenebilmektedir. Eğer Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na son katılan (Yunanistan, Portekiz ve İspanya gibi) ülkelerin ekonomik kalkınma düzeyine ulaşmayı istiyorsa, orta ve yüksek öğretimdeki okullaşma düzeyini yükseltmek için eğitime yönelik kamu harcamalarını arttırmak zorundadır.

Fabrika, makina ve teçhizat ile insana yapılan yatırıma ek olarak, hızlı ekonomik kalkınmaya yönelik olarak, ayrıca yeterli düzeyde altyapı yatırımları da yapılmalıdır. Yeni endüstriler iyi işleyen kara ve demiryolu taşımacılık sistemlerine ihtiyaç duyarlar. Bu endüstriler ayrıca artan elektrik ve su taleplerini hızla karşılayacak enerji arzı, artan ithal ve ihraç mallarının yüklenmesi için liman tesislerine ve güvenilir bir iletişim sistemiye sahip olmalıdırlar. Bu sayılan altyapı hizmetleri genellikle devlet tarafından arzedilmekte, ve çoğu kez bu alanlarda doğrudan kamu yatırımlarının yapılması gerekmekte olup, endüstrileşme için bunların varlığının kaçınılmaz olduğu unutulmamalıdır.

Gereksiz yere büyük çapta yatırımlara gidilmemesi gerektiğini de vurgulamalıyız. Bazı ülkelerde plancılar ihtiyacın çok üstünde olmak üzere oldukça büyük çapta bölgesel kalkınma programları ya da hidroelektrik projeleri tasarlamaktadırlar. Bu tür projeler bir yandan kıt kaynakları tüketirken, öte yandan ölçek büyüklüklerine göre oldukça önemsiz fayda sağlarlar.

Özel yatırımlar yatırım kararlarına kriter olarak, elde etmeyi umdukları karları temel alabilirler. Karlı yatırımlar genellikle verimliliği ve üretimi arttırmaktadır. Ancak, birçok kamu yatırımı için karlılık kriteri uygun olmayabilmektedir. Bu nedenle birçok kamu projeleri için nereye yatırım yapılacağına karar verilmesi oldukça güç bir iş olmaktadır. Sermayenin getirisi hernekadar iktisadi devlet teşekküllerinin karını göstermese de, yine de kamu yatırımlarının karlılık oranı, özel yatırımlarinkine yaklaşmalıdır.

Devletin mevcut bir üretim kapasitesini arttırıcı yatırım yapması durumunda, aynen özel sektördeki karlılık oranı üzerinden, sermayeyi çalıştırması gerekir. İktisadi devlet teşekkülleri mümkün olduğu kadar çok işçi çalıştırarak, istihdamı maksimize etmeye çalışmamalıdırlar. Verimli olmayan işçilere ücret ödeme yerine, iktisadi devlet teşekkülleri kar elde etmeye çalışarak, bu karlarla daha çok işçi istihdamına olanak sağlayacak biçimde hükümetin başka ek yatırım

yapması sağlanmalıdır. Verimsiz iktisadi devlet teşekküllerine devamlı sübvansiyon sağlanması, gelir dağılımının beceriksizce yapılan bir yöntemi olup, böyle bir uygulama endüstriyel kalkınma politikalarının tercihi yönünden son derece kötü bir uygulamadır.

Geçmişte çeşitli ülkeler tarafından uygulanan endüstriyel kalkınma politikalarından çıkarılacak bir ders de, gelişmekte olan ülkelerin yatırımlarının tamamının olmasa da önemli bir bölümünün iç tasarruflarla finanse edilmesi zorunluluğu ile ilgili bulunmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler bu çok acı dersi zor geçen 10 yıl boyunca almış bulunmaktadırlar. Bilindiği gibi, yüksek tasarruf düzeyine sahip olan ülkeler yine yüksek yatırım düzeylerini ve dolayısıyla yüksek kalkınma hızını gerçekleştireceklerdir (6). Hernekadar yabancı sermaye girişi iç tasarrufları desteklemede yararlı olsa da, yatırımların önemli bir bölümü kesinlikle iç tasarruflarla finanse edilmelidir.

Türkiye, yatırımlara ayrılan iç tasarruflarına ek bir finansman kaynağı olarak, devamlı yabancı sermaye girişi yönünden oldukça şanslı bulunmaktadır. Birçok gelişmekte olan ülkede 1982 yılında başlayan dış borç krizi sonucu olarak, sanayileşmiş ülkelere yeni borç alma olanağı tamamen ortadan kalkmıştır. Gerçekten, oldukça borçlanmış olan birçok ülke şu sıralarda, daha önce ödedikleri borç faizinin üstünde faiz ödeyerek dış finansman olanağı sağlayabilmektedirler.

Türkiye diğer borçlu ülkelere göre farklı bir uygulama görmüştür. Bunun nedenleri arasında Türkiye'nin borç krizini diğer ülkelere daha önce yaşamış olması ve Sovyetler Birliği'ne komşu olmasının bir sonucu olarak sahip olduğu stratejik konumunu gösterebiliriz. Ancak şu sıralarda Türkiye'ye gösterilen olumlu tutum, yeni bir dış borç krizi yaşaması ve stratejik konumunun önemini gelecekte kaybetmesi durumunda tamamen değişecektir. Bu açıklanan nedenlerle, Türkiye'nin endüstriyel kalkınmasını teşvik etmek ve yatırım düzeyini yükseltmek için, iç tasarruflarını arttırması gerekmektedir.

İç tasarrufları arttırmak için ne yapılmalıdır? Bu alanda atılacak en önemli adım, devletin bütçe açığını azaltmaktır. Öte yandan, bütçe açıklarının para basılarak kapatılması yerine özel tasarruflarla karşılanması yoluna gidilmelidir. Böylece, azaltılan bütçe açığı, özel yatırımlara ayrılacak olan özel tasarrufların kullanımını serbest bırakacaktır.

Bütçe açığı kuşkusuz ki kamu harcamalarını kısarak ve vergi gelirlerini yükselterek de küçültülebilmektedir. Bazı özel durumlarda, harcamaların kısılması arzu edilebilir: Ancak, eğitime ve verimli altyapı yatırımlarına bütçeden ayrılan paraların azaltılması, daha sonra ekonominin uzun döneme yönelik kalkınma çabaları üzerindeki olumsuz etkilerini gösterecektir. Hernekadar, kimse vergi ödemeyi sevmese de, vergi gelirlerinin arttırılması ekonominin bütünü yönünden yararlı olacaktır. Kısa dönemde kişilerin yüksek oranlar üzerinden vergi ödemeleri

oldukça zararlıdır. Ancak, bütçe açığını azaltması nedeniyle vergi oranlarının yükseltilmesi, çekilen sıkıntıya değmektedir. Devletin bütçe açığını kapatmak için özel kesimden daha az borç alması ise, bir yandan daha çok özel yatırım yapılacağı anlamına gelirken; öte yandan hızlı kalkınma ve sonuçta daha yüksek düzeyde gelir elde etme olanağını verecektir.

Hükümetler harcamalarını daha fazla arttırabilmek için, toplam ulusal tasarrufları da arttırma yoluna giderler. Bu amaçla, özel sektörün tasarruflarını teşvik edici politika önlemlerini de alabilmektedirler. Bazı ülkeler, firmaları işçileri için emeklilik fonları oluşturma yönünden zorlarlar. Diğer ülkeler ise, tasarruf sahiplerine kamu ve özel bankalara yatırdıkları paralar için, enflasyon oranının üstünde faiz ödeyerek tasarrufları teşvik ederler. Yine bazı ülkelere bir tasarruf teşviki yöntemi olarak, kişilerin emeklilik ödentileri ve başka amaçla yaptıkları tasarruflar için vergi teşvikleri kullanılmaktadır. Özel tasarruf düzeyini arttırmak için uygulanan bu tür teşvik önlemleri, devletin bütçe açığını küçülterek yaptığı tasarrufları arttırıcı (vergi gelirlerini arttırma, borçlanma ya da para basma gibi) politikalara göre daha etkili olmaktadır.

III. İHRACATIN TEŞVİKİ

Geçmiş yıllarda uygulanan ekonomik kalkınmaya yönelik politikalardan çıkarılacak bir ders de, dışarıya dönük stratejilerin üstünlüğü ile ilgili bulunmaktadır. Geçmişteki uygulama sonuçları, ihracatın teşviki yoluyla dışarıya dönük bir kalkınma strateji uygulayan ülkelerin, ithal ikamesi stratejisi uygulayan ülkelere göre, ekonomik kalkınma çabalarında daha başarılı olduğunu göstermektedir.

Böyle bir sonuç, ihracat yapan firmaların dünya piyasalarındaki benzeri firmalarla rekabet edebilmek için verimliliklerini arttırmak zorunda kalmaları nedeniyle anlamlı bulunmaktadır. Rakip ülke firmalarınıninkine göre daha düşük fiyattan satma ve daha kaliteli mal üretmeye yönelik ihracatı teşvik politikasının sıkı bir biçimde uygulanması, bir yandan işgücünün verimliliğini arttırırken, ayrıca yeni teknolojilere daha çabuk bir biçimde uyum sağlamayı ve daha etkin olabilmenin sayısız yollarını kullanmayı olanaklı hale getirmektedir.

Buna karşın ithal ikamesi politikası uygulandığında, firmalar gümrük duvarları arkasına gizlenme olanağını bularak, ithal rekabetindeki avantajlı pozisyonları nedeniyle, modern üretim tekniklerini benimseme gereğini duymayacaklar ve maliyetlerini düşürme yönünden çaba harcamayacaklardır. Öte yandan bu firmalar, ithal ikamesi politikasına bağlı olarak, verimli çalışmalarını gözardı etmelerine neden olacak biçimde daha yüksek düzeyde teşvikler elde edebileceklerinden, yönetim kaynaklarını da etkin bir biçimde kullanmayacaklardır.

Dışa dönük ekonomik kalkınma stratejisinin başka bir avantajı, oldukça büyük dış borcu olan

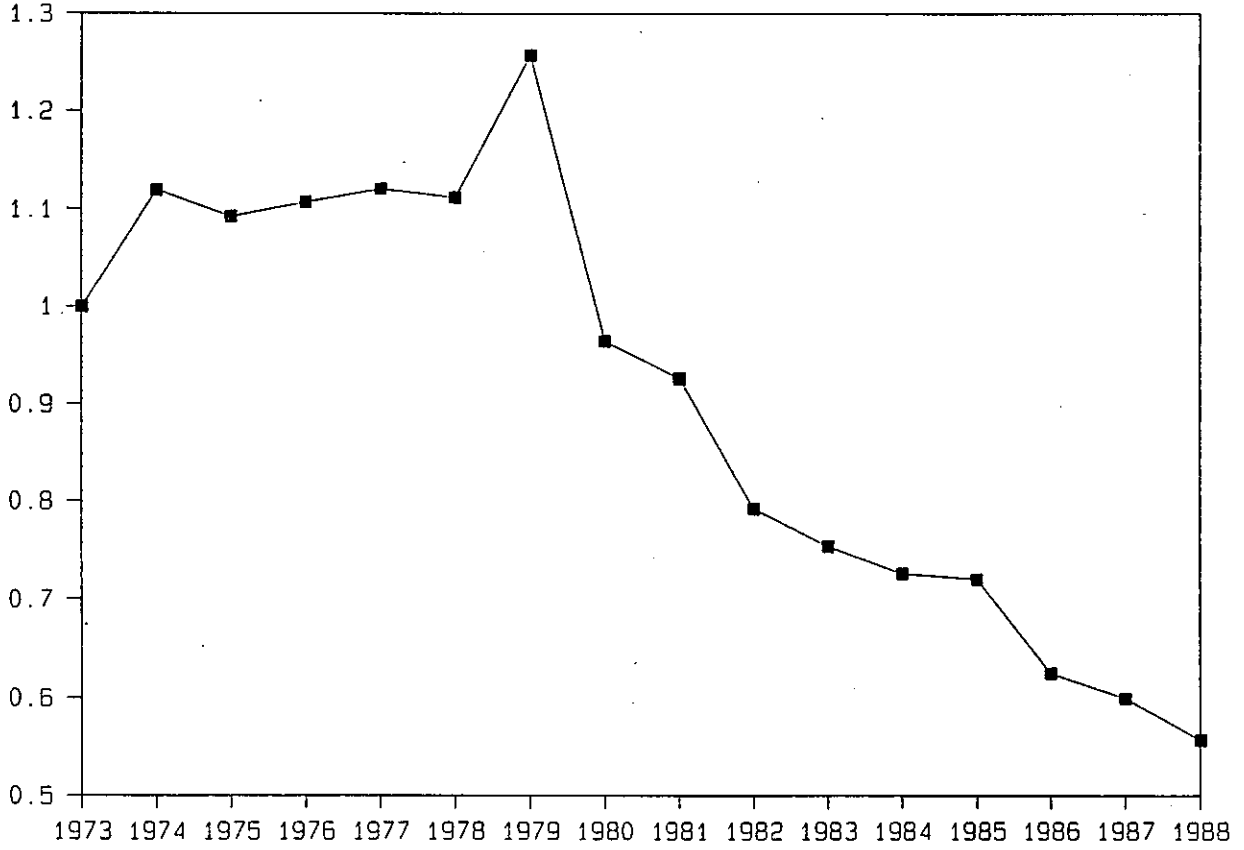
Ülkelerin karşılaştıkları biçimde, döviz bunalımının çözümüne ilişkin esnekliğin sağlanmasıyla ilgili bulunmaktadır. İthalatın gayri safi milli hasılanın küçük bir yüzdesini oluşturduğu bir durumda, dış demeler bilançosunu iyileştirme amacıyla ithalatın daha da azaltılması; petrol girdilerinin, makina parçalarının ve yiyecek dış alımlarının genel olarak düşürülmesi anlamına gelmektedir. Ancak, ithalat üzerine konulan bu tür kısıtlamaların ekonominin tamamı üzerinde son derece olumsuz etkiler yaratacağını ve ekonomik kalkınmayı engelleyeceğini söyleyebiliriz.

Ticaret dengesinin iyileştirilmesi için ithalatın daraltılması yerine ihracatın genişletilmesinin, gelişmekte olan ülkeler yönünden daha olumlu etkiler yarattığı geçmişteki tecrübelerle de kanıtlanmış bulunmaktadır. Bir ekonomide ticaretin önemli bir paya sahip olması nedeniyle, yerli kaynaklarla dış ticarete dönük bir biçimde retimın çeşitlendirilmesi, dışarıya yönelik kalkınma politikası izleyen ülkeler için önemli avantajlar sağlamaktadır. Geçmişteki tecrübeler; dışa dönük kalkınma stratejisi uygulayan ülkelerin ie dönük kalkınma stratejisi uygulayan ülkelere göre, petrol fiyatlarındaki artıştan, faiz oranlarındaki yükselişten ve dış borç krizlerinden doğan dış kaynaklı şoklara karşı daha fazla dayanma güçlerinin olduğunu kanıtlamıştır.

1980 yılına kadar, Türkiye kesinlikle içeriye yönelik kalkınma politikası uygulayan bir ülke idi. Bu dönemde döviz kurları aşırı değerlendirilmişti, birçok ithal malı için konulan gümrük engelleri çok yüksekti. Ne ithal edileceğini piyasa mekanizması değil, fakat ithal kotaları ve döviz rezervinin yönetimce tahsis edilmesi kuralı belirliyordu ve ithalatın gayri safi milli hasılaya olan oranı yüzde 5'in altında bulunmaktaydı. İthal ikamesine dayanan bu kalkınma stratejisi, ihracata yönelik küçük bir endstrinininkinden çok daha az bir etkinlikle, tamamen iç pazara yönelik bir imalat endüstrisinin ortaya çıkmasına yol açtı.

şekil 3, 1980'de dış ticaret rejiminde yapılan değişiklikten sonra, Türkiye'nin dış ticaretinde ortaya çıkan önemli artışı göstermektedir (7). 1980 ve 1988 yılları arasında Türkiye'nin ihracatı yıllık ortalama yüzde 17 oranı ile artarken; orta gelir grubundaki bütün ülkelerde yıllık ihracat artışı yüzde 5.5 ve dünyada ise yüzde 3.4 olmuştur (7 a).

ŞEKİL 3
REEL DÖVİZ KURU
(1973 = 1)

Bu dönemde Türkiye'nin ihracatının yapısında da oldukça önemli bir değişme olmuştur. 1979 yılında, ihracatın yüzde 59'unu tarımsal ürünler ve sadece yüzde 35'ini endüstriyel mallar oluşturmaktaydı. 1988 yılına kadar ise, tarımsal ürünler ihracatın yüzde 20'sini ve endüstriyel mallar ise yüzde 77'sini oluşturmuştur. Böylece, 1979 ile 1988 yılları arasında endüstriyel mal ihracatı, dolar cinsinden yaklaşık 11 kat kadar önemli bir artış göstermiştir (7 b).

İhracattaki bu etkileyici başarıyı Türkiye nasıl gerçekleştirdi? Birincisi, ithal ikamesinden ihracatın teşvik edilmesine yönelik stratejiye geçerek ekonomik kalkınmayı teşvik etme yönünde açıkça karar alınmıştı. İhracatı teşvik etmek amacıyla Türk Lirası devalüe edildi, yüksek ve dalgalanan enflasyon oranına karşın, devamlı olarak yapılan devalüasyonlarla reel döviz kuru sabitleştirildi ya da düşürüldü. Şekil 2'de görüldüğü gibi, Türkiye'nin dış ticaretinde önemli paya sahip olan ülkelerin parasına göre TL'nin reel döviz kuru, 1980'li yıllarda devamlı olarak düşürüldü (7 c).

Türkiye'nin ihracatta gösterdiği başarının nedenlerinden ikincisi ise; vergi indirimleri, ucuz kredi ve gümrük vergisiz ara mallarını ithal etme izni gibi teşvik önlemleriyle sanayi kuruluşlarının

ihraç malları üretmelerinin sağlanmış olmasıdır. Bu tür teşvikler firmaları dış pazar bulma yönünden teşvik etmiş ve üretimlerini iç piyasaya yönelik mallar yerine yabancı tüketicilerin tüketecekleri mal üretimine kaydırmalarına ve üretimlerini arttırmalarına neden olmuştur.

Son olarak, 1980'li yıllarda Türkiye'nin ihraç pazarları da hızla genişlemiştir. 1980'li yılların başlarında ABD ve Avrupa'nın durgunluktan olumsuz yönde etkilenmesine karşın, Orta Doğu ülkelerinden özellikle İran ve Irak, Türk ihraç mallarına karşı büyük bir talep yaratmıştır. Ancak, 1980'li yılların sonuna doğru Orta Doğu ülkelerinin Türk mallarına olan talebindeki artış yavaşlamaya başladığında, OECD ülkelerinin talebi yeniden artmaya başlamıştır.

İhracata yönelik Türkiye'nin kalkınma deneyimi gelişmekte olan diğer ülkeler için iyi bir ders olmuştur. Türkiye deneyimi, uygun teşvik önlemleri sağlandığında ve başka borçlu ülkelere göre daha çok kredi elde etme olanağı bulunduğu, ithal ikamesi modelinden ihracatın teşvik edildiği modele kolayca geçilebileceğini göstermektedir. Böyle bir geçiş stratejisi Türkiye'nin dış borç krizine nisbeten daha az sancılı bir biçimde uyum sağlaması olanağını verirken, ekonomik büyüme ve kalkınmasını devam ettirmesini de kolaylaştırmıştır.

IV. ENDÜSTRİYEL KALKINMA POLİTİKASI

Son olarak, geçmişteki yirmi yılın deneyimlerinden, hükümetlerin yeni endüstriyel kalkınma politikalarını seçimleriyle ilgili olarak bazı dersler çıkarma olanağı vardır. Japonya ve Kore gibi çok başarılı ekonomiler tarafından kullanıldığı için, son yıllarda endüstriyel kalkınma politikaları yoğun bir biçimde dikkati çekmiştir (8). Bu ülkelerde devlet uluslararası rekabeti geliştirmek amacıyla çelik, gemi inşa, mikroelektronik ve diğer bazı sektörlerde özel firmalarla birlikte çalışmıştır. Yatırımları desteklemek amacıyla bu sayılan alanlardaki firmalara düşük faizli kredi ve vergi iadesi olanakları sağlanmıştır. Başlangıçta oldukça sıkı ticari kısıtlamaların geçerli olduğu bu ekonomilerde, firmalara ithal izinleri verilmiştir. Bazı durumlarda önemli ihraç destekleri sağlanmış, ayrıca devletin ayırdığı araştırma ve geliştirme fonları da arttırılmıştır.

Bu ülkelerde ulaşılan yüksek ekonomik kalkınma hızı ve firmaların dünya piyasalarında sağladıkları başarılar, endüstride bazı sektörlerle öncelikler verilmesi biçimindeki kalkınma stratejileri, hükümetlere oldukça çekici gelmiştir. Kore ve Japonya böyle bir sektörel öncelikler politikasını yeni endüstrilerin geliştirilmesi için başarılı bir biçimde kullandığına göre, Türkiye de niçin aynı politikayı kullanmasın?

Ancak, şunu da unutmamak gerekir ki bu iki ülke ekonomik kalkınmayı teşvik etmek amacıyla, aynı derecede önemli olan başka bir politikayı da uygulamaya koymuşlardır. Bu politika önlemlerini şöyle sıralayabiliriz: Firmaların uzun dönem boyunca plan yapabilmelerine olanak

veren istikrar sağlayıcı makro-ekonomik politikalar, üretimin dış pazarlara kanalize edilmesine yönelik ihracatı teşvik edici politikalar ve döviz kurunun düşük tutulmasını önleyecek reel para politikaları. Öte yandan, bu ülkelerde oldukça yüksek oranlarda tasarruf yapılmakta idi ve buna paralel olarak yatırımların milli gelire oranı da yüksek düzeyde idi.

Bu ülkelerdeki yatırımlar fabrika ve makinaya olduğu kadar, aynı önemle insana da yapılmıştır. Uzun süreden beri Uzak Asya ekonomilerinde okullara kayıtlı olan gençlerin sayısı ve yetişkinlerin okur-yazarlık oranı son derece yüksek düzeylere ulaşmıştır. Öncelikli sektörlerin geliştirilmesine yönelik politikaların dışında kalan bu tür politikalarla Japonya, Kore ve diğer başarılı gelişmekte olan ülkeler, öncelikli sektörlerin teşvik edilmesiyle elde edilen başarıdan çok daha fazla bir katkı sağlayarak ekonomik kalkınma çabalarını realize etmişlerdir.

Bazı sektörler öncelik verilmesi politikasının her zaman başarı sağlayamayacağı gerçeği gözden uzak tutulmamalıdır. Örneğin, Japonya böyle bir stratejiyi rekabete oldukça dayanıklı çelik endüstrisini geliştirmek amacıyla uygulamasına karşın, yine de başarılı olamamıştır. Öte yandan, 1970'li yılların başında bir yerli alüminyum sanayiinin geliştirilmesine yönelik girişim de, oldukça pahalıya malolan, son derece hatalı bir karar olmuştur. O sıralarda atlatılan iki ayrı petrol şokunun alüminyum talebini azaltması ve maliyetinin dünya fiyatını geçmesi nedeniyle hükümet özel firmaların milyonlarca dolara varan parasını, modern alüminyum tesislerine harcamalarını teşvik etmekten vazgeçmiştir. Kısa bir süre sonra ise, ülkenin üretim maliyetinin, daha düşük enerji maliyeti ile aynı malı üreten ülkelere göre daha yüksek olduğunun anlaşılması üzerine, Japon alüminyum tesisleri kısa bir süre sonra ıskartaya çıkarılmıştır.

Japonya dışında başka ülkeler de, hiçbir zaman verimli olamayacağı belli olan bazı endüstrilerinin teşvik edilmesine öncelik veren stratejileri uygulamaya koymakla, oldukça pahalıya malolan hatalar yapmışlardır. Örneğin, İngiliz-Fransız hükümetlerinin "Concorde" yapımı ve işletilmesine ilişkin olarak aldıkları karar, mükelleflere milyonlarca dolara malolmuştur (9). Öte yandan, ABD'nin tortulu sisten petrol elde etmeye yönelik çabaları sadece birkaç yıl devam edebilmiştir. Bu girişim sonunda hiçbir şey elde edilemediği gibi, ayrıca milyonlarca dolar boşa harcanmış ve çok pahalı makinalar çürümeye terk edilmiştir.

Öte yandan, gelişmiş hiçbir ülke, bir sektörün teşvik edilmesine dayanan kalkınma modelini uygulamamıştır. Buna, devletin bir yada birkaç endüstriyi hiç desteklememesine karşın, son yılda çok önemli bir ekonomik kalkınmayı gerçekleştiren Hong Kong örneğini gösterebiliriz. Belli sektörlerin teşvik edilmesi politikasını Tayvan da Kore'den daha sınırlı bir biçimde uygulamıştır. Japonya'da bile bu politika, ekonomik başarının bir aracı olarak kullanılmamıştır. Örneğin, tüketime yönelik olarak üretilen elektronik endüstrisine Japonya'da hükümet tarafından herhangi bir teşvik sağlanmamasına karşın, Japon radyo, TV ve Videoları dünya piyasalarını ele

geçirmiştir.

Endüstriyel kalkınmada belli sektörlerin öncelikle desteklenmesi stratejisini araç olarak kullanmak isteyen herhangi bir ülke bu tür bir politikanın kalkınmaya katkısının, istikrar sağlayıcı makro-ekonomik nitelikli ve yüksek oranda yatırım yapmaya dayanan bir politikaya göre, daha küçük olacağı gerçeğini gözönünde bulundurmak zorundadır. Belli endüstriyel sektörlerin kalkındırılmasının teşvik edilmesi politikası ayrıca her zaman da başarılı değildir. Bu politika aşağıda sayılan koşullar yerine getirildiğinde daha başarılı sonuçlar verebilir.

İlk olarak; herşeyin üretimini vergi indirimleriyle teşvik etme olanağı yoktur. Şöyle ki, öncelik verilen bir sektöre harcanan herbir lira, sonuçta ekonominin başka bir sektöründen çekilmiş bulunmaktadır. Örneğin; konut sektörüne sağlanan düşük faizli kredinin, başka bir sektörde de kullanılma olanağı yoktur. İthalatta korumacılık kapsamına sokulan çelik endüstrisinin ürettiği yerli yapımı makina ve otonun maliyeti yükseleceğinden, dış piyasada rekabet edebilme gücü azalacaktır. Tarım sektörüne verilen vergi destekleri, sonuçta başka sektörlerin vergi yükünün yükselmesi anlamına gelmektedir. Hükümet, belli bir endüstriye daha çok destek sağlamaya karar vermeden önce, bu avantajların ya da teşviklerin bedava elde edilmediğini gözönünde bulundurmalıdır. Sağlanan teşviklerin yükünü başka endüstriyel sektörler, tüketiciler ve vergi mükellefleri yüklenecektir.

İkinci olarak, eğer bir ülke eğer bir sektörü teşvik edecekse, bu sektörün kullandığı kaynaklar yönünden ekonominin zengin olması gerekir. Enerji arzı yönünden zayıf olan bir ülkenin oldukça yoğun elektrik enerjisi tüketen endüstrileri genellikle desteklememesi gerekir. Bu bakımdan, Japonya'nın geçmişte uyguladığı alüminyum endüstrisini yaşatma çabalarının, başarısızlığa yolaçan bir karar olduğu açıkça görülmektedir. Benzer bir biçimde; iyi eğitilmiş bir işgücüne sahip olmayan bir ülkenin ise, beceri kazanmış bir işgücünün kullanımını gerektiren bir sektörü öncelikli sektör olarak desteklememesi gerekir. Bu açıdan da, Brezilya'nın bilgisayar sektörünü geliştirmeye yönelik kararının yanlış olduğu görülmektedir (10).

Herhangibir gelişmekte olan ülkedeki en kıt kaynaklardan birisi de, iyi işleyen bir devlet bürokrasisidir. Bu tür kıt kaynağın sektörel öncelikler verilen programlarda kullanımı, ekonominin bütünü yönünden önemli bir savurganlık olabilmektedir. Şöyle ki; zamanlarını daha çok ithal izinlerinin, destekleme kredilerinin, araştırma ve geliştirme projelerinin onaylanmasında harcama zorunda bırakılan devlet memurlarının eğitim ve altyapı ile ilgili verimli yatırımların yürütülmesi için gerekli vakitleri kalmamaktadır. Ancak, şurası hiç unutulmamalıdır ki, sadece devletin yapabileceği bazı ekonomik etkinliklerin yerine getirilmesi daha önemlidir. Yetişmiş kamu memurlarının sayısı eğer çok azsa, bunların gelişmesine öncelik verilen endüstriyel kalkınma programlarının yönetilmesinde kullanımı hiç de faydalı

olmayacaktır.

Kore ve Japonya'da bakanlıklar ülkenin en önde gelen üniversitelerinden mezun ve en başarılı olan öğrencilerini istihdam ederler. Bu iki ülkedeki devlet memurları, diğer ülkelerdekine ve hatta ABD gibi benzer eğitim düzeyine sahip olan ülkelere göre endüstriyel kalkınma politikalarını daha iyi yönetme özelliğine sahiptirler. Ancak, devlet memurları bu iki ülkede yine de endüstriyel kalkınma politikaları alanlarında fazla istihdam edilmemektedir. Bu nedenle endüstriyel kalkınma politikalarını uygulamaya koymadan önce, gelişmekte olan ülkelerin devlet memurlarını bu programlarda istihdam etmenin maliyetini gözönünde bulundurmaları gerekmektedir.

Öncelik verilecek endüstriyel kalkınma programlarıyla ilgili üçüncü bir kural ise, özel sektörün yeni yerli endüstrilerden teşvik edilecek olanını seçmedeki rolü ile ilgili bulunmaktadır. Bilindiği gibi özel firmalar devlete göre, hangi endüstrilerin başarılı olacağı konusunda daha çok bilgiye sahiptirler. Çünkü, özel firmalar potansiyel alıcı ve satıcılarla daha yakın bir ilişki içindedirler. Bu nedenle, hangi ürünün dış piyasalarda alıcı bulacağını bilme konusunda daha üstün bir pozisyonadırlar. Öte yandan, özel firmalar kendilerinin güçlü ve zayıf noktalarını devlet memurlarından daha iyi bilirler ve ayrıca hangi malları etkin bir biçimde üreteceklerini ya da hangi piyasalara girmeye hazır olmadıklarını daha iyi tahmin edebilirler.

Bu açıklamalarımıza göre, bir firma yeni bir endüstriye parasını yatırmak istemediği sürece, sektörel öncelik verilen programların başarı şansı yok gibidir. Özel sektör daima bir sektörün karlılığını bürokrasiye göre daha iyi tahmin edebileceğinden, eğer bu sektör yeni bir endüstriye yatırım yapmaktan kaçınıyorsa, bu durumda devletin özel sektörün yatırım yapmayı arzu etmediği alanlarda kaynakları israf etmeme yönünde dikkatli olması gerekir. Ancak bundan, hükümetin kalkınmasında öncelik verilen sektörlerle vergi indirimi, destekleme fiyat ve ithal izinleri sağlamasının da savurganlık olacağı sonucu çıkarılmamalıdır. Aksine, bu tür teşviklerle riske girmesini önlemek için devletin yalnız bırakılmaması gerekir. Bunun için yeni yatırımların karlı ve verimli olacağına özel sektörün de inanması gerekmektedir.

Dördüncüsü, yeni endüstrilerin uluslararası katı rekabet koşullarına dayanmasının da sağlanması gerekir. Bu endüstrilerin başlangıçta ithal sınırlamalarından korunması gerekir. Gerçekten, yeni endüstride yer alan firmalar yeni üretim koşullarına uyum sağlamaya çalışılırken, diğer ülkelerde uzun zamandan beri aynı malı üreten firmalarla başarılı bir biçimde rekabet edemeyebilirler. Bu nedenle gelişmesine öncelik verilen yeni sektörde yer alan firmaların birbiriyle rekabet etmeye zorlanmaları gerekmektedir. Bu tür bir rekabet firmaları kaynakları daha etkin kullanmaya, sermaye ve işgücünü daha verimli çalıştırmayı öğrenmeye ve üretilen malların kalitesini yükseltmeye zorlayacaktır. Rekabetin yokluğunda, yeni endüstrideki firmalar daha çok

monopolcü durumlarından yararlanarak tüketicileri istismar edeceklerdir. Böylece, ürettikleri malları yüksek fiyatla satarak, kolay kar elde etme yolunu yeğleyerek, dünya rekabet koşullarına hızla uyum sağlamada başarısız olacaklardır.

Son olarak, öncelikli sektörlerdeki firmalar uluslararası piyasalardan kaynaklanan yoğun rekabetle karşı karşıya gelmektedirler. Uluslararası rekabette başarısızlığın sonucu ise, ekonominin diğer sektörlerinde kaynak kaybı olmaktadır. Sektördeki firmaların müşterisi olan firmalar ve tüketiciler, düşük kaliteli ürünler için yüksek fiyat ödeme zorunda kalacaklardır. Böylece; yeni endüstrideki firmalar verimsiz çalışırken, programdan esas kazançlı çıkanlar firmaların sahipleri ve işçileri olacaktır.

Bu tür bir yanlış uygulamaya en iyi örnek olarak Arjantin gösterilebilir. Onlarca yıl boyunca bu ülkedeki imalat sanayii uluslararası rekabete karşı korunmuş olup, ayrıca önemli miktarda devlet yardımı da sağlanmıştır. Bu sektöre sağlanan kaynaklar ise, Arjantin'in en verimli işleyen sektörü olan tarım sektöründen sağlamıştır. Uzun yıllardan beri devam eden devlet yardımına karşın, Arjantin'in imalat sanayii yine de uluslararası rekabete yenik düşmüş ve ekonominin diğer sektörleri aleyhine kaynak israf eden bir yapıya bürünmüştür.

Sektörel öncelikler politikasının daha tutarlı bir uygulaması için Japonya ve Kore deneyimleri en güzel örnek olarak gösterilebilir. Örneğin, Japonya'da çelik, makina araçları, transistörlü radyo ve benzeri malları üreten endüstriler başlangıçta dış rekabete karşı korunmuşlardır. Bununla birlikte, Japonya'nın iç piyasalarında da bu mallar yönünden oldukça şiddetli bir rekabet durumu geçerli olmuştur. Bu nedenle, en yüksek verimlilikle mal üreten firmalar iç piyasalarda yaşamlarını devam ettirebiliyorlardı. Bu firmalar böylece nisbeten düşük maliyetlerle yüksek kaliteli mal üretmenin yolunu öğrendikten sonra, kolayca ihracata yönelebildiler ve devlet desteğine ihtiyaç duymamaya başladılar. Sektörel öncelikler politikasına ilişkin Japon deneyiminin başarısı; uzun süre devam etmeyen ve oldukça sınırlı olan devlet desteğine, verimli çalışmaya zorlayan ülke içi rekabette uygulanan disipline dayanmaktadır.

Sonuç olarak, sektörel öncelikler politikası belli ülkelerin endüstriyel kalkınmasına yardımcı olmuştur. Ancak, ekonomik kalkınmayı teşvik eden en önemli politika olmadığı da kesinlikle görülmektedir. Ekonomik kalkınmaya; düşük enflasyon, yüksek tasarruf, fiziki ve insan sermayesine yapılan yüksek yatırım oranı ve dışa dönük ekonomik politika önlemlerinin, sektörel öncelikler stratejisine göre katkısı daha fazladır. Öte yandan, sektörel öncelikler stratejisine ilişkin uygulamalarda yanlışlıklar kolayca da yapılabilmektedir. Bunun da ötesinde, sektörel öncelikler politikası dünya piyasalarında rekabet edebilecek endüstrilerin yaratılması yönünden de başarılı olamayabilmektedir. Geleceğe yönelik olarak, endüstriyel kalkınmayı teşvik edecek sektörlerin seçiminde, Türkiye ekonomisinin ve siyasal yaşamının özel koşullarının da gözönünde tutulması

oldukça önemlidir. Şöyle ki, Kore ve Japonya'da başarılı bir biçimde uygulanıp da, birçok ülkede başarısızlıkla sonuçlanan politika önlemlerinin Türkiye için uygun olup olmayacağı da ayrıca gözönünde bulundurulmalıdır.

V. SONUÇ

Türkiye'nin bugün karşı karşıya olduğu en önemli ekonomik sorun yüksek enflasyon oranıdır. Fiyat artışlarını önleyici önlemler alınmadıkça, 1980 yılından sonra Türkiye'nin gösterdiği takdire şayan ekonomik performansın devam etmeyeceği görülmektedir. Yüzde 100'e yaklaşan yıllık enflasyon oranının, bir belirsizlik ortamı yaratarak önemli ekonomik sıkıntılara yolaçacağı bellidir.

Türkiye'nin kesintisiz hızlı ekonomik büyümesini ve endüstriyel kalkınmasını önleyen ikinci bir engel ise tasarruf oranının yetersizliği ile ilgilidir. Şöyle ki; insan ve fiziki sermayenin her ikisine de ek bir yatırım yapılmadığında, uzun dönemde kalkınma hızı yavaşlayacaktır. Türkiye, tasarruflarını arttırarak eğitime yapacağı harcama düzeyini yükseltebilir ve kamu açığını daraltarak enflasyon oranını düşürebilir.

Türkiye'nin 1980 yılından beri ihracata yönelik kalkınma modeline dönmesi, son derece başarılı olmuştur. İhracatta rekabete dayanabilmek için, enflasyon oranından bağımsız olarak, reel döviz kurunun yükselmesinin önlenmesi gerekir. Eğer, ihracatın desteklenmesi politikası uygulanacaksa, özel yardım ve gelişme ihtiyacı içinde bulunan endüstrilere öncelikler verilmelidir. Öte yandan, şu anda dünya piyasalarıyla rekabet edebilen ve yardıma ihtiyacı olmayan endüstrilere ya da devlet desteği olmadan ayakta duramayacak olan endüstrilere sektörel öncelikler tanınmamalıdır.

KORE'DE UYGULANAN ENDÜSTRİYEL KALKINMA STRATEJİSİ

Prof.Dr.YUL O.KWON*

1962 yılından günümüze kadar, Kore'de ekonomik faaliyetler birbirini izleyen, 5 yıllık planlarda öngörülen hedeflere uygun bir biçimde gerçekleştirilmektedir. Bu amaçla, ekonomi oldukça sıkı bir biçimde merkezi hükümet tarafından kontrol edilmektedir. Bununla birlikte; karların önemli bir bölümünün yaratıldığı ve yatırımlara kanalize edildiği özel sektörüyle, Kore ekonomisi planlı kalkınma yolunu seçmesine karşın, sosyalist ekonomilerden oldukça farklıdır.

Kore'nin ekonomik başarısı çok sayıda yayına konu olmuştur. Ekonomi 1962 ile 1987 yılları arasındaki 25 yıllık dönemde, yılda ortalama yüzde 8.8'lik büyüme hızına ulaşmıştır. Kore ekonomisinin hayranlıkla izlenen bu kalkınmasında, özellikle imalat sanayii mallarının ihracatındaki artış sürükleyici bir rol oynamıştır. Böylece, 15 yıllık dönemde imal edilen malların ihracatı 1962'deki 55 milyon dolardan, 1987 yılındaki 47 milyar dolarlık büyüklüğe erişerek, yaklaşık 800 kat artmıştır. Ancak Kore ekonomisinin bu başarısı; doğal kaynak yetersizliği, oldukça yüksek nüfus yoğunluğu, savaş zamanı yıkıntısı ve ağır savunma harcamaları gibi çok sayıda olumsuz faktörlere karşın gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle, Kore'nin böylesi önemli ve sürekli kalkınmayı sürdürme başarısına nasıl ulaştığı doğal olarak sorulmaktadır. Böylece, bu çalışmamızın amacı, Kore'nin böyle bir inanılmaz ekonomik kalkınmayı son yirmi yıllık dönemde başarısında rol oynayan ve Kore Hükümeti tarafından uygulamaya konulan bazı özel endüstriyel kalkınma stratejilerinin incelenmesi ve değerlendirilmesiyle ilgili bulunmaktadır.

Endüstriyel kalkınma stratejisi kavramının, herkes tarafından kabul edilen bir tanımı henüz yapılmamıştır (1). Buna karşın, bu kavramla ilgili çeşitli özellikleri şöyle sıralayabiliriz:

* Yazarın özgeçmişi ile tebliğle ilgili dipnotların ve yararlanılan kaynakların listesi ektedir.

1. Bu çalışmamızın amacına uygun olarak, endüstriyel kalkınma stratejisi; belli bir endüstriyi ilgilendiren bazı özel politikalar ile devletin doğru bir biçimde saptanan yöntemlerden yararlanarak, endüstriyel yapıyı etkilemek için uygulamaya koyduğu planlı koordinasyon olarak tanımlanabilir (2). Buna göre, endüstriyel kalkınma stratejisinin birinci özelliği, ekonominin alt sektörlerinde saptanan hedeflere ulaşılması; ikinci özelliği ise, genel bir kalkınma planının koordinasyonu ile ilgili bulunmaktadır. Bu çalışmamızda, geçmişte Kore Hükümeti tarafından seçilen belli stratejik endüstriler ve bunları geliştirmek amacıyla uygulamaya konulan koordine edici stratejiler ele alınmaktadır. Bu açıklamalarımız doğrultusunda, çalışmamızda aşağıdaki konular incelenecektir. İlk bölümde, geçmişteki son yirmi yıllık dönemde, Kore ekonomisinin makro-ekonomik anlamda gerçekleştirdiği yapısal değişiklikler özlü olarak anlatılmaktadır. Bu ilk bölümdeki açıklamalarımız, geçen dönemdeki endüstrileşmenin boyutlarını da göstermektedir. İkinci bölümde ise, söz konusu yirmi yıllık süre boyunca Kore Hükümeti tarafından uygulamaya konulan çeşitli endüstriyel kalkınma stratejilerinden söz edilmektedir. Son bölümde ise, Kore tecrübesinden yararlanılarak diğer kalkınmakta olan ülkeler için çıkarılacak dersler anlatılmaktadır.

I. KORE EKONOMİSİNDE GÖZLENEN YAPISAL DEĞİŞİKLİKLER

Son yirmi yıllık dönemde devam eden yüksek milli gelir artışı sonuc daha çok tarıma dayalı ve oldukça zayıf bir dış ödemeler gücüne ve dünyanın en yoksul ekonomilerinden birisine sahip olan Kore, son yıllarda oldukça güçlü bir dış ödemeler pozisyonuna erişerek orta gelir düzeyli ve sanayileşmekte olan bir ülke konumuna yükselmiştir. Gerçekten, aşağıdaki Tablo I'den de izlenebileceği gibi, 1962 yılında yüzde 43.3 olan tarım sektörünün gayri safi milli hasıla içindeki payı, son derece hızlı bir biçimde düşerek 1987 yılındaki yüzde 11.7 oranına inmiştir. Bu hızlı düşüşün nedeni olarak, hemen hemen milli gelir artışının iki katına ulaşmış olan ve yıllık yüzde 14.7 oranıyla gerçekleşen, endüstriyel üretimdeki artışı gösterebiliriz. Bu hızlı gelişmenin bir sonucu olarak, imalat sanayiinin gayri safi milli hasıla içindeki payı, 1962 yılındaki yüzde 9.1 oranından 1987 yılındaki yüzde 34.6 oranına yükselmiştir. İmalat sanayiindeki söz konusu üretim artışı, Kore ekonomisinin hızlı bir biçimde giderek nasıl sanayileşmekte olduğunu açıkça göstermektedir.

TABLO:1
KORE EKONOMİSİNİN ÖNEMLİ EKONOMİK GÖSTERGELERİ
(1962-1987)

	1962	1970	1980	1985	1987
Nüfus (Milyon)	26.5	32.2	38.2	41.1	42.1
Kişi başına milli gelir (US\$)	87	248	1589	2047	2,826
GSMH'da tarımın payı	43.3	29.3	15.1	14.9	11.7
GSMH'da imalat sektörü payı	9.1	15.4	30.6	31.9	34.6
İstihdam edilenlerin					
Tarımdaki oranı	63.1	50.4	34	24.9	21.9
İmalat sektöründeki oranı	8	13.2	21.6	23.4	27
İhracat (Milyar \$)	0.05	0.8	17.5	30.3	47.3
İmalat sektörü payı (%)	27	83.6	92.3	95.4	94.8
İhracat (Milyar \$)	0.39	2	22.3	31.1	41
İhracat/GSMH (%)	3.9	11.8	34.8	38.5	48
Dış ödemeler (Milyar \$)					
Cari işlemler	-0.06	-0.62	-5.32	-0.89	9.85
İmalat sanayi malları endeksi (1985=100)	0	9.8	59.8	100	145.1
İmalat sanayiindeki (%)					
Ağır ve kimya sanayi payı	26.9	33.6	50.9	56.9	61.4
Hafif endüstri payı	73.1	66.4	49.1	43.1	38.6

Kaynak: Ekonomik Planlama Kurulu, Kore, Kore Ekonomisine İlişkin Önemli İstatistikler

Öte yandan, Tablo I aynı zamanda imalat endüstrisinin kendi içindeki yapısal değişikliğin, nasıl ortaya çıktığını da göstermektedir. Gerçekten, tabloya göre ağır ve kimya sanayi üretiminin, imalat sanayiinin toplam üretimi içindeki payı, 1962 yılındaki yüzde 61.4 oranına yükselmiştir. Buna karşın, aynı dönemde hafif sanayi malların üretimi ise, 1962 yılındaki yüzde 73.1 oranından 1987 yılındaki yüzde 38.6 oranına düşmüştür. Bununla birlikte, ağır ve kimya sanayii alanlarındaki gelişmeler, 1970'li yıllarda önemli ölçüde yavaşlamıştır. Yukarıda özlü olarak anlatılan Kore ekonomisinin yapısal değişikliği ve sanayileşme süreci, aşağıdaki bölümde analiz edildiği biçimiyle, ülkenin endüstriyel kalkınma stratejisini de yansıtmaktadır.

II. ENDÜSTRİYEL KALKINMA STRATEJİSİ

Endüstriyel kalkınma stratejisine ilişkin olarak, Kore'de birbirinden farklı başlıca üç ayrı aşama yaşanmıştır. Bunları aşağıdaki biçimde sıralayabiliriz:

- 1962-1973 yılları arasındaki dönemde, ihracatın yönlendirdiği endüstrileşme stratejisi
- 1973-1979 dönemindeki, ağır ve kimya sanayilerinin sürükleyici rol oynadığı endüstrileşme stratejisi ve
- 1973 yılından günümüze kadar uygulamaya konulan, devletin fonksiyonel müdahalesi (3).

Ancak, aşağıdaki açıklamalarımız sırasında, endüstriyel kalkınma stratejileri ayrıntılı bir biçimde tanımlandığından, ilk iki strateji dönemine daha ayrı bir önem verilerek ele alınacak ve değeriendirilecektir.

A. İhracatın Sürükleyici Rol Oynadığı Endüstriyel Kalkınma Stratejisi: (1962-1973)

1962 yılından bu yana başlatılan ve birbirini izleyen beşer yıllık kalkınma planları dönemlerinde, Kore dışarıya yönelik bir ekonomik stratejiyi kabul ederek, ekonomik kalkınma çabalarında, uluslararası ticaretin lokomotif görevi görmesine ayrı bir önem verdi. Özellikle, endüstriyel kalkınma stratejisinin temel hedefi olarak, dışarıya mal üreten sanayi dalları teşvik edildi.

Bilindiğı gibi, ihracata yönelik bir endüstrileşme stratejisi;

- Oldukça gelişmiş bir sermaye piyasasının varlığını,
- İhracata yönelik endüstrilerin üretimlerinde kullanacakları malların ithalinde, liberal politikaların uygulanmasını,
- Dünya piyasalarından bilgi ve teknoloji birikimlerini aktaracak, bir enformasyon sisteminin varlığını ve
- Seçilen stratejileri uygulamaya koyacak ve koordine edecek, oldukça etkin işleyen bir kurumsal mekanizmanın varlığını gerektirmektedir.

1960 yılında Kore, endüstriyel kalkınma stratejilerini uygulamaya koyduğunda, yukarıda sayılan koşullardan hiçbirisine sahip değildi. Bu nedenle yapılacak şey bu koşulları ve uygun ortamı yaratmak için mücadele vermek, bunları koordine edilmiş bir biçimde yerine getirmek ve zaman içinde uygulamaya konulmalarını sağlamaktır.

Kore'de uygulanan ihracata yönelik endüstriyel kalkınma stratejilerinin çeşitli aşamalarını şöyle sıralayabiliriz:

1. Dünya Piyasa Fiyatlarıyla Serbest İthalat

Kore Hükümetinin endüstriyel kalkınma stratejisini başlattığı 1962 yılı öncesinde, iç piyasa oldukça sıkı bir kontrol altında tutulmuş olup, parasının değeri çoklu kur uygulamalarıyla aşırı değeriendirilmiş ve dış ödemeler bilançosunda kronik bir açıkla karşı karşıya kalınmıştır. Yeni kalkınma stratejisi uygulamaya konulduğunda, hükümetin ilk işi çoklu döviz kuru uygulamasına son vererek, bu karışık sistem yerine paranın aşırı değeriendirilmesine yol açmayan tekli döviz kuru sistemini ikame etmek olmuştur. Böylece, ihracata yönelik olarak hükümet üç ayrı stratejiyi uygulamaya koymuştur.

- Birinci strateji uyarınca iç piyasaya yönelik olarak yapılan ithalat; tarifeler, tüketim vergileri ve miktar kısıtlamaları biçiminde bazı sınırlamalara tabi tutuldu. Bu tür bir uygulamanın amacı, ithal ikamesi yapan üreticileri korumaya yönelik bulunmaktaydı. İthal ikamesi politikasına uygun olarak, hükümet öngörülen minimum düzeydeki ihracat ile bağlantılı bir biçimde verilen ihracat lisansları ve dış kredi kontrolüyle ithal edilen mal miktarı için ayrıca bir sınır koydu. Bütün sayılan bu tür kısıtlayıcı önlemlerle ithal ikamesi politikası daha da teşvik edildi. Bununla birlikte, kıt kaynakların belli bir süre için belli bir sektörde yoğunlaşmasını sağlamak için, ithal ikamesi politikasının belli bir alanda uygulanmasına izin verildi. Böylece, kaynakların belli bir üretim dalında yoğunlaştırılması sonucu olarak, ölçek büyüklüğünün yol açtığı olanaklardan ve karşılıklı ilişkide bulunulan ekonomik etkinliklerden oldukça önemli avantajlar sağlandı (4).

- Kalkınma stratejisinin ikinci adımı olarak; ihraç malları üretmek için kullanılan sermaye malları ve ara ürünler ithalatı üzerindeki kontroller, ithal mallarının ihraç malı üretiminde etkinliğini sağlayacak biçimde kullanılması amacıyla kaldırılmış ve ithalatı serbestleştirilmiştir. Böylece, ihracatçıların dünya piyasalarındaki geçerli fiyat üzerinden, ithal girdilerini kolayca satın alarak ihraç malı üretiminde kullanmaları olanağı sağlanmıştır.

- Kalkınma stratejileri ile ilgili olarak başvurulmuş üçüncü bir yöntem ise, yan sanayilerin selektif bir biçimde tarife ve diğer miktar kısıtlamalarıyla korunmasıdır. Böyle bir koruma yöntemi, yan sanayilerin ürettikleri mallar için uygun bir pazar buluncaya ve yatırımların karlılığı belli bir düzeye erişinceye kadar devam ettirilmiştir.

2. İhracata Yönelik Endüstrileri Teşvik Edici Mali Piyasalar

Hükümet, rekabetten oldukça yoksun bir mali piyasa ortamında, bütün ihracatların eşit bir biçimde ve kolayca yararlanabilecekleri uygun koşulları yarattı. Bilindiği gibi, 1960'lı yıllarda bankacılık sektörü doğrudan doğruya devletin kontrolü altında tutulmaktaydı. Böylece, hükümet tercihli faiz politikasıyla, mevcut kredilerin kolayca işletme sermayesine yönlendirilmesini sağlayabiliyordu. Örneğin, piyasa faiz oranının yüzde 24 olduğu bir durumda, ihracatçılara yüzde 6 faiz oranı üzerinden akreditif mektupları karşılığında borçlanabilme olanağı verilmiştir.

İhracatçılar için en önemli finansman kaynağı olarak, üretici kredisi kurumu uygulamaya konulmuştur. Bu amaçla, hammadde, makina ve teçhizat ithal eden Koreli ithalatçılara ihtiyaç duydukları dövizin sağlanması için ticari bankaların garanti vermesi sağlandı. Böylece, ithalatçılara sağlanan bu tür bir ödeme garantisi nedeniyle, Korelilere hammadde ve girdi satan yabancı üreticilere önemli bir ihracat kredisi sağlanmış oldu (5). Ayrıca, ihracatı teşvik edilen endüstrilere devletin aldığı dış kredilerden ve borçlardan pay dağıtma bakımından da, birinci derecede öncelikler verildi. Bu arada bir tasarruf bankası olmayan Kore Kalkınma Bankası da,

ihracata katkıda bulunacak olan ve yabancı sermaye ile finanse edilen projeler için ödeme garantisi verdi. Bütün bu finansal desteklere ilaveten ihracat yoluyla elde edilen kazancın yüzde 50'sinin vergiden muaf tutulması gibi, özellikle ihracatı arttırmaya yönelik çok sayıda önlem alınmıştır (6).

3. Pazarlama ve Teknolojiye Yönelik Enformasyon Sistemi

Dünya pazarlarına kolayca girebilmeye yönelik önlemlere ve sağlanan olumlu finansal koşullara ek olarak, ihracata dönük endüstriyel kalkınma stratejisinin uygulanmasında ve biçimlendirilmesinde, daha birçok faktör de oldukça önemli rol oynamıştır. Bunlardan bir tanesi, ihracata konu olan malların üretimi için gerekli olan teknoloji ve pazarlamaya ilişkin bilgilerin toplanması ve dağıtılması ile ilgilidir. Bu amaçla, Kore Hükümeti pazar ajansları adı altında, kendilerine özel statü ve ayrıcalıklar verilen dış ticaret şirketlerinin kurulmasını teşvik etmiştir. Hükümetin bu tür şirketleri destekleme politikası, ihracatı ve pazarlama etkinliklerinden doğan ölçek ekonomileri avantajını sağlayabilmek amacıyla büyük ölçekli firmaların kuruluşunu teşvik etmiştir.

Bütün bu politika önlemleri, ülkelerin ihracat kapasitesinin artırılması amacıyla, hükümetlerin kullandığı başlıca yöntemlerdir. Ancak, dış ticaret şirketlerinin sayısını (ki başlangıçta 10 olan şirket sayısı sonradan 9'a indirilmiştir) azaltmakla, hükümet ihracatı arttırmaya yönelik politika önlemlerini kolayca uygulamaya koyarak, ihracat şirketleri üzerindeki kontrolünü devam ettirmiştir.

Hükümetin ihracatı teşvik etmek amacıyla yararlandığı başka bir kurum ise, ticari dernekler olmuştur. Bilindiği gibi, ekonomik faaliyetlerin bütün aşamalarındaki firmaları temsil eden ticari dernekler, temel ilke olarak, üyelerinin çıkarlarını temsil etmektedirler. Böylece, tipik bir ticari dernek, devletin aşırı müdahalesine ve kontrolüne karşı belli bir grubun çıkarlarını korumaya çalışır. Ancak, ticari derneklerin aktif rolü nedeniyle, ekonomide kartelleşme olgusu kolaylaşmaktadır. Buna karşın, Hükümet Kore'de bu dernekleri uygulamaya koyduğu politikaları denetleme yönünden etkin birer araç olarak kullanmayı başarmıştır. Bu derneklere hükümetin dış ticareti teşvik etme amacıyla verdiği ikili görevler, adı geçen kurumların gelişmelerini de kolaylaştırdı. Böylece bu kurumlar, uluslararası ticari ilişkilerde de son derece önemli bir rol oynamaya başladılar. Gerçekten, bu dernekler üyelerine bir yandan dünyadaki teknolojik gelişmeler ve pazar payına ilişkin bilgi sağlarken; öte yandan, hükümetin ithalat ve ihracat ile ilgili politikalarını da önemli ölçüde etkilemeye başlamışlardır.

Dış ticareti geliştirmeye yönelik olarak faaliyette bulunan, en önemli ticari kurumlardan birisi de "Kore Dış Ticaretçileri Derneği" olmuştur. Bu derneğin yurtdışında çok sayıda temsilcileri

bulunmakta olup, üye şirketlere ayrıca çeşitli hizmetler de sunmaktadırlar. Son olarak, ihracat geliştirmenin ilk aşamasında, özellikle pazarlama yönünden oldukça önemli bilgileri sağlayan başka bir hükümet kuruluşundan bahsetmemiz gerekmektedir. 1960'lı yılların ortalarında "Kore Dış Ticareti Geliştirme Kurumu" adıyla kurulan, bu kamu kuruluşunun yurtdışında 120 kadar şubesi bulunmakta olup, genellikle pazarlamaya ilişkin olarak, ilgili yerli firmalara gerekli bilgileri sağlamaktadır.

İhracata dayanan endüstriyel kalkınma stratejisinin ilk aşamasında, teknoloji transferi ve pazarlamaya ilişkin en önemli bilgilerin yabancı alıcılardan sağlandığını ayrıca vurgulamamız gerekmektedir. Gerçekten, ihracata yönelik endüstriyel kalkınma stratejisinin temel felsefesi, uluslararası rekabet edebilmeye ilişkin uygun koşulların gelecekte yaratılması için dinamik etkinliğin sağlanmasını gerektirmektedir. Bu nedenle, böyle bir politikanın başarıya ulaşabilmesi yönünden, dinamik anlamda karşılaştırmalı üstünlüklere sahip endüstrilerin belirlenmesinin çok fazla önemi bulunmaktadır. Kore Hükümeti bu nedenle, başlangıçta Kore'nin karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu emek yoğun ve rekabete dayanabilen malların üretimine ağırlık verdi. Böyle bir uygulama sonunda yabancı alıcılar Kore'ye gelerek, bu tür mallar için gerekli teknoloji ve pazarlama koşullarını araştırmaya başladılar. Teknoloji ve pazarlama tekniklerine ilişkin olarak sağlanan başka bir bilgi kaynağı ise; sermaye, yönetim, teknoloji ve pazarlama tekniklerini birer paket olarak sunan yabancı sermaye getiren yabancılar olmuştur. Başka bir deyişle, yabancı alıcılar ve yatırımcılar pazarlama ve teknoloji transferi konularında en önemli yardımı sağlamalarına paralel olarak, Kore ihracatının pazarlanması işi başlangıçta tamamen yabancılara bırakılmış oldu. Bu tür bir ilişki sonunda sağlanan bilgiyle Kore, minimum maliyetle teknoloji girdilerini elde ederken, ayrıca mevcut insan gücünden maksimum düzeyde yararlanma tekniğini öğrendi. Böylece, yabancıların pazarlama tekniğini öğrenen Koreli yatırımcılar, ölçek büyüklüğünün ülkede sağladığı diğer bilgi birikimlerinden de yararlanarak, dış piyasalara kolayca girebilme becerisini kazandılar.

4. Stratejik Koordinasyon

Şimdiye kadarki açıklamalarımızla, ihracata yönelik endüstriyel kalkınma stratejileriyle ilgili önemli düzenlemelerin nasıl gerçekleştirildiğini anlatmış bulunmaktayız. Bundan sonraki açıklamalarımızla ise, Kore Hükümetinin bir bütün olarak endüstriyel kalkınma stratejisini koordine ve entegre edilmiş bir biçimde nasıl uyguladığını ele alacağız. Herşeyden önce ülke siyasi parti liderlerinin, böyle bir stratejinin başarıya ulaşabilmesi için riskinin de yüklenilmesi gerektiğinin bilincinde olmaları gerekir. 1960'lı yıllarda Kore'de politikacıların böyle bir riski yüklenme arzusu o kadar yüksekti ki; bu anlayış, hükümetin bütün ekonomik ünitelerinin, iş çevrelerinin ve ekonominin tamamının böyle bir kalkınma bayrağının altında birleşmesini sağlamıştır. Böylece, endüstriyel kalkınma stratejisini koordine etmek amacıyla; ihracat hedefine

ulaşmanın yöntemlerinin tartışıldığı ve aylık olarak yapılan ticareti geliştirme toplantıları biçiminde iki ayrı kurumsal mekanizma daha geliştirilmiştir (7).

Dış ticareti geliştirmeye yönelik hedeflere ulaşabilmek için özel firmalar ile dış ticaret şirketleri; üretim kapasiteleri ve dış ticaret durumlarının sistematik olarak gözden geçirilmesine dayanan ihracat hedeflerini belirleme çalışmalarını başlamışlardır. Ayrı ayrı firmalar tarafından belirlenen ihracat hedefleri, önce "İhracatçılar Birliği" ve daha sonra ise, hükümet tarafından biraraya getirilmiştir. Bu anlatılan biçimde belirlenen hedefler, bir tür ulusal istek olarak kabul edilmiş ve ilgili herkesin stratejik hedefe ulaşabilmek amacıyla kendilerinden beklenen görevleri yerine getirebilmeleri için büyük bir çaba sarfetmeleri istenmiştir. Böylece geliştirilen ihracatı arttırmaya yönelik strateji anlayışı, ihracatçılar ile hükümet arasındaki karşılıklı ilişkilerin ve yakın iletişimin sağlanması yoluyla, enformasyon etkinliğini arttırmada önemli rol oynayarak, gelecek yıllarda daha çok ihracat yapabilme olanaklarını da arttırmıştır.

Cumhurbaşkanının başkanlık yaptığı dış ticareti geliştirmeye yönelik aylık toplantılar; kalkınma stratejilerinin daha da geliştirilmesi, ihracat hedeflerine ulaşılması, ortaya çıkan sorunlar ve çözümlere ilişkin olarak bilgi elde edilmesi gibi birçok alanda son derece önemli bir rol oynamıştır. Bu toplantıların sonunda ise, o yılın en başarılı ihracatçısı seçilen firma ulusal bir törenle ödüllendirilmektedir. Gerçekten, bu toplantılar sonuça, Koreli ihracatçılar arasında oldukça rekabetçi bir ortam yaratmış ve en önemlisi hükümet ile sanayiciler arasında karşılıklı işbirliğine dayanan bir ilişkiyi de geliştirmiştir.

Aylık olarak yapılan dış ticareti geliştirme toplantıları yoluyla, ihracat hedefinin saptanması yöntemi hükümetin taraflar arasında arabulucu, bilgi aktarımını zorlayıcı ve kolaylaştırıcı, varolan kararları uygulamaya koyma yönünden ilgilileri ikna edici işlevlerini yerine getirmesini oldukça kolaylaştırmıştır. Böylece, hükümet sonuça özel firmalarla yoğun toplantılar yaparak, endüstriyel kalkınma stratejisinin tamamının koordinasyonuna ilişkin olarak oldukça entegre edilmiş bir karar alma mekanizmasını geliştirmiştir. Öte yandan, merkezi bir otorite olarak hükümet, karar alma sırasında ve uygulama sürecinde bile dış pazarlamaya yönelik bilgi elde etme çabalarını sıkı bir biçimde sürdürmektedir. Daha önce de vurguladığımız gibi kredi dağıtımına ilişkin doğrudan rolü dışında, devlet iktisadi devlet teşekküllerininkilerle olduğu gibi, özel firmaların yatırım kararlarıyla da ilgilenmektedir.

Hükümetin yatırım kararları işletmelerin kapasite yaratması ve geliştirmesi, pazar yaratılması ve dış pazarlama, insan sermayesi birikimi, teknoloji transferi, altyapı oluşturulması ve benzeri konularla yakından ilgili bulunmaktaydı. Bu fonksiyonlar devletin ihracatı geliştirme politikasıyla ve endüstriyel kalkınma stratejisinin uygulanmasıyla ne kadar yakından ilgilendiğini göstermektedir.

5. İhracata Yönelik Endüstriyel Kalkınma Stratejisinin Değerlendirilmesi

Endüstriyel kalkınma stratejisinin endüstriyel yapıyı, çeşitli devlet müdahalesi biçimlerini ya da kaynak ayrımını teşvik ederek değiştirmesi söz konusu olduğunda, Kore'nin ihracata dönük kalkınma stratejisinin 1962-1973 yılları arasında kalan dönemde oldukça başarılı olduğu söylenebilir. Gerçekten; kalkındırılması açıkça hedef sektör olarak seçilen ihracata yönelik imalat endüstrileri oldukça geliştirilmiş olup, hükümet ile endüstri arasındaki karşılıklı karar alma yoluyla gerçekleştirilen politika koordinasyonunda son derece başarılı olunmuştur. Böylece, 1962 yılında 15 milyon dolarlık ihracat hacmi, ortalama yıllık yüzde 61 oranındaki bir artmanın sonucu olarak, 1973 yılında 2.873 milyon dolara yükselmiş ya da başka bir deyişle 11 yıllık dönemde 188 kat artmıştır.

İhracata yönelik olarak mal üreten imalat sanayii üretimi, 1962-1973 döneminde, yıllık yüzde 20.6 oranındaki artışla adı geçen dönemde sekize katlanmıştır (8). Öte yandan, ithalattaki artışın doğrudan etkisiyle, 1969 yılında imalat sanayii yüzde 29'luk bir istihdam artışı sağlayarak 1963-69 yılları arasında kalan dönemde işsizliğin yüzde 50 oranında azalmasına katkıda bulunmuştur (9). Öte yandan, ihracattaki patlama, aynı zamanda diğer sektörlerin de gelişmesinde teşvik edici bir rol oynamıştır. Şöyle ki; ihracata yönelik endüstriyel kalkınma stratejisi çerçevesinde emek yoğun endüstrilerin ihracatlarını arttırmalarına bağlı olarak, sermaye yoğun endüstriler tarafından üretilen aramallara olan talep de canlanmıştır. Bu olumlu etkiler ise, sonuçta endüstriyel büyümeyi teşvik etmiştir (10). Daha önceki açıklamalarımız sırasında da vurguladığımız gibi, ihracattaki patlamanın yol açtığı bir dizi faydalardan birisi de; kalkınma stratejisinin uygulamaya konulduğu ilk aşamada, pazarlama ve teknoloji transferine yapılan katkılar biçiminde gerçekleşmiştir.

B. AĞIR VE KİMYA ENDÜSTRİLERİNİN SÜRÜKLEYİCİ ROL OYNADIĞI DÖNEM (1973-1979)

1. Stratejilerin Geçmişi

İhracata yönelik endüstriyel kalkınma stratejisinin ilginç özelliklerinden birisi de, devletin ihracat öncesi ekonomiye müdahale edici yanının, çeşitli ihracat firmaları yönünden tarafsız davranılması ile ilgili bulunmasıdır (11). Devlet ihracatçılara tarafsız davranmakla, geliştirilen ihracat modeliyle uluslararası karşılaştırmalı avantajlardan yararlanabilme ortamını oluşturmaya çalışmıştır. Şöyle ki; Kore, oldukça yüksek öncelikler verilerek geliştirilen, emek yoğun hafif sanayi alanında karşılaştırmalı üstünlüklere sahip bulunmaktaydı. Gerçekleştirilen düşük oranlı sermaye/hasıla oranı, karşılaştırmalı üstünlüğün elde edilmesinde önemli bir rol oynamıştır. 1960-1970 yıllarını kapsayan 10 yıllık dönemde, gayrisafi yatırımların hasıladaki değişmeye olan oranını gösteren, sermayenin marjinal verimliliği aynı kalkınma aşamasında bulunan ülkelerde

ortalama yüzde 3.4 iken, Kore'de yüzde 1.8 dolaylarında gerçekleşmiştir (12). Bu olumlu ekonomik yapı, Kore'deki politikacıları endüstriyel kalkınma stratejisini uygulamaya koyma yönünden, teşvik eden önemli bir faktör olmuştur. Öte yandan, emek yoğun hafif endüstriye ağırlık verilmesi sonucu olarak, olgunlaşmamış bir teknolojik yapıya ve teknolojiye yetersizliğine karşın, yine de büyük çapta standardize edilmiş mal üretimi gerçekleştirilmiştir. (13). Bununla birlikte buraya kadarki açıklamalarımız, kalkınma stratejilerinin uygulamaya konulduğu ilk yıllarda ekonomik yapının yeterli derecede güçlü olmadığını da göstermektedir. Ancak; endüstriyel kalkınma politikasının mimarları hızlı bir biçimde artan ücretler ile Kore'nin geleneksel ihracat ürünlerinin, diğer gelişmekte olan ülkelere kaynaklanan ve giderek artan rekabet sorunlarıyla da ilgilenmek zorunda kalmışlardır. Öte yandan, Japonya ile de rekabet edebilmek için böyle bir kalkınma stratejisini uygulayan Kore'li politikacılar; Japonya'nın başarısının daha çok dünyanın çelik, elektronik ve otomobil pazarlarına kolayca girmesine dayandığını gözlemlemişlerdir.

Ulusal güvenlik için bir savunma endüstrisinin kurulmasına yönelik politikaların önem kazanması nedeniyle; 1973 yılından başlayarak, ihracatın teşvikine dayanan stratejiden, daha çok ağır ve kimya endüstrilerine kaymasına yolaçan yeni bir stratejiye dönülmüştür. Bu yeni stratejiye uygun olarak çelik, metal ürünleri, gemi yapımı, ağır makina, otomobil üretimi, petrokimya ve gübre sanayi sektörlerinin geliştirilmesi hedef olarak seçilmiştir.

2. Önemli Kalkınma Stratejisi Araçları

Belli endüstriyel hedeflere ulaşabilmek için ağır ve kimya endüstrilerinin sürükleyiciliğinden yararlanılması, temel politika olarak benimsenmiştir. Bu amaca ulaşabilmek için hükümet çeşitli politika araçlarının kullanılmasına büyük bir önem vermiştir. Kullanılan en önemli politika aracı, genellikle kredi tahsis uygulaması olmuştur. Kredi tahsis politikasıyla devlet, mevcut kredilerin kullanımını oldukça sıkı bir biçimde kontrol altına alarak, bazı sektörlerin hedeflenen amaçlara uygun olarak gelişebilmelerini sağlamak için, bu sektörler lehine oldukça ayırıcı kredi desteği sağlamıştır. Bu politikaya uygun olarak kredi fonları, başlıca iki ayrı kaynaktan sağlanmaktaydı. Bunlar; Ulusal Yatırım Fonları (National Investment Fund) ve ulusal bankalardan sağlanan diğer kredilerden oluşmaktaydı. Herne kadar, Ulusal Yatırım Fonunun toplam kredi içindeki payı yüzde 3-4.5 gibi oldukça küçük bir düzeyde ise de, bu kurumun fonlarının üçte ikisi gibi önemli bir bölümü ağır endüstrinin finansmanına gitmekteydi. Bu iki endüstriye önem verilmesi hafif sanayiinin ihmal edilmesi pahasına gerçekleştirilmiştir. Kuşkusuz ki, stratejik endüstrilere verilen kredilerin faiz oranı, diğer sanayi alanlarınınkine göre son derece düşüktü. Örneğin, hafif imalat endüstrilerine göre ağır endüstri dallarına verilen kredinin faiz oranı genellikle 25 puan daha düşüktü.

İhracata yönelik olarak; ağır ve kimya sanayii ürünlerinin ihracatını arttırabilmek amacıyla, hükümet gümrük muafiyetlerine son vererek, ayrıca belli fabrika teçhizatlarının ithalini de yasaklamıştır. Öte yandan, kimya ve ağır sanayinin bazı dallarında büyük çapta fabrika kurulmasını teşvik etmek amacıyla, kullanılması şart olan yerli mal miktarının minimum düzeyini saptamıştır. Ayrıca; kimya ve ağır sanayii 5 yıllık bir süre boyunca vergiden muaf tutularak, hızlandıran amortisman ve yatırım indirimi gibi diğer vergisel teşvik önlemlerinden de yararlandırılmıştır.

Bütün bu sayılan teşviklerin sonucu olarak, ağır ve kimya sanayi dallarında yapılan yatırımlar, beklenildiği gibi hızla artmıştır. Örneğin; 1976-1978 yılları arasında bu iki sektöre yapılan yatırımlar yüzde 27 oranında artarken; öte yandan 1977-1979 yılları arasındaki imalat sanayi yatırımlarının yaklaşık yüzde 80'i ağır ve kimya sanayiine yapılmıştır. Ancak; bu iki sektöre yapılan yatırımlardaki hızlı artışın bir sonucu olarak, Kore ekonomisindeki sermayenin marjinal verimliliği katsayısı 1960 yılındaki yüzde 1.8 oranından 1970'li yıllarda yüzde 3.6 oranına yükselmiştir. 1970'li yılların sonuna doğru ise, Kore'deki sermayenin marjinal verimlilik katsayısı diğer ülke ekonomilerindeki oranın üstünde gerçekleşmiştir (16).

3. Kimya ve Ağır Sanayiinin Sürükleyici Rolünün Değerlendirilmesi

Yukarıda anlatılan olumlu gelişmelere karşın, kimya ve ağır sanayii dallarına verilen sürekli destek, ne yazık ki bu sektörlerde önemli boyutlara ulaşan aşırı kapasite sorunu yaratmıştır (17). Bu olumsuzluğun nedenleri olarak gösterilen; kalkınma stratejisinin aşırı bir heyecanla planlanması ve çok hızlı bir biçimde uygulamaya konulması durumu herkes tarafından kabul edilmektedir. Ancak; bu tür yanlışlıklar oldukça önemli düzeydeki maliyetlere yol açarken, ayrıca kıt kaynakların etkin kullanılamamasına da neden olmuştur. Ancak; şurası açıkça görülmektedir ki, sorunlar öncelik verilen sektörlerin seçiminden değil, stratejinin koordinasyonundaki aksaklıktan kaynaklanmaktadır. Şöyle ki; başlangıçtaki güçsüz bir ekonomik yapı, minimum teknolojik düzey ve olumsuz dinamik avantajlar gözönünde bulundurulduğunda, kimya ve ağır sanayiinin öncelikli sektör olarak seçilmesi oldukça tutarlı bulunmaktadır.

Endüstriyel kalkınma stratejisinin ihracata yönelik ilk uygulama dönemindeki devlet ve sanayi arasındaki yakın işbirliği ile bürokrasi ve özel girişim arasındaki dengeli koordinasyon durumu, kimya ve ağır sanayiye önceliklerin verildiği daha sonraki dönemlerde önemini birden kaybetmiştir. Öte yandan; bu stratejik sektörlerin aşırı bir biçimde gelişmesi sonucu, iş alemi ile bürokrasi arasındaki karşılıklı işbirliğine dayanan karar alma mekanizmasının etkinliği de giderek önemini kaybetmeye başlamıştır. Kimya ve ağır sanayiye sürükleyici bir rol verilmesi, piyasa mekanizması yerine bürokrasinin değer yargılarının önem kazanmasına ve dolayısıyla devletin ön plana geçmesine yolaçmıştır. Bu anlatılan biçimde ortaya çıkan koordinasyon yetersizliği ve

piyasa dışı değerlendirme biçiminin önem kazanmasının bir sonucu; üretimin önemli bir bölümünün önceden tahmin edilmiş olmasına karşın, yatırımlar piyasa mekanizmasına göre belirlenememiştir. Öte yandan, çok sayıda programın aşırı bir heyecanla ve çok acele olarak uygulamaya konulması sonucu; biriken deneyimlerden elde edilen bilgilerle bu stratejinin yeniden gözden geçirilmesinde devlet son derece isteksiz davranmıştır.

C. FONKSİYONEL MÜDAHALE: 1979 Yılı ve Sonrası

1. Stratejinin geçmişi

Yukarıda anlatılan sorunların üst üste gelmesi sonucu; 1979 yılında Kore ekonomisi çok sayıda ve kaçınılmaz sorunlarla karşı karşıya gelmiştir. Kimya ve ağır sanayiinin sürükleyiciliğinde uygulanan kalkınma stratejisi politikası, 1979 yılında yaşanan petrol krizi nedeniyle, atıl kapasite sorununu daha da arttırmıştır. Bu arada Başkan Park'ın öldürülmesi ise, siyasal istikrarsızlığın daha da büyümesine yol açmıştır. Öte yandan, bazı önemli kimya ve ağır sanayii firmaları, giderek artan ciddi finansman güçlükleriyle karşılaşmaya başlamışlardır. Bu sorunlar, yaşanan makro-ekonomik resesyon durumu nedeniyle daha da artmıştır. Karşılaşılan bütün bu sorunlar, hükümeti endüstriyel kalkınma stratejisi için yeni ilkeler koymaya yöneltmiştir.

2. Devletin Fonksiyonel Müdahaleciliğinin Temel Nitelikleri

Yukarıda anlatıldığı gibi, ağır ve kimya sanayii dalları lehine ayırımcı ve selektif endüstriyel kalkınma stratejisi uygulamasının yanlışlıkları sonucu ortaya çıkan yeni stratejinin ekonomik felsefesi, endüstriyel tarafsızlık ve liberalizasyon (ya da devletin endüstriyel karar alma sürecinden çekilmesi) politikası olmuştur. Endüstriyel tarafsızlık politikasını destekleyen çeşitli uygulama sonuçları sayılabilir. Bunların başında, hükümetin kimya ve ağır sanayii alanlarında daha önce uyguladığı ölçek büyüklüğünü teşvik edici politikalarına son vermesini gösterebiliriz: Geçmiş yıllarda uygulanan kredi politikalarının bu sektörler lehine ayırım yapıcı etkilerini gidermek için, hükümet banka kredilerinden küçük ve orta büyüklükteki firmaların aldıkları payları da arttırmıştır. Öte yandan, büyük çaptaki firmalar için uygulanan ayırımcı kredi politikasına da son verilmiştir. Aşağıdaki örnek, devletin kredi politikasını değiştirerek, ölçek büyüklüğünden daha önce yararlanan firmalar aleyhine nasıl bir uygulama getirdiğini göstermektedir: Şöyle ki; 1972-1981 döneminde büyük çaptaki firmalar, banka ve dış kredilerin yüzde 41.4'ünden yararlanırlarken; orta ve küçük boydaki firmalar ise yüzde 32.1 oranında yararlanıyorlardı. Ancak; bu oranlar 1982-84 yılları arasında kalan dönemde tersine dönerek, hükümetin izlediği tarafsızlık politikasına uygun bir biçimde büyük firmalar için yüzde 30.3, küçük ve orta boy firmalar için ise yüzde 31.8 olarak değiştirilmiştir.

1979 yılından bu yana, Kore Hükümeti çeşitli liberalizasyon reformlarını başlatmış bulunmaktadır. Bunların önemlilerini şöyle sıralayabiliriz:

- Tarifeler ve dış ticaret kısıtlamaları azaltılarak, ithal serbestisi politikasının uygulamaya konulması,
- Kamu bankalarının özelleştirilmesine paralel olarak, faiz oranının piyasa düzeyine çıkartılması ve yeni mali kuruluşların geliştirilmesine yönelik finansal reformlar,
- Hükümetin kredileri doğrudan bir biçimde dağıtma işini terketmesi sonucu olarak finansal serbestinin gerçekleştirilmesi ve
- Hükümetin yabancıların doğrudan yatırımları üzerindeki kontrolünü önemli ölçüde kaldırması (19).

Endüstriyel tarafsızlık ve liberalizasyon konularında hükümetin genel bir çaba sarfetmesine karşın, yine de üç fonksiyonel alanda aktif bir biçimde rol oynamaya devam ettiği görülmektedir. Bu fonksiyon alanları ise,

- Güç durumdaki endüstrileri yeniden yapılandırmak,
- Teknolojik gelişimi teşvik etmek ve
- Rekabeti teşvik etmektir (20).

Bu sayılan devlet müdahaleleri doğrudan doğruya belli endüstri alanlarıyla ilgili olmadığından, daha çok fonksiyonel bir özellik taşımaktadır. İşte bu fonksiyonel özelliği nedeniyle, şimdi uygulanmakta olan endüstriyel kalkınma stratejisine, fonksiyonel devlet müdahaleciliği de denilmektedir.

Devletin teknolojik gelişmeyi desteklemeye çalışması oldukça anlamlıdır. Teknolojinin geliştirilmesi geleceğin ihracat performansını artırma yönünden son derece önemli olup, ayrıca bilinen klasik dışsalılıkları da yaratmaktadır. Bu nedenle, teknolojik gelişmeyi teşvik etmek amacıyla, hükümet bilimadamı ve mühendis yetiştiren yeni merkezler kurmuş ve teknolojiye dönük yatırımlarını arttırmaları için işletmelere çok sayıda teşvikler sağlamıştır. Böylece, Kore'nin bilim ve teknoloji yatırımlarının toplam milli hasılaya olan oranının 1990 yılına kadar yüzde 2.5'e yükselmesi beklenmekte olup, bilindiği gibi bu oran OECD ülkeleri ortalamasına eşittir.

Öte yandan, devletin rekabeti teşvik etmek amacıyla bu alanda da aktif rol oynamasının, firmalarda etkinliğin sağlanması, endüstriyel kalkınma stratejisinin liberalize edilmesi ve tarafsızlığın sağlanması yönlerinden de son derece önemli olduğunu söyleyebiliriz. Bu amacı gerçekleştirmek için, devlet rekabeti teşvik edici yönde çok sayıda kurumu geliştirmiştir.

1970'li yıllarda Kore; aşırı bir ulusal heyecanla uygulamaya konulan ağır ve kimya sanayii yatırımlarının yarattığı atıl kapasiteden, dünya talebinde ortaya çıkan daralmadan ve ödeme güçlüğüyle karşılaşan endüstrilerden kaynaklanan oldukça ciddi sorunlarla karşılaştı. Sorun yaratan firmalar, ticari bankaların açtığı kredilerden geniş ölçüde yararlanarak, kaldıraç etkisinden faydalanan büyük ölçekli kuruluşlar olmuştur. Bu nedenle, karşılaşılan sorunların çözümü amacıyla uygulamaya konulan yeniden yapılanma programları, daha çok büyük ölçekli şirketlerin kapasitelerinin ve ticari bankalardan sağladıkları finansal olanakların azaltılmasına biçiminde yönelik olmuştur (21).

Yeniden yapılanma programlarının özelliklerinden de açıkça görülmektedir ki; piyasanın rekabet koşullarına dayanılarak geliştirilen çözümler bu tür politikaların önemli bir bölümüne uygun düşmemektedir. Böyle bir açıklama biçimi devletin uygulamaya koyduğu liberalizasyon politikasıyla uyumlu olmasa da, Kore uygulamasında devletin piyasa ekonomisinin işleyişine müdahale etmesini haklı gösteren çok sayıda durum da bulunmaktadır. Örneğin, ilk olarak bazı endüstrilerde karşılaşılan finansal sorunlar o kadar önemliydi ki, devlet müdahalesi olmasaydı ticari bankaların tamamının varlığı tehlikeye düşerdi. Öte yandan, ticari bankalardan birisinin bile güç duruma düşmesi, Kore'nin mali sistemine olan güveni sarsarak, yabancı sermaye girişi üzerinde son derece olumsuz etkiler yaratırdı.

İkinci olarak, gemicilik ve dış müteahhitlik şirketleri gibi, devlet tarafından doğrudan teşvik edilen ana hizmet sektörleri büyük bir sıkıntıya uğrardı. Bu sektörlerdeki firmaların sorunlarını çözmede yalnız bırakılmaları ise, devletin ileride uygulayacağı politikaların başarı şansını azaltırdı.

Üçüncüsü, mali sektörden yararlanamayan ve yetersiz olarak finanse edilen firmaların diğer holding şirketler tarafından satın alınarak finanse edilmeleri yöntemine pek güvenilemezdi.

Dördüncüsü, Kore'deki ticari bankaların sorunlu firmaların yönetiminde rol almalarını sağlayacak düzeyde ne sermayeleri ve ne de tecrübeleri vardı.

Beşincisi, hükümet ekonomik konsantrasyon durumu ile yakından ilgilenmek zorundaydı. Önemli holdinglerin çoğu zaten endüstride yeterli düzeyde yoğunlaşmışlardı. Bu nedenle, yeni firmaların ayrıca endüstriye girmeleri, kontrol edilmesi son derece güç olan kazançların elde edilmesine yol açacaktı. Bu nedenle hükümet, sorunlu endüstrilerin yeniden yapılanma programlarının yürütülmesinde aktif rol almaya başladı.

Hernekadar, kamunun ekonomiye müdahale etmesini gerektiren haklı nedenler bulunmaktaysa da, yeniden yapılanma operasyonları sigortalının hilekarlığından doğan zarar durumu gibi, çok sayıda sorun yaratmıştır. Aktif bir devlet müdahalesi özel firmaların uyum sağlamaya yönelik

programlarını ertelemelerine ve devletin piyasadan çekilmesini beklemelerine yol açmıştır.

Öte yandan, mali yönden güç durumda bulunan firmalar, eğer devlet müdahalesinin gerçekleşeceğini bekleselerdi, kapasitelerini düşürme yerine genellikle borçlanma yoluna gideceklerdi. Mali yapının zayıfladığı durumda, endüstriyel yapılanmayı kendi başlarına gerçekleştirebilmeleri açısından, devletin bu kuruluşlara fırsat vermesi oldukça yararlı olmaktadır. Böylece, hükümetin kamu desteğinden de yararlanarak, yoğunlaşma olgusuna katkısı da artmaktadır. Büyük çaptaki iflasların önlenmesi için, herne kadar geçerli nedenleri bulunsa da, ancak bu işletmelerin kurtarılmasına yönelik operasyonlar sonuçta girişimciyi risk yüklenme sığınaklarına doğru yönlendirmektedir. Böyle bir durum ise; özel girişimcilerin sosyal açıdan gerekli olan ya da arzu edilen düzeyde risk yüklenebilmelerini kolaylaştırmaktadır.

3. Devletin Fonksiyonel Müdahaleciliğinin Değerlendirilmesi

1980'li yıllarda endüstriyel kalkınma stratejisine ilişkin olarak uygulamaya konulan yeni politika önlemlerinin etkinliğinin değerlendirilmesi için vakit henüz oldukça erken bulunmaktadır. Bununla birlikte, uygulamaya konulan bu son stratejinin ekonominin yönetimi açısından son derece önemli olduğu açıkça görülmektedir.

1970'li yıllarda uygulamaya konulan; piyasanın devlet tarafından aşırı kontrolüne dayanan politikasına aykırı yeni stratejiyle hükümet, ekonomik etkinliklerin daha çok piyasa mekanizmasıyla kontrol edilmesine yardımcı olacak altyapıyı oluşturma çabalarına ağırlık vermiştir. Bu anlayışa uygun olarak hükümet, karar alma yetkisini yavaş

- Yatırımların sektörel önceliklerini belirleme politikasını terkederek özel firmalara,
- Bankaları ve mali kurumları serbestleştirerek sermaye piyasalarına ve
- İthal yasaklarını yumuşatarak mal piyasalarına

terketmektedir. Öte yandan hükümet, rekabet ortamını oluşturarak ve dış ekonomik ilişkiler açısından olumlu teknolojik gelişmeleri destekleyerek, piyasa mekanizmasının ve firmaların etkinliğini arttırmaya çalışmaktadır.

Kore ekonomisi oldukça yoğun bir biçimde ihracat pazarlarına konsantre olmakta ve hızla değişen karşılaştırmalı üstünlüklere sahip bulunmaktadır. Bu özelliği nedeniyle ekonominin, konjonktürel ve yapısal değişikliklerden kolayca ve olumsuz bir biçimde etkilenmesi söz konusu olmaktadır.

Güç durumdaki şirketlerin iyileştirilmesi amacıyla devletin yeniden yapılanma programlarını uygulamaya koymasını gerektiren haklı nedenler bulunmasına karşın, Kore ekonomisinin

gelecekteki olası olumsuz gelişmeleri şimdiden kontrol edebilme yönünden uygun bir durumda olduğunu söyleyebiliriz. Son olarak, uygulamaya konulan politikaların değerlendirilmesi için vaktin çok erken olmasına karşın, yine de kalkınma stratejisinin tamamının koordinasyonu için kurumsal mekanizmalara işlerlik kazandırılması son derece önemli olmaktadır.

Sonuç

Endüstriyel kalkınma stratejisi, eğer kaynakların endüstriyel sektörler arasında etkin dağıtımı biçimi olarak tanımlanırsa, Kore'nin 1962 yılından bu yana, aktif bir endüstrileşme politikasının olduğunu söyleyebiliriz. Başarılı bir endüstriyel kalkınma stratejisi için, öncelik verilecek sektörlerin doğru bir biçimde seçimi ve planların iyi bir biçimde koordinasyonu gerekmektedir. Kore, günümüze kadar birbirinden ayrı üç ayrı endüstriyel kalkınma stratejisi uygulamıştır. Bunlar:

- İhracatı arttırmaya yönelik endüstriyel kalkınma stratejisi,
- Ağır ve kimya sanayilerine sürükleyici rol verilen dönemde uygulanan strateji ve
- Devletin fonksiyonel müdahaleciliğinin uygulandığı son dönemdeki strateji olarak sayılabilir.

İhracatı arttırmaya dönük strateji, sadece endüstri ve teknolojiye ilişkin olarak alınan kararların doğruluğu yönünden değil; bunun yanısıra hükümet ve sanayi arasındaki karşılıklı dayanışmaya uygun olarak alınan kararların olumlu bir biçimde koordine edilmesi nedeniyle de son derece başarılı olmuştur.

Buna karşın; kimya ve ağır sanayii dallarına öncelik verildiği ikinci dönemdeki kalkınma stratejisi ise başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu başarısızlığın başlıca nedenleri olarak; uygulanan politikaya ilişkin koordinasyon yetersizliği, hükümet ve sanayi arasında yeterli işbirliğinin sağlanamaması, piyasa mekanizmasının dışına çıkılması ve çok sayıdaki sanayi dalının gereksiz yere aşırı geliştirilmesi olarak sayabiliriz. Bu sayılan nedenlerin bir sonucu olarak, endüstrideki firmaların çoğunluğunda atıl kapasite yaratılarak, ekonominin bütünü için bir tür yapısal bozukluğa yol açılmıştır.

En son olarak uygulamaya konulan ve devletin fonksiyonel müdahaleciliğine dayanan endüstriyel kalkınma stratejisi ise; endüstriyel tarafsızlık, liberalizasyon ve fonksiyonel müdahale biçimlerinde uygulanmaktadır. Bu son stratejinin başarı durumunu değerlendirmek için vakit henüz çok erken olup, ancak güç durumdaki endüstrilerin yeniden yapılanması ve stratejinin ülke çapında koordinasyonu yönünden önemli sorunlarla karşılaşmakta olduğunu söyleyebiliriz.

Kore'de uygulanan endüstriyel kalkınma stratejilerinden çıkarılabilecek ana ders, ekonominin verilen teşviklere karşı son derece duyarlı olduğunu göstermektedir. Ancak; teşvik önlemlerine karşı gösterilen yüksek duyarlılık düzeyi kredi olanakları ve diğer ticaret politikalarına bağlı olarak, hem ithalat hem de ihracatı için değişmektedir. Yatırımların teşvik politikalarına olan duyarlılığı ise, kredilerin bolluğuna ve faiz oranının yüksekliğine bağlı olarak değiştiği kanıtlanmış bulunmaktadır. Ekonominin endüstriyel kalkınma politikasına karşı duyarlılığının sağlanabilmesi için özel sektörde oldukça etkin işleyen bir karar alma mekanizmasının varlığına gerek duyulmaktadır. Bunun için ise, kaynak ayırımına yönelik olarak sağlanan teşviklerde ve uygulamaya konulan diğer politikalar yönünden de etkinliğin sağlanması gerekmektedir.

Çok teşekkür ederim.

Prof. Dr. Emre GÖNENSAY

Çok teşekkür ederim Prof. Kwon. Kore'de uygulanan endüstriyel kalkınma stratejisi konusunda uygulanan politikalardan biza ayrıntılı açıklamalarda bulundunuz. Bu politikalardan bir kısmı Türkiye'de de tartışılmakta olduğundan, bugünkü bu seminerde konuya ilişkin olarak ilginç sorularla karşılaşacağımızı düşünüyorum. Şimdi tartışmalara başlamadan önce 20 dakikalık bir kahve arası veriyorum. Teşekkür ederim...

Şimdiki konuşmacımız Dr. Müegge olup, kendisi endüstriyel kalkınmada ve uluslararası rekabette ortaya çıkan yeni bir eğilimler konusu üzerinde konuşacaktır. Dr. Müegge, Uluslararası Kalkınma Örgütlerinde, Bölgesel Kalkınma ve Ülke Stratejileri Bölümü başkanlığını yürütmektedir. Daha önce Birleşmiş Milletler'de Çalışan Müegge 1968'den günümüze kadar Viyada'daki bu örgütte bulunmakta olup, ayrıca Zambie'nin kalkınma planında uzman olarak görev yapmıştır. Dr. Müegge şimde Endüstriyel Kalkınma ve Uluslararası rekabette ortaya çıkan yeni eğilimler konusunda konuşacaklardır. Buyurunuz Dr. Müegge.

ENDÜSTRİYEL KALKINMADA VE ULUSLARARASI REKABETTE ORTAYA ÇIKAN YENİ EĞİLİMLER

Dr.Herman MÜEGGE*

GİRİŞ

Rasyonel ekonomik kararları alabilmek ve işletmeleri yönetebilmek için, ulusal politikaları belirleyenlerin ve firma düzeyinde karar alanların kalkınma stratejilerini saptamaları ve geleceğe ilişkin önemli gelişmelerin görünümünün şimdiden tasarlanması gerekmektedir. Bununla birlikte, uluslararası üretimde, ticari ilişkilerde ve rekabette ortaya çıkan hızlı değişimler nedeniyle, geleceğe yönelik gelişmelerin şimdiden algılanması son derece güçleşmektedir. Şöyle ki, daha önceleri dünya piyasalarına hakim olan endüstrilerin rolü giderek azalırken, günümüzde daha etkin bir biçimde rekabet edebilen yeni firmalar ortaya çıkmaktadır. Ulusal ekonomilerde ve uluslararası piyasalardaki bu tür değişiklikler, son derece hızlı bir biçimde ortaya çıkmakta ve önceki yıllara göre daha zor tahmin edilebildiğinden, ülkeler yönünden önemli sorunlar yaratmaktadır. Bu nedenle, söz konusu yapısal değişiklik sürecinin, rekabetin ve değişimin biçiminin ve rekabet edebilirlik koşullarının araştırılması son derece önemli bir konu olmaktadır.

A. ULUSLARARASI REKABET EDEBİLİRLİK KOŞULLARINDAKİ DEĞİŞMELER

Uluslararası rekabet, sadece uluslararası büyük işletmeler yönünden değil, fakat ayrıca iç piyasaya yönelik mal üreten, daha büyük firmalara yedek parça ve ara malları sağlayan, küçük çaptaki firmalar yönünden de son derece katı bir biçimde gelişmektedir. Ancak, söz konusu bu katı rekabet ortamının, üretim ve üretimle ilgili hizmet dallarında olmak üzere bütün ulusal ekonomiler arasında; ülkelerin oluşturdukları ortak pazar ekonomileri ve hatta bir ülke içindeki bölgelerarası ekonomik üniteler arasında da ortaya çıkmakta olduğu görülmektedir. Endüstriyel

* Yazarın özgeçmişi ektedir.

yapıda ve üretim tekniklerinde görülen hızlı teknolojik gelişmeler ve bu gelişmelerin ülke ekonomisine yansımaları, üretim sisteminin yapısında da benzeri örgütsel değişikliklerin yapılmasını gerektirmektedir. Böylece, üretim dönemleri kısaldıkça, geleceğe yönelik olarak yapılacak tahminlerle ilgili zaman süreci de kısalarak, bir tür belirsizlik durumu ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, alınan ulusal politika önlemleri ve finansal piyasalardaki tahmin edilemeyen gelişmeler, ayrıca üretim girdilerinin ve üretilen mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki değişimlerle birlikte, söz konusu belirsizlik ortamına katkıda bulunmaktadır.

Yukarıda anlatılan gelişmelere bağlı olarak; ülke ve işletme politikalarını belirleyenler; ekonomik rasyonellik ve rekabete ilişkin "oyunun kuralları" ile ilgili olarak, geçmiş yıllarda yapmış oldukları varsayımların, artık günümüzde işe yaramadığının böylece farkına varmaktadırlar. Uluslararası rekabet edebilirlik koşullarında ortaya çıkan bu önemli değişikliklerin nedenlerini şöyle sıralayabiliriz.

a. Devlet Müdahaleleri

İmalat alanında dünya çapındaki eğilimler, değişik piyasalarda faaliyet gösteren firmaların üretim maliyetlerinin yüksekliğinin, uluslararası ticareti etkileme yönünden pek önemli olmadığını göstermektedir. Uluslararası ticareti etkileme yönünden tarife ve tarife dışı korumaya yönelik önlemler rekabet edebilirlik durumuna göre; çelik, otomobil, elektronik, makina parçaları (takımları), tekstil ve giyim sektöründe daha önemli olmaktadır. Örneğin, tekstil ve giyim alt sektörleri yaklaşık yüzde 85 oranında hükümetler tarafından konulan bazı düzenlemelere ve bazı kotalara tabi tutulmaktadır. Gıda ve tarımsal alt sektörlerin daha da sıkı bir korumacılığa konu olduğunu söylemeye gerek yoktur. Ayrıca, dünya ticaretinin yaklaşık yüzde 10'u ile 25'i arasında kalan bir bölümü, takas ticaretine konu olmaktadır. Öte yandan, aynı şirkete bağlı kuruluşlar arasında yapılan firma içi ticaret ise, toplam dünya ticaretinin yüzde 30'una ulaşmaktadır. Bu tür ticaret biçiminin üretim faktörlerinin belli oranlarda kullanım biçiminden ve aynı şirket grubundaki çeşitli fabrikalararası rekabetten doğan avantajlara olanak sağladığı düşünülebilir. Ancak, bu tür ticaret biçimi, firmanın uyguladığı belli bir strateji ve firma içinde izlenen fiyatlama politikasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, şirket içi ticaret kısmen "kontrollü ticaret" olarak değerlendirilebilir.

b. Teknolojik İlerleme

Teknolojik gelişmeler birçok sanayi alt sektöründe üretimin maliyet yapısını, işgücünün beceri durumunu ve örgütsel düzenini önemli ölçüde değiştirmektedir. Sanayileşmiş ülkelerde firmalar, firmanın rekabet etme gücünü azaltan doğrudan işçilik ve ücret giderlerini azaltıcı, otomasyon üretim sürecini başlatmaktadırlar. Bu yeni üretim biçiminin giderek gelişmeye başladığını

gösteren çok sayıda örnek sayılabilir. İlk örnek olarak; oldukça sofistike sermaye malları üreten bir İsveç şirketinin, toplam üretim giderlerinin neden olduğu otomasyon üretim biçimini gösterebiliriz. Benzer olarak, İngiltere’de TV üreten bir firmanın toplam üretim maliyetleri içindeki doğrudan işçilik giderlerinin yüzde 5 dolaylarında gerçekleşmesi, başka bir örnek olarak gösterilebilir. Bu tür teknolojik ilerlemelerin etkilerinin gelişmekte olan ülkelerin, geçmişteki ve şimdiki rekabet güçleri yönünden, sahip oldukları avantajları ne dereceye kadar kötüleştireceği konusunun, çeşitli mal grupları yönünden ele alınıp incelenmesi gerekmektedir. Ancak, gelişmekte olan ülkeler yukarıda anlatılan ileri üretim tekniklerini benimseme yönünden gerekli çabayı gösterebilir bile, bu ülkelerin uyum sağlamayı önleyici oldukça çok sayıda yapısal sorunlarla karşı karşıya olduklarını kabul etmek için de yeterli nedenler bulunmaktadır.

c. Kalitede Rekabet

Çok sayıda sınai mal gruplarına ilişkin uluslararası rekabet, geleneksel fiyat rekabeti yerine daha çok fiyat dışı rekabet biçimine dönüşüyor gözükmektedir. Böylece, mal ve hizmet üretiminde kaliteyi iyileştirmeye yönelik rekabet biçimi giderek önem kazanmaktadır. Ancak, rekabetin kalite gibi fiyat dışı faktörlere kayması, esnek üretim sistemleriyle firmaların müşteri zevkine uygun mal üretimine olanak veren, çok sayıda üretim tekniğinin birlikte kullanımını gerektirmektedir. Öte yandan, piyasadaki farklı talep yapılarına özellikle uygun olan ya da belli bir özelliğe ve fonksiyona sahip mal üretmeye yönelik olarak, yeni teknolojik mallar üretme ve daha kısa üretim dönemlerine uyum sağlayabilmek için, şirketler bünyelerinde yapısal bazı değişiklikler yapmak zorundadırlar. Bu nedenle firmalar, rakiplerinin ürettikleri mallara karşı ürün farklılaştırması ve piyasa olanaklarını kullanma yönünden etkin bir biçimde çalışmalıdırlar.

d. Firma Stratejileri

Günümüzde öncü firmaların benimsedikleri pazarlama stratejileri yukarıda anlatılan eğilimi yansıtmaktadır. Ancak, fiyat dışı faktörlerin belirlediği rekabet ortamı farklı pazarlama stratejisini; farklı pazar araştırmasını ve farklı pazarlama kapasitesinin kullanımını gerektirmektedir. Bazı firmalar önemli piyasaların herbirini kontrol altında tutmaya olanak sağlayacak biçimde "sağlamcı" denilen bir stratejiyi izlemeye çaba sarfederler. Böyle bir stratejiyi benimsemenin amacı, önemli bölgesel ve ulusal piyasaların herbirinde üretim ve dağıtım tabanlarını oluşturmaya ve spesifik pazar enformasyonunu kolayca elde etmeye yönelik bulunmaktadır. Böyle bir stratejinin izlenmesi, özellikle uluslararası ticaretin bölgeselleştirildiği bir dönemde son derece önemli olmaktadır. Bu tür bölgesel ticari bloklar 1992 yılına kadar Avrupa Ekonomik Topluluğu'nda oluşacak olup, ayrıca ABD ve Kanada arasında ve ASEAN örgütünün Pasifik bölgesinde de mevcuttur ve geliştirilmesine özen gösterilmektedir.

Gelişmiş ülkelerde uygulanmakta olan firma stratejileri yukarıda açıklanan ilkeler doğrultusunda yeniden formüle edilmektedir. Son yıllardaki eğilimlere göre, büyük çaptaki firmalar çok sayıdaki bölgeye yönelik stratejileri benimserlerken; orta büyüklükteki firmalar ise bölgesel pazarları kontrol etmeye uygun stratejileri tercih etmektedirler. Öte yandan, iç piyasaya ve büyük firmalara makina parçaları üreten ve değişik hizmetler sunan küçük çaptaki firmalar da, yukarıda anlatılan stratejilere kolayca uyum sağlayabilirler. Küçük firmalar, büyük firmaların bir piyasadan başka bir piyasaya yönelmesine bağlı olarak, bu firmalarla olan yaşamsal ilişkilerini kaybetmemek için, bir uluslararası stratejiyi izleme ya da terketme durumuyla karşı karşıya gelmektedirler.

e. Teşvik Önlemleri

Yukarıda özetlendiği gibi, stratejik eğilimler ve devlet müdahaleciliği gibi faktörler, doğal rekabet avantajı olarak da bilinen düşük maliyetle üretimin önemini giderek azaltmaktadır. Buna karşın, rekabet avantajları genellikle geniş kapsamlı yatırım teşvikleriyle, ihracat destekleriyle ve kredi olanaklarıyla da yaratılmaktadır. Son yıllarda bu tür teşvik önlemleri bazı ülkeler tarafından rekabetin teşvik edilmesi ve rakip ülkelerle mücadele edebilmek amacıyla, önemli bir rekabet politikası aracı olarak kullanılmaktadır.

f. Diğer Faktörler

Günümüzde ülkeler bir yandan hızlı ekonomik kalkınmayı sağlamaya çalışırken; diğer taraftan bütçe açığını arttırmadan işsizlik oranını düşürmeye uğraşmaktadırlar. Bu amaçla, ekonomide liberalleşme ve yenilikleri teşvik edici önlemler alınarak ekonomiye yeni dinamiklerin sokulmasına çalışılmaktadır. Hükümetler ise, doğrudan doğruya ekonomiye müdahale etme yerine, ekonomiyi kontrol etme yönünden oldukça önemsiz fonksiyonları yüklenirken; firmalara üretim maliyetlerini düşürücü nitelikte altyapı hizmetleri sunarak, "kolaylaştırıcı" bir rol oynamaktadır.

Kalkınmada rolü olan bütün üretim faktörleri yönünden, yukarıda anlatılan nedenlerle geleceğin tutarlı bir görünümünü ve stratejisini belirlemenin ne kadar güç ve önemli olduğu anlaşılmaktadır. Gerçekten, şirket yöneticileri, hükümet politikasını belirleyenler, sendika liderleri ve finans piyasalarını yönetenler tarafından gelecek yıllar ve 1992'de tek pazarda rekabette ortaya çıkacak olan sorunları çözmeye yönelik uygun bir stratejinin oluşturulması ihtiyacı şiddetle duyulmaktadır. Bu konuya ilişkin olarak çıkarılabilecek ilk sonucu şöyle formüle edebiliriz: Mevcut gelişme eğilimlerinin analizi ve yorumunda gösterilecek başarı ile bütün üretim faktörleri için ileriye yönelik stratejilerin ustalıkla saptanması; rekabet etme gücünün kazanılması ve kaynakların en etkin kullanımı için son derece önemli önkoşul olmaktadır.

B. REKABET EDEBİLİRLİK KAVRAMI VE BELİRLEYİCİ KRİTERLERİ

Şimdi ise, değişmekte olan rekabet edebilirlik kavramının boyutlarının ve belirleyici temel kriterlerinin ortaya konulması gerekmektedir. Bilindiği gibi, geçmişte rekabet edebilirlik kavramı sadece ve tamamen şirket ya da firma düzeyinde düşünülmekteydi. Şöyle ki, belli bir şirketin rekabet edebilirliği; diğer şirketlerin üretim maliyeti ve dolayısıyla emek maliyeti ya da işgücünün üretkenliği tarafından nihai olarak belirlenen bir faktör olarak değerlendirildi. Bu nedenle, gelişmekte olan ülkeler son geçen on yıllık dönemlerdeki rekabet politikalarını imalat endüstrisinde son derece bol, ucuz ve beceri kazanmamış işgücünden yararlanmaya dayandırmışlardı. Bu ülkelerde işgücünün verimliliğinin son derece düşük olmasına karşın, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki emek ücretleri arasındaki farkın büyüklüğü nedeniyle, çok sayıda gelişmekte olan ülke emek yoğun mal üreterek, uluslararası pazarlara girebilmişlerdir. Bu gelişmeler sonunda gelişmiş ülkelerdeki firmalar üretimlerini biryandan daha sofistike mallara kanalize ederken, diğer taraftan, emek yoğun üretim tekniklerinin kullanımını gerektiren mal üretimlerini ise, gelişmekte olan ülkelere kaydırmayı sağlayacak bir stratejiyi benimsemişlerdir. Gelişmekte olan ülkelerdeki mevcut ucuz emekten yararlanarak bu ülkelerde emek yoğun tekniklerin kullanıldığı mal üretimlerini gerçekleştiren gelişmiş ülkeler, böylece uluslararası pazarlardaki mevcut rekabet üstünlüklerini korumaya devam edebilmişlerdir. Öte yandan, gelişmekte olan ülkelere endüstriyel ülkelere yönelen düşük ücretli işgücü göçü de, gelişmiş ülkelere emek yoğun mal üretimini kendi ülkelerinde de gerçekleştirme olanağı sağlayarak, rekabet üstünlüklerini devam ettirmelerinde katkıda bulunan bir faktör olmuştur.

Yukarıda anlatıldığı biçimde gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkan "dünya fabrikaları", ulusal sınırlar dışındaki yabancı firmalara rekabet üstünlüğü sağlarken, ulusal bir ekonomiye ciddi bir katkıda bulunmamaktadır. Emek ve sermaye gibi üretim faktörlerinin uluslararası düzeyde hareketliliğinin yaygın olduğu bir dünyada, bir ülkenin doğal kaynaklar yönünden zengin olmasının önemi giderek azalmaktadır. Buna karşın, bir ülkedeki üretim faktörlerini biraraya getirme, onlardan yararlanma, mobil duruma getirme ve uygun bir yörede üretimde bulunma bakımlarından başarı sağlayan firmalar uluslararası rekabet yönünden yerli endüstrilere göre daha başarılıdırlar.

Günümüzde rekabet edebilirlik kavramı, herne kadar uluslararası düzeydeki geniş anlamıyla kullanılsa da ulusal ekonominin bütünü için de kullanılmaktadır. Daha geniş anlamda bir ekonomik sistemin rekabet gücü ya da "ekonominin gelişme gücü" kavramı; ülkenin üretken sektörlerinin dinamik olarak daha da geliştirilmesi, ileriki yıllarda rekabet edebilirliğinin sağlanması, bir bütün olarak ekonomide yaşam standardı ve reel ücret düzeyinin yükseltilmesi anlamına gelmektedir. Makro-ekonomik anlamda rekabet edebilirlik kavramı ise; öncelikle, bir ülkenin uluslararası düzeydeki yapılanma sürecinden kaynaklanan koşullara üretim ve ticaret

yapısının tamamını kısa zamanda ve etkin bir biçimde uydurabilmesi ve böylece de dış dengesini istikrarlı bir biçimde devam ettirebilmesi yeteneğini içermektedir. Buna göre, ulusal ekonomi politikası öyle saptanmalıdır ki; bir yandan önemsiz üretim alanlarının etkinliklerine son verilirken, rekabet gücü zayıf olan fabrikaların ve hatta alt sektörlerin kapatılması; diğer taraftan ise, büyüme potansiyeli olan sektörlerin ve yeni üretim alanlarının üretime açılması için yapısal bir transformasyonun gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

İkinci olarak, rekabet gücünü devam ettirebilmek amacıyla ülkeler ulusal ekonomi politikalarını öyle belirlemelidirler ki, üretici firmaların dünya pazarlarına tamamen girebilmeleri ve uluslararası ticaretin avantajlarından yararlanabilmeleri için, ulusal ekonominin büyümesini teşvik edici dolaylı ve dolaysız kaynakların sağlanması kolaylaşmalıdır.

Üçüncü olarak, ülkeler teknoloji ve dış kaynak akımını çekici yapacak biçimde ulusal bir ekonomik ortam oluşturmak zorundadır. Bunun için, yeterli düzeyde beceri kazanmış emek arzı ile etkin işleyen bir fiziksel ve idari yapıyı olumlu yönde etkileyecek çevresel faktörlere ek olarak, rekabet edebilirlik gücünün devam ettirilmesine gerek duyulmaktadır. Öte yandan, sadece sanayileşmiş ülkeler arasında değil fakat gelişmekte olan ülkeler arasında da, dış kaynak akımını çekici kılma yönünden giderek artan bir rekabet durumu ile karşılaşmaktadır.

Avrupa Yönetim Forumu, rekabet edebilirlik ile ilgili raporunda, uluslararası rekabet etme gücü yönünden çeşitli ülkeleri sıralamakta ve rekabet edebilirliği belirleyen farklı kriterleri şöyle ortaya koymaktadır. Bunlar:

- Ekonominin dinamizmi,
- Endüstride etkinlik,
- Pazar dinamiği,
- Mali piyasaların dinamikliği,
- Beceri kazanmış insan kaynağı,
- Devlet müdahalesinin derecesi,
- Doğal kaynaklar,
- Dışa dönük ihracat stratejisi,
- İleriye yönelik buluş yapma yeteneği,
- Toplumdaki sosyo-politik görüşbirliği ve
- Ekonomik istikrar olarak sayılabilir.

b. Rekabet Edebilirliğin Göstergeleri

Yukarıda sayılan kriterlerin ayrıntılarına geçmeden önce, rekabet edebilirliğin daha önce ortaya konulan geniş kapsamlı tanımının, kabul edilebilir bir açıklama biçimi olduğunu vurgulamamız

gerekmektedir. Şimdi ise, rekabet edebilirliğin çeşitli göstergelerinin ulusal düzeydeki bir değerlendirilmesinin anlatımına geçebiliriz. Bir ekonominin rekabet edebilme düzeyine erişebilmesinin ön koşulları ile ilgili olarak üretim faktörlerini "hareketli kılma ya da atıl tutma" ya yönlendirecek ve dolayısıyla kaynak ayırımında rasyonelliği sağlayan, iyi düzenlenmiş bir ekonomi politikası kapsamı içinde, böyle bir rekabet sisteminin bazı özel göstergeleri ve temel unsurları arasında bir ayırım yapılabilir. Bu açıklamalarımız doğrultusunda rekabet edebilirliğin başlıca göstergelerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Teknolojik Gelişme Düzeyi:

Rekabet edebilirliğin birinci unsuru, ekonominin bütününde teknolojik gelişme potansiyeli ve üretimin mevcut teknolojik düzeyinin yüksekliği olmaktadır. Rekabet edebilirlik kavramının bu biçimde ele alınması, üretim sürecindeki teknolojik gelişme potansiyelinin değerlendirilmesini gerektirmektedir. Böyle bir değerlendirme kriteri olarak, toplam imalat içinde "büyüme endüstrileri" olarak bilinen sektörün payı gibi, ülkenin üretimi ve ihracatı içindeki (çok geliştirilmiş elektronik ürünler gibi) know-how yoğun ürünlerin ya da teknolojinin payı temel alınmalıdır. Öte yandan, büyüme endüstrilerinin payındaki artış evreleri, teknolojinin ülke içinde yayılma durumu ve ana endüstriyel teknolojilerin üretiminin alt sektöründeki payları da, rekabet edebilirlik özelliği ile ilgili diğer göstergelerdir. Örneğin, bir ülkede imalat endüstrisinde kullanılan endüstriyel robotların ya da kurulan (CNC) makina araçları ve gereçleri fabrikalarının sayısının (uluslararası düzeyde karşılaştırması sonucu olarak) elde edilmesiyle, ülkenin teknolojik düzeyi ve endüstrinin gelecekte rekabet edebilme ihtiyacını karşılayabilme gücünün önemli bir göstergesini bulmuş oluruz.

2. Bilimsel Araştırma ve Geliştirme Harcamalarının Düzeyi

Bir ülkedeki yeni teknolojileri geliştirme ve yaratma gücü gibi faktörler de, rekabet edebilirlik ile ilgili ikinci bir kriter olmaktadır. Bu kriter ise, bilimsel araştırma ve geliştirme harcamaları olmaktadır. Bu amaçla kullanılan göstergeleri hükümetlerin ve firmaların araştırma ve geliştirme harcamalarıyla, şirketlerin söz konusu araştırma sonuçlarından yararlanma düzeyleri belirlemektedir. Konu ile ilgili ikinci bir özellik ise, ulusal ekonominin akademik araştırma kapasitesinden, endüstriyel üretimi artırma çabasında yararlanma olanağı olmaktadır. Bu olanağı sağlamak için ulusal hükümetler; bir yandan bilimsel parklar gibi kuruluşları aracılığıyla firmaların araştırma ve geliştirme çabalarını artırıcı önlemleri teşvik etmeye ağırlık verirken, diğer yandan teknolojik gelişmelerden ve uygulamalardan yararlanabilmelerini sağlamak için firma yöneticilerinin teknolojik gelişmelere dikkatini çekici programlar hazırlamaktadırlar. Bazı ülkelerde hükümetler teknolojik gelişmelere ilgi uyandırıcı kursları, siyasal karar alma pozisyonunda bulunanlar için de düzenleyerek, bürokratların ve politikacıların dünyadaki

teknolojik ilerlemelerden haberdar edilmelerini sağlamakta ve ulusal düzeyde yeni gelişmelerin kabul edilmesini kolaylaştırmaktadır.

3. Firma Büyüklüğünün Önemi

Üretim birimlerinin ya da dinamik yapının yaygınlığı, rekabet edebilirlikle ilgili üçüncü kriteri oluşturmaktadır. Ancak; ekonomideki dinamik yapı, çeşitli şirketler arasındaki karşılıklı ilişkilerin varlığını da gerektirmektedir. Böylece, ölçek büyüklüğünden yararlanacak, ekonomik kalkınmanın lokomotif rolünü oynayacak, büyük çapta araştırma ve geliştirme programlarını uygulamaya koyacak, yeterli sayıda ve oldukça büyük firmaların varlığına ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak, bu koşullar yerine getirildiğinde, büyük çaptaki firmalar uluslararası ilişkilerini devam ettirmede; pazarlama kapasitelerini kullanmada; iletişim ağlarından yararlanmada ve finansal olanakların değerlendirilmesi yönünden oldukça etkili olabilirler. Bu sayılan olanaklarını kullanarak büyük çaptaki firmalar uluslararası ticari eğilimleri kontrol edebilme gücüne kavuşarak, böylece ortaya çıkabilecek olan başka olanaklardan da yararlanabilirler.

4. Küçük İşletmelerin Rolü

Bir ekonomideki dinamik yapının başka bir temel unsuru ise, küçük ölçekli endüstriyel ünitelerdir. Küçük çaptaki firmalar özellikle ürün geliştirmede önemli yaratıcı rol oynayıp, kolayca pazar bulabilmekte ve pazarların en küçük bölümlerine bile girebilmektedirler. Bu sayılan özelliklerinin dışında küçük işletmeler, gelecekteki endüstriyel gelişmenin de çekirdeği olma fonksiyonunu yerine getirirler. Bu anlatılan nedenlerle, küçük işletmelerin ekonomi yönünden yarattığı dinamizm önemli bir kalkınma unsuru olduğundan, birçok ülkede küçük işletmeleri destekleyici nitelikte teşvik edici programlar uygulamaya konulmuştur. Bir imalat sektöründe yeralan küçük ölçekli firmalar, ekonominin üretim ağının bir parçası olarak, son derece önemli rol oynamaktadırlar. Birçok gelişmiş ülkede küçük firmalar, nitelikli mallar ve yedek parçalar üretmekte; ayrıca büyük işletmeler tarafından üretilen mallar için yan hizmetler de sunmaktadırlar.

Küçük çaptaki işletmelerin doğasında varolan, özel esneklik ve teknik yetenek nedeniyle, Japonya ve İsveç gibi birçok sanayileşmiş ülkede olduğu gibi, büyük işletmeler için oldukça ustalık isteyen malları üreten küçük işletmeler, bir sanayi sektörünün tamamının rekabet edebilirliği yönünden temel bir unsur olmaktadır. Büyük ve küçük işletmeler arasında oluşturulan üretim ağı, çeşitli üretim birimleri arasında oldukça sıkı bir biçimde teknik, örgütsel, mali ve pazarlama ilişkilerinin kurulmasını gerektirmekte ve iyi işleyen bir iletişim sistemine de gerek duyulmaktadır.

Küçük ölçekli endüstrilerin başka bir ana özelliği ise, bunların yeni mal üretimine olanak sağlayan,

yeni mal türlerini yaratmaları ve böylece ileride büyüme potansiyeli olacak bir endüstrinin temelini oluşturmalarıyla ilgili bulunmaktadır. Bu nedenle, yeni ürün yaratıcı küçük firmaların gelişmelerinin belli bir aşamasında, daha büyük firmalar tarafından satın alınması oldukça sık görülen bir olgudur. Gerçekten, küçük ölçekli bazı firmalar büyümelerinin belli bir aşamasından sonra finansal, yönetsel, pazarlama ve teknik kapasitelerini geliştirme yönünden büyümenin sınırlarına ulaşırlar. İşte bu durumda küçük işletmelerin büyüme potansiyelini başka piyasalara yönlendirebilmesi ve daha çok üretimde bulunabilmesi, ancak kendilerine büyük çapta kaynak transferi yapılmasıyla olanaklıdır. Küçük işletmelerin büyümenin sınırına ulaştıkları aşamada daha büyük bir işletmeye katılması, sadece birleşen bu iki firmaya değil, ekonominin tamamına yarar sağlayacaktır. Böylece, bu tür bir birleşmenin ya da yeni bir girişimcilik biçiminin desteklenmesine yönelik bir ulusal sanayi ve finans politikasının benimsenmesi, ekonomiye büyüme potansiyeli sağlayan özel bir kaynak ya da canlanma enerjisi verilmesini sağlayacaktır.b

c. İnsan Sermayesi

Bir ulusal ekonominin rekabet edebilirliğinin üçüncü kriteri, yoğun bir biçimde beceri kazanmış insan kaynağı ile ilgili bulunmaktadır. Bilindiği gibi, son yıllarda endüstri için beceri kazanmış işgücü ihtiyacı oldukça artmış olup, bu faktör bir endüstrinin rekabet edebilirlik gücünü belirleyen önemli bir kaynak olmaktadır. Beceri kazanmış işgücüne olan ihtiyaç sadece imalat sanayiinde önemli olmayıp, sofistike mal üretiminde ve onun organizasyonunda daha da önemli olmaktadır. Öte yandan, yüksek düzeyde beceri kazanmış kaliteli işgücüne olan talep, sadece endüstriden gelmemektedir. Şöyle ki, hükümetler ve kamu kuruluşları da, endüstrinin rekabet edebilirliğini ve performansını önemli düzeyde etkileyecek özellikteki politikaların yönetimi, yönetsel önlemler, teknoloji ve finansman konuları ile uluslararası ticari görüşmeleri yürütebilecek uzman profesyonel ve iyi eğitim görmüş kişilere ihtiyaç duymaktadırlar. Bu nedenle, beceri kazanmış işgücünden yararlanma yönünden, kamu sektörü ile özel sektör arasında yakın işbirliğinin devam ettirilmesi gerekmektedir. Öte yandan, oldukça karmaşık uluslararası ekonomik ilişkilerin yol açtığı sorunlar ve endüstriyel kalkınma konularında, kamu sektöründeki yöneticilerin oldukça dikkatli olmaları gerekmektedir. Bu açıklanan nedenlerle, bir ülkenin genel sosyo-ekonomik yapısında endüstriyel desteği sağlama yönünden, bürokrasiyi bilgilendirecek biçimde uzmanlık düzeyinde bilgi verilmesi ve eğitilmiş işgücünün ekonomiye kazandırılması son derece önemli bir konu olmaktadır.

Yukarıdaki açıklamalarımıza göre, bir ülkenin rekabet edebilirlik gücünü kazanmasında rol oynayan eğitsel faktörleri şöyle sıralayabiliriz: Etkin bir eğitim sistemi, profesyonel eğitim ve düzenli olarak yapılan bilgi ve beceri kursları. İnsan sermayesinin kalitesini arttırmak için eğitim sistemi, endüstriyel sektörlerin talebinde ortaya çıkabilecek değişmelere cevap verebilecek

biçimde yeniden düzenlenmeli ve ekonomik açıdan etkin olması sağlanmalıdır. Bu amaçla eğitim programları endüstriyel sektörün doğasında bulunan yapısal değişikliklere ve işsizliğin önlenmesinde etkinliği sağlayacak biçimde düzenlenmelidir. İyi işleyen bir eğitim sistemi ile endüstrinin yeniden yapılanması ve maliyetlerin düşürülmesi önemli ölçüde gerçekleştirilebilmektedir.

D. MALMÖ BÖLGESEL KALKINMA PROGRAMI

Ulusal rekabet edebilirlik kavramı son yıllarda, ülkedeki bir bölgenin kalkındırılması amacıyla da uygulanabilmektedir. Bir yandan yapısal ekonomik krizlerin yol açtığı sosyal baskılar ve diğer taraftan bir bölgeyi kalkındırmaya ilişkin yoğun istekler, ülke içindeki bölgelerin başka bölgelere ve dünyadaki diğer bölgelere karşı, rekabet edebilirlik yönünden ayrı bir varlık olarak ele alınmasını gerektirmektedir. Bu anlayışa göre ulusal rekabet edebilirlik sistemi, bölgesel düzeyde de uygulanabilir ve bu amaçla bölgedeki hızlı kalkınma motivasyonundan kolayca yararlanılabilir. Günümüzde Avrupa Topluluğu ülkelerindeki "Yerel Teşvik Programı" ve sanayileşmiş ülkelerdeki çeşitli kalkınma programları bu anlayışa giderek artan bir önemin verildiğini göstermektedir.

1980'li yıllarda yaşanan endüstriyel durgunluktan sonra, İsveç'te bölgesel kalkınma programlarına daha fazla bir önemin verildiği görülmektedir. Bu amaçla, araştırma ve geliştirme harcamaları teşvik edilerek, yerinden yönetimin etkin olduğu bir anlayış çerçevesinde, endüstriyel kalkınma politikası daha çok küçük endüstrilere doğru kaydırıldı. Örneğin, Güney İsveç'in Malmö bölgesindeki büyük bir gemi yapım firmasının kapatılmasına ve artık finansal yönden desteklenmemesi biçiminde bir kararın alınmasından sonra, önemli bir yeniden yapılanma programının başlatılması gerekli görüldü. Gerçekten bu kararın alınmasından önce, bu gemi yapım tezgahının artık rekabet gücünü yitirdiği ve dolayısıyla eski pazarlara yeniden girebilme olanağının olmadığı bu sektörün desteklenmesinin, gelecekte başarılı olabilecek başka sektörlerden gereksiz yere kalkınma fonlarının çekilmesine neden olacağı anlaşılmış bulunmaktaydı.

Öte yandan, gemi yapım tezgahının kapatılması nedeniyle, dolaysız veya dolaylı biçimde açıkta kalacak olan 10.000 kadar kişiye yeni iş alanları yaratabilmek amacıyla, Malmö bölgesinin rekabet gücünü arttırmak ve yeni işletmeler kurmak için, yeni bir bölgesel kalkınma planı uygulamaya konulmuştur. Bu programın uygulanma biçimi şöyle özetlenebilir.

a. Finansman

Bölgesel düzeydeki endüstri, yerel yönetim ve sendika temsilcileri tarafından yönetilmek üzere,

mahalli idare ve merkezi hükümet tarafından 23 milyon dolar tutarında bir fon oluşturmuştur. Bu fondan yüksek risk taşıyan firmalara yatırım kredisi; çeşitli danışmanlık ve ticari hizmetler sunan mevcut yöre firmalarına ise, mali destek sağlanmıştır. Öte yandan, yeni ürün geliştiren ve proje araştırmaları yapan yeni girişimcilere 2.5 milyon dolar kadar bir fon desteği verilmiştir. Bütün bunlara ek olarak, küçük ve orta büyüklükteki firmaların daha da geliştirilmesi ve bunların birleşmelerinin sağlanabilmesi amacıyla, özel ve kamu kaynaklarından sağlanan 21 milyon dolar sermayeli yeni bir yatırım şirketi daha kurulmuştur.

b. Eğitim

Temel eğitim ve mesleki profesyonel kursları vermekte olan mevcut kuruluşlara ek olarak bölgede, 400 milyon dolar gelirli ve 550 kişinin istihdam edildiği 8 adet uzmanlaşmış eğitim merkezi (AMU-centers) daha hizmete açılmıştır. Böylece oluşturulan eğitim merkezi, bir yandan firmaların beceri kazanmış işgücü talebini karşılarken, diğer taraftan büyük çapta işçi çıkarılması durumunda firmaların talebi üzerine bu işçilere, giderleri ilgili şirketler tarafından karşılanmak üzere, ücret karşılığında istenen en uygun eğitim paketini sunmaktadır. Gemi yapım tezgahlarında çalışan işçilere verilen mesleki ve beceri kazandırma kursları bu eğitim merkezlerinin en önemli fonksiyonlarını oluştururken, ayrıca bölgenin yeniden yapılanmasının temel bir unsuru da olmuştur.

c. Teknolojik İlerleme

Bölgede oluşturulan teknolojik araştırma ve geliştirme kapasitesi, know-how'a dayanan daha yoğun bir üretim biçiminin yeniden yapılanması olgusunda, oldukça önemli bir dayanak olmuştur. Üniversite ve teknik üniversitelerde yürütülen bilimsel çalışmalara ek olarak, yerel endüstri ve devletin oluşturdukları bir dernek tarafından, bölgede kurulan dört araştırma merkeziyle araştırma ve geliştirme çalışmaları desteklenmiştir. Bu araştırma merkezleri, bir yandan yöredeki mevcut firmaları yeni mal üretimiyle ilgili programlarında bütünleştirirken, yüksek teknoloji üretimi alanındaki araştırmalarda da uzmanlaşmışlar, küçük işletmelerin araştırma ve geliştirme çabalarını destekleyerek, bunları yoğun bir biçimde üretime kanallandırmada etkili olmuşlardır. Öte yandan; akademik çevrelerdeki başarılı araştırmacılar, yeni mal üretimini geliştirmeye yönelik araştırma alanlarına yönlendirilerek, elde edilen araştırma sonuçlarının uygulamaya konulması da sağlanmıştır. Araştırma merkezlerinin en önemli işlevi akademik araştırma çalışmalarıyla, mal üretimine yönelik araştırma ve geliştirme hizmetleri arasında bir köprüünün kurulmasını gerçekleştirmek olmuştur.

d. Sıkı İletişim Ağının Oluşturulması

Etkin bir yeniden yapılanmanın temel bir mekanizması olarak; bölgesel otoriteler, endüstriyel mal ve hizmet üreten kuruluşlar, bankalar ve eğitim kuruluşları arasında oldukça sıkı bir iletişim ağı kurulmuştur. Öte yandan, bölgedeki gelişmeleri önleyici engelleri ortadan kaldırmak, planlar yapmak ve geleceğe yönelik değişimi ve iletişimi sağlamak amacıyla da bir iletişim grubu oluşturulmuştur.

SONUÇ

Bu çalışmamızdan çıkarılacak olan ilk sonuca göre, rekabet edebilirlik gücü hem ülke ve hem de bölgesel anlamda söz konusu olmaktadır. Bir ekonominin uluslararası rekabet edebilirliği aynı zamanda, ulusal kalkınma gücü anlamına da gelmektedir. Bir ülkenin ulusal kalkınma gücünün artırılması için,

- Teknolojik kapasitesini ve işgücü becerisini kullanmak için örgütlenmesi,
- Girişimcilik ve yeni mamul üretimi için uygun siyasal ortamın ve etkin işleyen bir yönetsel yapının devam ettirilmesi,
- Ortaya çıkacak olan yeni uluslararası iş olanaklarından yararlanabilmek için bilgi ve iletişim ağının kurulması,
- Dinamik ve entegre edilmiş bir endüstriyel yapının kurulması ve firmalar arasında karşılıklı ilişkilerin tesis edilmesi gerekmektedir.

Öte yandan, ulusal kalkınma gücünün yaratılması için hükümet, endüstri, akademik çevreler, işçi sendikaları ve bankalar arasında karşılıklı işbirliği ve görüşbirliğinin de sağlanması gerekmektedir. Endüstriyel ve teknolojik gelişme ortamının oluşturulması için ise, eğitime son derece önem verilmelidir. Endüstriyel kalkınma için; kıt kaynakların serbest bırakılması, rekabet gücü daha yüksek olan sektörlerin desteklenmesi ya da teşvik edilmesi amacıyla, rekabet edemeyen sektörlerin ya da firmaların kapatılması ya da bünyelerinin iyileştirilmesi gerektiği anlayışı hükümet, işçi ve işveren temsilcileriyle üniversiteler tarafından benimsenmelidir.

Bu anlatılan görüşler günümüzün Türkiye'si ile de oldukça yakından ilgili bulunmaktadır. Gerçekten Türkiye, gelecekteki rekabet gücünü değerlendirme ihtiyacını duymalı ve diğer ülkelerin rekabet edebilirlik düzeyine yetişebilmek için Türkiye'nin gerekli çabayı göstermelidir. Bunun için stratejik amaçlarına erişebilmek için Türkiye'nin, gerekli araçları geliştirmesi ve geleceğe yönelik bir senaryo hazırlaması gerekmektedir.

Uluslararası rekabet edebilirlik yönünden acaba Türkiye'nin durumu nedir? Türkiye'nin bu bakımdan oldukça önemli bir avantaja sahip olduğu tartışılmaz. Gerçekten, ülkenin endüstriyel

bilgi birikimi, beceri düzeyi, girişimcilik ruhu, yönetsel uzmanlık ve teknolojik know-how bakımlarından rekabet edebilirlik gücüne sahip olduğu açıkça görülmektedir. Bu özelliği nedeniyle Türkiye çeşitli mal gruplarıyla dış pazarlara başarılı bir biçimde girmiştir. Öte yandan, ülkenin sahip olduğu coğrafi ve jeopolitik konumu, oldukça büyük iç pazarı ve doğal kaynakları, endüstrisi için son derece önemli olan faktörlerdir.

Bütün bu olumlu faktörlere karşın, son yıllarda Türkiye'nin imalat sanayiinin niçin başarılı olamadığı sorusu akla gelmektedir. Bu başarısızlığa yol açan başlıca faktörler nelerdir. Mevcut kaynaklarının ve insan sermayesinin etkin kullanıma yönünden yeterli düzeyde teşvik edilememesi ya da yetersiz kullanımı mı, söz konusu başarısızlıkta rol oynamaktadır? Kalkınma sürecinde önemli rolü olan faktörler arasındaki karşılıklı etkileşme, kalkınmayı teşvik edecek düzeyde işletilmemekte midir? Mevcut politika önlemlerini günümüzün koşulları yönünden yeniden değerlendirmeye gerek var mıdır?

Türkiye'nin rekabet gücünü arttırmaya çalışırken ve bir endüstriyel stratejisi oluşturulurken, kuşkusuz ki diğer ülke deneyimlerinden de yararlanma olanağı bulunmaktadır. Japonya ve Kore Cumhuriyeti gibi ülkelerde hükümet, endüstri ve üniversite arasında saptanan "öncelikli endüstrilerin teşvik edilmesi" politikaları örnekleri bulunmaktadır. Ayrıca, İsveç'te başarıyla uygulanan endüstriyel yeniden yapılanma örneği de gözönünde bulundurulmalıdır. Yukarıda da ayrıntılı bir biçimde açıklandığı gibi, büyük çapta zarar eden gemi yapımı firmalarının derhal kapatılarak, açıkta kalan işçilerin uygun zamanda yeniden eğitilerek, kaynakların daha verimli bir biçimde kullanılacağı bilimsel araştırma ve geliştirme çalışmalarıyla da desteklenen yeni üretim alanlarına yönlendirdiği Malmö Projesi, Türkiye için de uygun bir örnek olabilmektedir.

Bununla birlikte diğer ülke deneyimlerinin sonuçları henüz bu konuda kesin bir değerlendirme yapmaya olanak vermemektedir. Bu nedenle, Türkiye'nin kendi imalat endüstrisi yönünden "güçlülük, zayıflık, olanaklar ve tehditler" denilen SWOT (Strenght, Weakness, Opportunities and Threats) analizi yapması gerekmektedir. Böylece, Türkiye'nin endüstrisinin belki de bölgesel kalkınma stratejisini izlediği, çeşitli mal gruplarıyla pazarların en küçük bölümlerine girebilmesine olanak sağlayan bir politikayı benimsemesi gerekebilir. Ancak böyle bir politika, endüstrinin alt sektörlerinin tam bir değerlendirilmesinin yapılmasını değil, fakat gerektiğinde yeni mal gruplarını üretebilmek için başka üretim alanlarına geçebilme yeteneğinin kullanımı için gerekli koşulların yaratılmasını da gerektirebilir.

Son olarak, Türkiye'nin 2000'li yıllardaki bir görünümü ile ilgili bir politikanın saptanabilmesi için; hükümet, endüstri temsilcileri ve akademisyenler tarafından, düzenli aralıklarla uygulanacak özenle hazırlanacak bir plana ihtiyaç olduğunu belirtmeliyim. Böyle bir yeniden yapılanma programına, yararlı olacağı düşünülen bazı yabancı ortakların katılımının da sağlanması

gerekebilir. Türkiye'nin bu belirtilen biçimde hareket etmesiyle, uluslararası rekabette güç kazanma yönünden daha ileri bir pozisyonda olacağını açıkça söyleyebiliriz.

Çok teşekkür ederim.

SORULAR VE CEVAPLAR

Prof. Dr. Emre GÖNENSAY

İlginç tebliği nedeniyle Dr. Müegge'ye çok teşekkür ederim.

Efendim, benim kayıtlarıma göre 11 kişi soru sormak istiyor. Vaktimiz de epey kısıtlı, sizden rica edeceğim; sorularınızı kısa olarak sorarsanız ve hangi konuşmacıdan cevap istediğinizi de belirtirseniz -eğer genel bir yorum değilse- bizim işimizi kolaylaştırırsınız. Efendim, ilk sözü uzun zamandan beri aramızda olmayan fakat Çankaya'dan aramıza gelmiş bir meslektaşımıza veriyoruz: Prof.Dr.Ahmet Kılıçbay, buyrunuz efendim.

Prof. Dr. Ahmet KILIÇBAY

Efendim, ben soruma maalesef Sayın Başkan'ın arzusuna uymamak kaydıyla başlıyorum, çünkü herhangi bir konuşmacıya hitap etmeyeceğim. Sadece genel olarak Sayın Başkanımız arzu buyurdukları kişiye cevap verdirebilir.

Efendim, konu şüphesiz bugün Türkiye'de ve dünyada en önemli aktüel konulardan biri. Adı üzerinde: Piyasa ekonomilerinde endüstriyel kalkınma stratejileri. Bu konuda iki alan var, iki karar alanı var. Birincisi piyasa ekonomisi, diğeri de stratejiler, stratejiyi yapanların alanı. İşte bu konu, bugün konuşulan bu konu bu yönleriyle önemli. Bütün konuşmacılar şu hususa işaret ettiler: Bu ekonomiler piyasa ekonomisini esas almak veya hedef almak şartıyla kalkınmak durumundalar. Gerek Kore'de, gerek diğer ülkelerde, az kalkınan ülkelerde. Efendim, kalkınma stratejilerinin kısaca tarihine bakarsak; ilk kalkınma tam bir serbest piyasa ekonomisi. Ondan sonraki kalkınma serbest piyasa artı korumacılık, Almanya ve Amerika'nın yaptığı. Üçüncü aşamada ise serbest piyasa ekonomisi, korunma artı sübvansiyon ve nihayet, daha ilerisi devlet-ekonomi işbirliği halinde. Türkiye'nin ve kalkınan ülkelerin bugünkü sıkıntısı işte bu 3 aşamada, bilhassa ikinci ve üçüncü aşamada nasıl hareket edecekleri meselesidir. Sayın Prof.Kwon'un, Sayın Carliner'ın, her ikisi de konuşmalarında önemli bir meseleye değindiler. O da şu: "Targeting", yani ekonomiye

hedef tesbit etme her zaman başarılı olmaz. Çünkü, burada, Sayın Kwon'un işaret ettiği gibi, koordinasyon sıkıntısı oluyor. İşte bu koordinasyon meselesi, acaba stratejiyi tayin edenlerin bir alt planları çerçevesi içinde mi oldu, sonradan, yoksa serbest piyasa ekonomisini düzenleyecek fiyat mekanizmasının enformasyon sağlayıcı fonksiyonlarından da mı istifade edildi?

İkinci bir soru da şu efendim. Biliyorsunuz, gelişmekte olan ülkelere IMF, Dünya Bankası ve diğer uluslararası kuruluşlar deregulate edin, kontrolleri kaldırın, devleti küçültün diye tavsiyelerde bulunurlar. Bunlardan maksatlar, serbest piyasa ekonomisiyle gelişmek ve onların nefes alma sahalarını büyütmek olur. Fakat, bakıyoruz ki bu hususta birçok problemler oluyor. Nitekim Türkiye bunu yaşamıştır. 1984'ten sonra, hükümetler altyapı yatırımlarını biz yapacağız ve imalat sanayiini özel sektöre bırakacağız dediler. Fakat, dikkat buyurun lütfen, 1984 yılında, toplam özel sektör yatırımlarının yüzde 33.8'i imalat sanayii iken, 1989'da bu 22'ye düştü birden. O zaman görülüyor ki, sanayi stratejilerinde serbest piyasa ekonomisine yol vermek, imkan vermek zannedildiği kadar kolay olmuyor. Deregule bir ekonomide serbest piyasa ekonomisinin şartlarını da yaratmadığınız takdirde bu gibi meseleler oluyor. Asıl konumuz, kısaca şunu arzetmek istiyorum, veya sormak istiyorum: Devletin serbest piyasa ekonomisi içinde sanayileşmeyi sağlaması için, evvela kontrol eden, sonra yavaş yavaş serbest piyasa ekonomisinin işlemesine imkan veren büyük bir birlik içinde olması gerekiyor. Adeta burada iktisat politikası yapımcılarının, adeta süpermen olmaları özlemini bu konuşmalarda bir bakıma zımni olarak görüyoruz. Siz tayin buyurun, konuşmacılarımız bu önemli konuya cevap vermeyi arzu ederler mi?

Prof. Dr. Emre GÖNENSAY

Hayhay efendim. Teşekkür ederim. Zannederim hepsi ayrı ayrı temas isteyeceklerdir, sorularınıza. Çok teşekkür ederim Sayın İshak Alaton.

İshak ALATON

Benim sorum Dr.Müegge'ye. İsveç'i anlattılar, bizi heyecanlandırıdılar ve bir sualle geldiler. Dediler ki; ben, "Dr.Müegge, anlamıyorum, Türkiye'de böyle bir potansiyel varken, nasıl oluyor da bu kadar geri kaldı Türkiye". Tabii bizi bu yönde düşünmeye sevk ediyor. Biz tabi, heyecanla bu soruya cevaplar arıyoruz. Zaten bu toplantıların hedefi de bu. Ancak belki bize bu mevzuda yol gösterebilir, yahut tavsiyede bulunabilir. Dr.Müegge konuşmasında Malmö gemi tezgahlarının kapatıldığını, onbinlerce kişinin çıkarıldığını ve onların 'retrain' yani başka mesleklere doğru yönettiklerini anlattılar. Benim hatırladığım, bütün gemi tezgahları 76 yılında sağcı koalisyon tarafından kamulaştırıldı. Sonra, bunun neticesinde büyük zararlar oldu. 82'de sağcı koalisyon seçimi kaybetti, yerine sosyal demokrat Olof Palme hükümeti geldi ve hemen akabinde mühim bir karar aldı. Olof Palme dedi ki, sosyal demokrat, hükümet olarak bütün gemi tezgahlarını

kapatacağız dedi. Kapattı, bir daha açılmamak üzere ve onbinlerce kişiyi 'retrain' etti veya emekliye sevketti. Bu büyük bir cesaret işi. Acaba bize bu kamuoyunu oluşturmada, bu cesareti gösterebilmede bize tavsiyeleri var mıdır? Nasıldır? Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Emre GÖNENSAY

Teşekkür ederim efendim. Sayın Mesut Erez. Buyurun efendim. Efendim, elinizdeki notların uzunluğuyla bizi korkutuyorsunuz.

Mesut EREZ

Teşekkür ederim Sayın Başkan. Efendim, bu kadar değerli konuşmacıların, bu kadar itinalı konuşmalarından sonra, soru sormanın güçlüğüne takdir buyurursunuz. O nedenle birkaç noktaya inhisar ettireceğim. Birinci sorum Mr.Carliner'a. Mr.Müegge'nin konuşmalarıyla ilgili. Mr.Carliner tasarruf ve yatırım ilişkilerini anlattı. Kendisine soracağım soru şu: Tasarruf deyince milli tasarruflar var, bir de dış tasarruflar var. Bu arada dış tasarrufların, gerek dış borçlanma, gerek yabancı sermaye olarak bu yatırımlarla ilişkisi ne olmalıdır? Hangi noktaya kadar gitmelidir? Bu soru Sayın Müegge ile de ilgili. O da yabancı sermayenin teşvik edilmesi lazım geldiğini, cezbedilmesi lazım geldiğini söylediler. Bu teşvik edilme de hangi noktaya kadar gidecek, gidebilir? Acaba çalışan ve işleyen ve katma değer yaratan fabrikaların yabancı sermayeye devredilmesine kadar bu teşvikler gidebilir mi?

İkinci konu, ikinci soru daha doğrusu, Mr.Kwon'a olacak. Ağır sanayi yatırımlarıyla ilgili. Ağır sanayi yatırımları bilahare bazı sorunlar yaratmış. Ben şimdi şunu öğrenmek istiyorum. Acaba ağır sanayi yatırımları olmasaydı ya da ağır sanayi yatırımları yapılmadan kalkınma olsaydı daha mı iyi olurdu? Şimdi kendi memleketinde ağır sanayinin durumu nedir? Ağır sanayinin sorunları halledilmiş midir? Niçin ağır sanayi yatırımlarına gidildi? İkinci sorum da budur. Teşekkür ederim. Sayın Başkan kısa sordum.

Prof. Dr. Emre GÖNENSAY

Çok teşekkür ederim. Sayın İlhan Arslan.

İlhan ARSLAN

Efendim, teşekkür ederim Sayın Başkan. Ben de üç konuşmacıya yönelik soru sormak istiyorum. Herbirine ikişer dakika dokunulursa memnun olacağım. Sayın Erez'in sorusuyla çok büyük bir paralellik gösteriyor bu sorum, ama bir söz almış bulunuyorum, onun için yine de sorayım.

Türkiye'nin endüstriyel kalkınma stratejileri içinde milli sermaye ve yabancı sermaye ile ilgili bir oran tesbit etmek söz konusu olmalı mıdır? Başka bir deyişle, bazı sanayi kollarımızda yabancı sermayenin sınırlı tutulması gerekli midir? Bu soruyu samimiyetle cevaplamalarını bekliyorum. Eğer yabancı sermaye konusunda yüzde 100 gerekliliğine inanıyorlarsa ülke olarak neler yapmalıyız? Neden yabancı sermayeyi çekemiyoruz? Bunu anlamak istiyorum. Teşekkür ederim efendim.

Prof. Dr. Emre GÖNENSAY

Teşekkür ederim, Sayın Mehmet Erdaş, buyrun.

Mehmet ERDAŞ

Sorumun iyi anlaşılabilmesi için çok kısa kendi özgeçmişimden bahsedeceğim, çok özür dileyerek bu seçkin topluluktan. 75 Yılında Orta Doğu'dan mezun oldum. Almanya'da doktora yaptım. Sayın Merih Celasun'a çok teşekkür ediyorum, iktisadi planlama dersleri aldım kendisinden master sırasında. Sayın Yıldırım Aktürk ile beraber Planlama'da enerji sektörü uzmanı olarak bir süre çalıştım. Sayın Tigril'e arzettiğimiz konular var. Ben üç-beş tane konuyu arz etmek istiyorum. Aslında, müsaade ederseniz sorularımı İngilizce sormak istiyorum. Şunu ilave edeceğim, çünkü bizim eshafımızda birisi bugün Türkiye'de işsiz, sayın konuşmacı çok güzel söyledi, Dr.Müegge Türkiye'nin bu kadar potansiyeli var, acaba neden birşey olmuyor? Ben bu seçkin topluluğa bu sorularımı İngilizce sormak istiyorum, çünkü böyle bir imkanı biz her zaman elde edemiyoruz, aklımızın seviyesini de göstermek isiyoruz. Çok teşekkür ediyorum efendim.

Dr.Müegge son derece zekice bir soru sorması nedeniyle, bir Türk vatandaşı olarak beni son derece memnun etti. Dr.Müegge'nin sorusu şuydu: "Bu kadar olanaklara sahip olan Türkiye, acaba niçin potansiyelini yeni teknolojileri geliştirmede kullanamıyor?". Bu soruya yanıt verebilmek için önce Türkiye'deki teknolojik gelişmelerden ve teknolojik yenilikler yaratabilme kapasitesinden bahsetmemiz gerekir. Koç Grubu gibi daha birçok önemli Türk şirketlerinde çalıştığım için, edindiğim deneyimlerden yararlanarak konuya girmek istiyorum. Bu nedenle önce, salondaki seçkin dinleyicilere şunu sormak istiyorum. Özelleştirme gibi liberalizasyon uygulamalarını destekleyen hükümetin şu anda başımızda olmasına karşın, acaba niçin teknolojik yenilikleri yaratacıyız? PTT, haberleşme ve Türkiye Elektrik Kurumları gibi tekel yönetimleri hala niçin varlıklarını sürdürmektedir? Bu kuruluşlar özel şirketlerin bu alanlarda teknolojik yenilikler getirmelerini önlemektedirler. Örneğin, PTT ve TEK'in sahip oldukları tekelci yapı nedeniyle, bir elektronik mühendisi olarak benim teknoloji geliştirme etkinliklerim sınırlandırılmıştır. Öncelikle bu sorunun yanıtlanması gerekir.

İkinci olarak, Sayın Alaton'un kömür enerjisine ilişkin görüşlerini paylaştığımı vurgulamak istiyorum. Eğer, bu enerjiyi dışardan eğer daha ucuza elde etme olanağı varsa, derhal ithal edilmesi yoluna gidilmelidir. Bu alanda Batı Almanya örneğini düşünmemiz yararlı olur. Ruhr gibi zengin kömür rezervlerinin bulunmasına karşın, Batı Almanya dışarıdan enerji ithal etmektedir.

Plan hedeflerinin saptanmasıyla ilgili olarak, planlama müsteşarına, belli finansal kaynaklar sağlanmadan 5 yıllık kalkınma planının nasıl uygulanacağını sormak istiyorum. Eğer, finansal kaynaklarınızı belirleyemezseniz, bir planı nasıl uygulamaya koyabilirsiniz? O zaman planınızın neye yarayacağını merak ediyorum. Örneğin, Seyit Ömer Barajı planınızda yoktu. Ancak, finansmanı sağlandıktan sonra, 5 yıllık planınızda yer aldı. Afşin ve Elbistan için 4.2 milyar dolar harcandı. Bu projeler realize edildiğinde Türkiye'ye ne gibi teknolojik yenilikler getirmiştir? Bugün dünyada teknolojilerin kabulü yönünden bir tür kriz durumu yaşanmaktadır. Dünyadaki hızla değişmekte olan ekonomik felsefeyi değerlendirme olanağımızın olmadığı bir durumda, niçin STI projelerinizi devam ettirmektesiniz? Satamayacağımız malları üretmekte kullanılan teknolojilerin kabulüne bir son verilmesinin zamanı gelmiştir. Dr.Müegge'ye konuya ilişkin katkıları nedeniyle tekrar teşekkür etmek isterim. Gerçekten, benim eğitim düzeyindeki bir kimsenin Türkiye'de işsiz kalması, Dr.Müegge'nin sorusunu haklı çıkarmaktadır. Bu nedenle, kendi durumumdan bir örnek vermek istiyorum. Şu anda Haydarpaşa Endüstri Meslek Lisesi'nde elektronik dersi vermekteyim. Ancak, benim öğrencilerim şimdiden üniversiteye girebilme yönünden koşullandırıldıkları için, öğretmeye çalıştığım temel elektronik konularına ilgi duymamaktadırlar. Böyle bir eğitimle nasıl teknoloji transferini sağlayabilirsiniz? Çok teşekkür ederim.

Prof. Dr. Emre GÖNENSAY

Teşekkür ederim Sayın Önder Eren.

Önder EREN

Teşekkür ederim. Benim sorum Prof.Kwon'a. Güney Kore ile alakalı bize çok aydınlatıcı istatistikler verdiler. Bir tek şey rica ediyorum, eğer mevcutsa Güney Kore'nin iç ve dış borçların bu süreç içindeki gelişmesi ve birbirlerine olan oranları. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Emre GÖNENSAY

Teşekkür ederim efendim. Sayın Sedat Aloğlu.

Sedat ALOĞLU

Sayın Başkan, teşekkür ederim. Masaade ederseniz ben soru değil de, çok kısa bir açıklamada bulunmak istiyorum. Prof.Carliner Japon örneğini verdi bu alüminyum endüstrisinde. Ben Carliner'ın onu kastedmediğini biliyorum ama yine de muhtemel bir yanlış anlamaya karşılık bu seçkin topluluğa arz etmek istiyorum. Türkiye'deki alüminyum smelteri aynı şartlara sahip değildir ve gayet feasible bir pozisyonudur. Çok teşekkür ederim efendim.

Prof. Dr. Emre GÖNENSAY

Teşekkürler. Sayın Özdemir Yarar, zannederim siz de bu arada söz almışsınız. Buyrun efendim.

Özdemir YARAR

Teşekkür ederim Sayın Başkan. Ben kısaca, Sayın Kore'li konuşmacı Prof.Kwon'a bir soru sormak istiyorum. Kore'nin kalkınmasını dünya literatüründe araştırırken orada enteresan bir yazı, araştırma gözüme ilişti ve Kore kalkınmasında "düalite" denilen bir sistemin uygulandığını, bu sistemin büyük bir başarı sağladığını, bir Japon araştırmacısından öğrendim. Bu düalite sisteminde, anlaşıldığına göre; bir taraftan Kore ihracata dönük konularda libere ekonomiyi uygularken, öbür taraftan ithalat ikamesinde de koruyucu, himayeci bir yol takip etmekte ve bu surette, iki taraftan birden bir düal sistemle çalışmaktadır. Ve netice olarak, bilhassa yüksek değerli maddelerin üretilmesine o kadar titizlikle sahip olmaktadır ki, bunların ithalatına, bütün zorlamalara rağmen müsaade etmemekte, mesela Amerika'dan hazır gıda maddelerini, Amerikan Hükümetinin bütün tazyiklerine rağmen yüzde 1.5'ten fazla ithale müsaade etmediğini orada yazmaktadır. Acaba bunları doğruluyor mu? Kendileri de bu gerçeği kabul ediyorlar mı?

Prof. Dr. Emre GÖNENSAY

Teşekkür ederim. Sayın Yıldırım Aktürk.

Yıldırım AKTÜRK

Benim sorum iki parçalı. Birincisi, Sayın Prof.Carliner yaptığı analizde, sermaye piyasası ve para piyasalarının gelişmişliğine değinmedi, bir altyapı unsuru olarak. Ona işaret edebilir mi? Aynı sorunun Sayın Prof.Kwon tarafından da, Kore ekonomisini ilgilendiren yönüyle cevaplandırılmasını arzu ediyorum. İkinci sorum, Sayın Carliner, özel sektörde tüm rekabet şartlarının esas olduğundan bahsettiler. Buna karşılık Sayın Kwon, özellikle heavy industry, ağır

sanayiye geçiş döneminde ve zannediyorum dışa dönük, 'general trade corporation' dediği büyük ihracatçı kuruluşlarda sayının kontrol edildiği ve bunların yakın bir yönlendirmeye tabi tutulduğuna işaret ettiler. Benim de şahsi görüşüm, on senelik dışa açılma tecrübemizin neticesinde, özellikle dış ticaret, yani ihracat ve dış müteahhitlik konularında tam rekabetin monopson bir piyasada, tek alıcı durumundaki bir piyasada, müşterimizin yararına olduğu cihetindedir. Buna ne derler? Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Emre GÖNENSAY

Teşekkür ederim. Sayın Nuh Kuşc lu.

Nuh KUşC LU

Sayın Başkan, teşekkür ederim. Sorumun birincisi Prof.Carliner'a. Japon modelinde yeni kurulan sanayilerin dışa karşı tam manasıyla korunduğunu, ancak içeride tam bir rekabetin oluştuğunu söylediler. Bu nasıl olabilmektedir? Çünkü iç piyasa eğer kısıtlıysa, yeni rakiplerin çıkması imkanı olmaması gerekli diye düşünüyorum. Bir açıklık getirilirse sevinirim. Sorumun ikinci bölümü Prof.Kwon'adır. 1962'de, Kore'nin beş yıllık kalkınma planlarının başladığı dönemde, fert başına milli gelirin 87 dolar olduğu zaman, acaba müteşebbisi, acaba yöneticiyi nasıl kısa zamanda geliştirip sanayi kurabilmişlerdir? Çok merak ettiğim bir husustur. Yine bu sanayilere yatırım kredileri veya kaynakları nasıl tahsis edilmiştir? Eğer 87 dolar seviyesinde fert başına milli geliri olan bir ekonomide özel sektör yoksa, bu özel sektöre kaynak nasıl verilmiştir? Bir yerden öğrendiğime göre; yakın zamana kadar Kore h k metinin, yatırımların yüzde 80'ini kredi olarak verdiği, doğru mudur? Ve bu kredilerin vade faizlerinin azami yüzde 10'larda olduğu doğru mudur? Yine Sayın Kwon'a bir sorum daha var. Acaba Güney Kore'de kamu teşebbüsünün üretimdeki yeri nedir, yüzdesi nedir? Ve yabancı sermayenin durumu nedir? Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Emre GÖNENSAY

Teşekkür ederim. Sayın Uğur Ekşioğlu.

Uğur EKş OğLU

Teşekkür ederim Sayın Başkan. Benim suallerimi, benden biraz evvel davranarak Sayın Kuşc lu sormuş bulunuyorlar. Fakat ben, aynı konuya, Kore'yi birkaç defa ziyaret etmiş ve daima bu kalkınmayı hayranlıkla izlemiş bir kimse olarak, biraz detaylı olarak, uzun değil kısa, fakat detaylı olarak sormak istiyorum Prof.Kwon'a. Bir ziyaretimde gördüm, mesela 1977-78 yılında Kore'de bir şirket 2 milyon adetlik bir renkli televizyon fabrikası, renkli televizyon t p fabrikası,

komponent fabrikası kurmuş. Bir diğeri de aynı çapta bir yatırım yapmış ve Kore pazarında da renkli TV satışı yasak, 1983 yılına kadar da müsaade edilmedi bildiğim kadarıyla. Şimdi iç pazarda sıfır satışın olduğu bir yerde ikişer milyonluk kapasitelerde yatırım yapan müteşebbis bu cesareti kimden almıştır? Nasıl almıştır? Ve biraz evvel Sayın Kuşçulu sordular; benim bildiğim kadarıyla, mesela elektronik konusunda ileri giden iki şirketten birine rafineri monopolünün, birine de şeker monopolünün verildiğini öğrenmiştim. Bunları teyid ediyorlar mı? Ve bu şekilde, tabi Sayın Kwon konuşmalarında da belirttiler, devletin ve hükümetlerin diyalog ve desteklerini, bu şekildeki kalkınma, serbest piyasalardaki endüstriyel kalkınma stratejisi sayılabilir mi? Yabancı sermaye oranını sormuştum. Bu sualımde Japonya'nın Kore'ye komşu olmasının Kore'nin kalkınmasında müsbet etkisi olmuş mudur? Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Emre GÖNENSAY

Teşekkür ederim Sayın Ekşioğlu. En fazla 30 dakikamız kaldı. Bu nedenle tebliğ sahiplerinin herbirine 10'ar dakikalık bir süre veriyorum. Önce Dr.Müegge'den başlayalım. Buyrunuz Dr.Müegge, soruları yanıtlamak için 10 dakikalık bir süreniz var.

Dr. Herman MÜEGGE

Bana verilen 10 dakikalık süre içinde, sorulan sorulardan bazıları için birşeyler söylemeye çalışacağım. Ancak, önce burada uygulanan yöntemin soru-cevap biçimine uygun düşmediğini, bu nedenle açıklamalarımın bir tür görüş alışverişine olanak sağlayacağını söylemem gerekiyor. Öte yandan, sorulan soruların yanıtlarını da içerdiğini düşünmekteyim. Şimdi, devletin bir süpermen gibi ekonomiyi yönlendirmesi gerektiği anlamındaki sorudan başlayalım. Kuşkusuz ki insanlar hem özel ve hem de kamu kesiminde süpermenlerin varolmasını isterler. Bu istek güzeldir, ancak hükümet için bir süpermen tarafından yönetilmek olanaklı mıdır? Ya da arzu edilebilir mi? Şimdi, bütün ekonomik faaliyetlerin bir süpermen tarafından yürütüldüğünü ve dünyadaki bütün bilgi ve teknolojik gelişmelere uygun olarak, ülkenin geleceğinin planlandığını düşünelim: Bu durum ideal olarak düşünülebilir, ancak realitede ise olanaklı değildir. Çünkü, günümüzde insanların çoğu devletin ekonomik etkinlikleri kolaylaştırıcı bir katalizatör görevi olması gerektiği görüşünü savunmaktadırlar. Öte yandan insanlar, son derece olumlu davranmasını sağlamak ve onu küçültmek amacıyla, devlete yoğun bir baskıda bulunmaktadır.

Türkiye'ye gelince; Sanayi Bakanlığı'nda ve Devlet Planlama Örgütü'nde oldukça iyi yetişmiş uzmanlara sahip olduğunuzu, ancak bunların sayılarının son derece az olduğunu düşünmekteyim. Öte yandan, endüstriyel kalkınma çabalarında başarılı olmanın başka bir sırrının ise, hükümetiniz ile endüstri arasında iletişimin ve yapıcı bir diyalogun kurulmasının arkasında saklı olduğu

görüşündeyim. Gerçekten, birçok hükümetin başarılı olmasının sırrı; özel sektörün karşılaştığı güç sorunlara ilişkin olarak, ilgili iş çevrelerini, grupları ve endüstrileri araştırma ve geliştirmeye yönlendirmelerinde yatmaktadır. Daha önce de açıkladığım gibi başarılı hükümetler süpermen olma yerine, formüle ettikleri politikalarının uygulanmasını kolaylaştırmak için, özel sektöre daha çok altyapı hizmetleri sunma görevini yüklenmektedirler.

Türkiye'nin mevcut potansiyeline karşın, niçin yeterli düzeyde kalkınmadığına ilişkin ikinci soruya gelince; bunun nedenlerini ortaya koyma yönünden bu seminerin çok iyi bir başlangıç olduğunu düşünüyorum. Buradaki insanların hepsinin de sorunun yanıtlarını verecek düzeyde konunun uzmanı olmaması nedeniyle yeterli bir yanıt verme olanağımız yok. Öte yandan, ekonominin yönetiminde süpermenler istemediğimizi de unutmayalım. Ancak, şimdiye kadar elde ettiğim izlenimlere dayanarak, sorunun Türkiye'nin geleceğine yönelik kalkınma stratejisinin saptanmasıyla ilgili ekonominin yönetimi krizinden kaynaklandığını söyleyebilirim. Bence, yapılacak şey Türkiye'nin 2000'li yıllarda arzu edilen görüntüsünü gerçekleştirebilmek için, ekonomik kalkınma ile ilgili tarafların arasında görüş birliği (consensus)nin sağlanması gerekmektedir. Böylece, bu sabahki tartıştığımız rekabet edebilirlik için uygun koşulların hızlı biçimde yaratılması akıllca düşünülmüş programların uygulamaya konulacağı, yaratıcı kalkınma aşamasına geçilebilir. Konuyla ilgili olarak, bugün öğleden sonra başlatılan ve yabancı sermaye ile ilgili olan tartışmalara da dokunmamızda yarar vardır. Yabancı sermayenin teşvik edilmesi için ne önerilebilir? Başka ülkeler bu konuda neler yapmışlardır? Diğer ülkelerin çok aktif teşvik politikaları uyguladıkları görülmektedir. Yabancı sermayenin kendiliğinden, projesi olan her yere gitmeyecekleri ya da aniden havaalanlarında karşınıza çıkmayacaklarını bilmede yarar vardır. Aksine, yeni yabancı ortak bulmak ya da yabancı şirketlerle ilişkileri geliştirmek amacıyla, oldukça çekici teşvik programları hazırlanmalıdır. Öte yandan, yabancı sermayenin ortak yatırımlara girmek için, iletişimde altyapıyı oluşturacak büyük çapta kamu yatırımlarının yapılması durumlarında ilişkiye girmek isteyeceklerini de belirtmemiz gerekmektedir. Yabancı sermayeyi çekebilmek için çok sayıda yol vardır, ancak bu anlatılan sadece bir tanesidir. Bu nedenle, konunun ayrı bir tartışmada ele alınmasının yararlı olacağını söyleyebilirim.

Yabancı sermaye girişini sınırlamaya gelince; yabancı sermaye girişi üzerine acaba bir sınır konulabilir mi? Kuşkusuz ki herkes yabancı sermayenin ülkeye girmesini arzu eder, ancak bu konuda bir sınır konulmasının oldukça güç olduğunu söyleyebilirim.

Prof. Dr. Emre GÖNENSAY

Teşekkür ederim Dr. Müegge. Buyurun Prof. Kwon.

Prof. Dr. Yul KWON

Sorular oldukça ilginçti. Ancak ben bunlardan özellikle Kore'de hükümetin ekonomik kalkınmadaki rolü ile ilgili olanı üzerinde durmak istiyorum. Söylemeye gerek yok ki, 1960'lı ve 1970'li yıllarda ekonomik kalkınmaya yönelik çabaların koordinasyonunda hükümet son derece önemli rol oynamıştır.

Bu dönemde devlet kendisini ekonomik kalkınma çabalarını gerçekleştirmeye o kadar vermiştir ki, bütün kamu kuruluşları aynı amaçta birleşmişlerdir. Ayrıca, bütün endüstriler de benzer biçimde davranmışlardır. Devletin ve endüstrinin böyle bir görevi yüklenmeleri, gerçekten kalkınma çabalarını gerçekleştirmede son derece önemli olmuştur. Şöyle ki, eğer devlet böyle bir sorumluluğu yüklenmeseydi, politikacıların kalkınmaya yönelik çabaları başarısız kalacaktı ve bunun sonucu olarak devletin rolü ya da koordinasyonu etkisiz kalacaktı. Öte yandan, bürokratların gerekli koordinasyonu sağlama yönünden endüstriyel politikaları ve stratejiler konularında acaba yeterli bilgi ve beceriye sahip miydiler? Bu bakımdan Kore son derece ilginç bir sisteme sahip bulunmaktadır. Şöyle ki, uzun bir süreden beri Kore'de devlet memuriyeti en iyi meslek olarak görülmektedir. Bu anlayış sadece kamu hizmeti görenler için değil, fakat ayrıca yönetici bürokratlar için de geçerlidir. Yüksek düzeyde kamu yöneticisinin seçiminde genellikle ulusal bir sınav sistemi uygulanmakta olup, bu sınavı başaranlara bir tür yarı dahi gözüyle bakılabilir. Ulusal Yüksek Kamu Memuriyeti denilen bu sınava genellikle üniversitelerin en başarılı öğrencileri girdiğinden, bu sınavı kazananlara kamuoyunda büyük bir saygı duyulmaktadır.

Öte yandan, hepimizin de bildiği gibi günümüzün dünyasında herşey son derece hızlı bir biçimde değişmektedir. Durumu endüstri yönünden ele alırsak, ekonomide tarımın payı imalat sanayiinin lehine olmak üzere giderek azalıyor. Buna karşın sanayi sektöründe de işsizlik durumu ortaya çıkıyor. Bu durum, 1960'lı ve 70'li yıllarda ABD'de oldukça popüler olan Occam Yasası'nda şöyle formüle edilmiştir: "Gayri Safi Milli Hasıla yüzde 3 oranında arttığında, işsizlik oranı da yüzde 1 oranında düşer". Bu tür varsayımlara göre, geçmişte işsizliği önlemek için makro-ekonomik politikalar saptanmıştır. Ancak, günümüzde bu tür işsizlikle mücadele önlemlerinden vazgeçilmektedir. Son yıllarda Kuzey Amerika'da ortaya çıkan bir olguya göre, usta işçilerin sayısı düz işçilerin sayısından daha fazladır. Bu da dünyada yaşanmakta olan başka bir değişiminin örneği olmaktadır. Öte yandan, yine hepimizin de bildiği gibi sermaye piyasaları da hızla gelişiyor. Hergün 500 milyon doların el değiştirdiği bir sermaye piyasası olgusunu yaşamaktayız. Bu kadar hızlı bir değişim ortamına uyabilmek için devletin rolünün ve bürokratların davranış biçiminin de hızla değişmesi gerekmektedir. Dünyadaki ülkelerin bu değişmelerden yeterli bir pay almasında, bugün burada yapıldığı gibi, bilgi alışverişinin gerçekleştirilmesinin son derece yararlı olduğuna inanıyorum.

Kore'deki yabancı sermaye yatırımları ile ilgili olarak sorulan bazı sorulara da yanıt vermek istiyorum. Sabahki konuşmamda da vurguladığım gibi, Kore'nin ekonomik kalkınmasındaki rolü yönünden yabancı sermaye yatırımları iki nedenle önemli olmuştur. Bunları kısaca şöyle açıklayabilirim:

Birincisi olarak, yabancı sermaye yatırımları Kore'ye pazarlama tekniklerinin öğrenilmesini ve teknoloji transferini sağlamıştır. Ancak, getirilen yabancı sermaye karşılığında, önemli teşvik önlemleri alınmış bulunmaktadır. Ben, burada yabancı dolaysız yatırımları teşvik etmek amacıyla getirilen vergi önlemleri üzerinde durmak istiyorum. Acaba, vergi teşvikleri yabancı sermayeyi çekmede ne dereceye kadar önemli bir rol oynamıştır? Kore'de uygulanan vergi yoluyla teşvik önlemi o kadar etkili olmuştur ki, yabancı sermayenin elde ettiği kar daha da artmıştır. Hatırladığıma göre, yabancı sermayenin elde ettiği, örneğin 100 dolarlık karın, 27 dolarını Kore hükümeti negatif gelir vergisi olarak, yatırımcıya bir tür teşvik biçiminde vermiştir. Böyle bir uygulama nedeniyle yabancı yatırımcı elde ettiği geliri için vergi ödeme yerine, negatif gelir vergisi adı altında bir destek sağlamıştır. Benzer vergi teşvik önlemleri değişik biçimde Tayvan'da ve bilinçli olarak, Kore'dekinden daha düşük oranla Çin Halk Cumhuriyetleri'nde uygulanmıştır. Bu açıklamalarımız, yabancı sermayenin teşvik edilmesi yönünden gelişmekte olan ülkeler arasında oldukça ciddi bir rekabetin olduğunu göstermektedir.

Yabancı sermayenin Kore'de ekonomik kalkınma üzerinde sağladığı ikinci bir katkı ise, dolaysız yabancı yatırımlardan korkma biçimindeki ulusal duygu ile ilgili bulunmaktadır. Gerçekten, bir ekonomist olarak ben de yabancı sermaye girişi ile ülke ekonomisinin yabancıların eline geçeceği görüşüne inanmamaktayım. Şöyle ki, örneğin Kanada'da ABD'de olduğu gibi imalat sektörü, madencilik ve diğer bütün ekonomik etkinliklerin yaklaşık yüzde 50'si yabancı yatırımcılar tarafından yürütülmektedir. Ancak, yabancı sermayeye karşı geçmiş yıllarda takınılan tavır, şimdikiinden son derece farklı olmuştur. Örneğin, 1970'li yıllarda Kanada ekonomisinin performansı artarken, yabancı sermayeye karşı ulusal bir tepki hareketi başlatılmıştı. Bu tepki, ulusal kaynaklara ülkenin kendisinin sahip olması gerektiği biçiminde gelişti. Bu gelişmelerin sonunda, yabancıların sahip oldukları payları Kanadalılara satmaya zorlayan ulusal petrol politikası uygulanmaya başlandı. Ancak bu uygulamanın başlatılmasından iki yıl sonra petrol ve doğal kaynaklar endüstrisinde tam bir yıkım durumu ortaya çıktı.

Yabancı sermaye ile ilgili olarak Kore'deki şu anki uygulamaya gelince; yabancıların bir firmanın yüzde 49'undan fazlasına sahip olamayacakları biçiminde bir koşul öngörülmektedir. Ancak, yine de endüstrinin çoğunda yabancılar firmalara yüzde 100 oranında sahip olabilmektedirler. Yabancı yatırımcılar ise, genellikle iş ortaklığı biçiminde ilişkileri devam ettirme eğiliminde olup, genellikle Kore'li firmalarla ortak yatırım yapmayı tercih etmektedirler.

Dolaysız yabancı yatırımlar ile iç tasarruflar arasındaki orana ilişkin soruya gelince; bu oranı tam olarak hatırlayamadığım için üzgünüm. Ancak, dolaysız yabancı yatırımların Kore'nin kalkınmasında çok önemli bir rol oynadığı konusunda ise oldukça emin olduğumu söyleyebilirim.

Diğer birkaç soru ise, ağır endüstriyle ilgili olarak stratejinin uygulamada karşılaştığı sorunlarla ilgili bulunmaktaydı. 1960'ların yüzeysel endüstriyel yapısı yönünden ele alındığında, ağır endüstriye kalkınmada öncelik verilmesi politikasının oldukça tutarlı olduğunu söyleyebilirim. Sermaye birikiminin arttırılması gerekliliği ve o günlerde dünyadaki gelişmeler, Kore'nin ihracat gücünü uzun dönemde arttırmaya yönelik böyle bir politika izlemesini haklı göstermektedir. Ancak, ağır endüstriye de sektörel öncelik veren politikanın uygulanmasında karşılaşılan sorun, yatırımın çok hızlı bir biçimde yapılmasından kaynaklanmaktadır. Bu sorun niçin ortaya çıktı? Bence, koordinasyon yetersizliği temel neden olmuştur. Özellikle ulusal savunmaya yönelik olarak, sektörel öncelikler verilen ağır endüstriyi geliştirme politikası uygulamaya konulduğunda, bürokratlar bu amacın gerçekleştirilmesi için kendilerini adanmış olmalarına karşın, geçmişte olduğu gibi aralarında işbirliği ya da koordinasyon sağlanamamıştı. Endüstri ve hükümet arasında işbirliği ya da koordinasyonun yokluğu nedeniyle, hükümet birçok yanlış yatırım kararları alarak acele uygulamaya koymuştur. Ancak sorunla ilgili olarak 1970'li yıllarda hükümetle ve devlet başkanlığı arasında ilişki oldukça iyi ve güçlüydü. Bu iyi ilişki nedeniyle Kore hükümeti, uluslararası piyasalarda Kore firmalarının birbiriyle rekabet ederek satış fiyatını kırmalarını önlenebilmek idi. İşte bu olumlu politikanın bir sonucu olarak, hükümet özellikle firmaların belli alanlarda, örneğin, belli bir şirketin oto endüstrisinde, başka bir şirketin gemi taşımacılığı ve tekel olarak faaliyette bulunmasını sağlayabiliyordu. Böylece, dış piyasalarda Kore firmalarının kendi aralarında rekabet etme tehlikesi ortadan kalkıyordu.

Kore'nin endüstriyel kalkınmasıyla ilgili oldukça ilginç başka bir soru ise, ikili endüstriyel strateji politikasıyla ilgili bulunmaktadır. Evet, ithal ikamesi ve ihracata yönelik endüstriler birlikte oldukça verimli bir biçimde performans göstermişlerdir. Bu iki endüstrinin birbiriyle uyum içinde çalıştıklarını sabahki konuşmam sırasında da ayrıca vurgulamıştım.

Kore'de ithal ikamesi ve ihracatın teşvikine dayanan kalkınma politikasına örnek olarak, renkli televizyonun ülke içinde üretilmesine karşın, ülkede satılmasının yasaklanmasını gösterebiliriz. Bilindiği gibi, bu tür stratejinin uygulandığı dönemde teknoloji henüz yeterli düzeyde gelişmemişti. Öte yandan, kaynakların kıt ve döviz ihtiyacının önemli olduğu böyle bir durumda, yurtiçi talebin karşılanması, dünya pazarlarına girmekten daha önemsiz görülmüştü. Bu nedenlerle, hükümet renkli televizyonların iç pazarlarda satılması yerine firmalardan bu mallarını dışarıya satmalarını istedi. Ayrıca, 1962 yılında kişi başına düşen milli gelir sadece 70 dolar kadardı. Kendi yaşamımdan hatırladığıma göre, 1964 yılında Kore'den Kanada'ya uçakla sadece

gidiş ücretini ödeyebilmem için, iki yıllık maaşımın tamamını hiç harcamadan tasarruf etmeliydim. O yıl ben Kore Merkez Bankası'nda çalışmaktaydım ve ücretim emsallerine göre oldukça yüksek sayılırdı. İşte bu anlattığım güç ekonomik koşullar altında Kore halkı cumhurbaşkanından başlayarak ekonomik kalkınmaya kendilerini adadılar ve uygun stratejileri böylece uygulamaya koydular.

Prof. Dr. Emre GÖNENSAY

Teşekkür ederim Prof. Kwon. Buyurun Prof. Carliner.

Prof. Dr. Geoffrey CARLINER

Ekonomik kalkınma stratejileriyle ilgili olarak, devletin rolünün ne olması gerektiği sorusunu yanıtlamaya çalışacağım. Başkalarının ve kendimin daha önce söylediklerini tekrarlamamak için, ekonomik kalkınma için gerekli olan faktörleri şöyle sıralayabilirim: Düşük enflasyon oranı, iyi bir eğitim sistemi, elektrik enerjisi gibi temel girdileri sağlayacak altyapı yatırımları ve yatırım yapabilmesi için özel sektöre ayrılan tasarruf. Bu bakımdan Türkiye'nin durumunu ele aldığımızda, 50 yıl öncesi ülkede girişimci yetersizliği olduğundan, bu durum iktisadi devlet teşekküllerinin kurulmasının en önemli nedenini oluşturmuştur. Ancak, bu salonu dolduran dinleyicilerin hepsi de, Türkiye'de artık oldukça geniş bir girişimci sınıfının varolduğunu kabul edeceklerdir. Bence, bundan sonrası için Türkiye'nin iktisadi devlet teşekküllerine artık daha fazla ihtiyacı yoktur. Buna karşın devlet, büyümekte olan endüstrilerin ihtiyaç duydukları girdilerin ithalini zorlaştıran gümrük duvarlarını kaldırmaya özen göstermelidir. Öte yandan, devletin başka bir rolü de, yeni gelişen endüstrilerin kredi ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli ortamı yaratmak ve ayrıca, yeni endüstrilerin gelişmesini teşvik etmek için özel firmaların gösterecekleri çabaları da koordine etmektir. Dr.Müegge'nin İsveç'i de içeren birçok ülke için ve Prof.Kwon'un Kore için vurguladığı gibi, devlet ve özel sektör arasında söz konusu diyalogun sağlanması son derece önemlidir.

Şimdi ise, tasarruf ve yatırımlar, çokuluslu şirketlerle ilgili olan soruları yanıtlamaya geçiyorum. Bence, çokuluslu şirketler birçok ülkenin kalkınmasında çok önemli rol oynamışlardır. Bu yabancı şirketler yeni teknoloji, yönetsel beceri ve dış pazarlara girme olanakları sağlamışlardır. Bazen sermaye de getirmelerine karşın, her zaman için bu geçerli değildir. Bu otel çokuluslu bir şirketin rolünü açıklama yönünden iyi bir örnektir. Acaba, Sheraton Türkiye'ye neler getirmektedir? Önce, bu oteli ABD ve bütün dünyadaki seyahat acentalarına bağlayan bir bilgisayar sistemi getirmiştir. Öte yandan, yönetimde etkinlik sağlayıcı beceriler ve modern tekniklerin kazandırılmasında rol oynamıştır. Yabancı sermaye getirip getirmediğini bilmiyorum. Bu öteki Türk bankalarının sağladığı kredilerle ya da Türkiye Cumhuriyeti

Hükümeti tarafından sağlanan finansal kaynaklarla inşa edilmiş olmasına pek şaşmam. Bu açıklanan nedenlerle, bir çokuluslu şirketi Türkiye'ye çekmek son derece önemli olmaktadır. Ancak, iç tasarrufları çok yetersiz olan Türkiye'nin bütün ekonomik kalkınma sorunlarını çokuluslu şirketlerin çözeceğini de beklememek gerekir. Şöyle ki, Türkiye ülke içinde yapılacak yatırımların tamamına yakın bir bölümünü kendisinin finanse etmesi gerekir. Gelecekte Türkiye acaba yabancı sermayeyi ülkeye nasıl çekebilir? Yabancı sermayeyi çekebilmek için karlı yatırım olanakları, düşük enflasyon, istikrarlı siyasal koşullar, beceri kazanmış işgücü arzı ile elektrik ve taşımacılık gibi altyapının oluşturulması gerekmektedir. Bütün bu sayılan koşullar yerine getirildikten sonra yatırım indirimi ve diğer teşvik önlemleri sağlanarak, yabancı sermaye için çekici bir ortam yaratılabilir.

Şimdi ise, çokuluslu şirketlerin etkinliklerinin sınırlandırılmasıyla ilgili soruya dönüyorum. Böyle bir sorunun kesin bir yanıtı olamayacağını düşünmekteyim. Son yıllara kadar Japonya, yabancı sermayenin bu ülkede yatırım yapmasına olanak vermemiştir. Gerçekten, çokuluslu şirketlerin Japonya'ya girişi ve Japonya'da üretim yapması adeta olanaksız olmuştur. Bunun son derece az sayıda bir istisnası olmuştur. Ancak, Asya ülkelerinin çoğunluğu ve Kore yabancı sermayeyi teşvik etmiş ve yabancı yatırımlardan oldukça yararlanmışlardır. Avrupa ve özellikle Kanada'ya ABD, İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerinden oldukça yoğun bir yabancı sermaye akımı olmuştur. Son yıllarda Japonlar da bu iki ülkede oldukça önemli yabancı sermaye yatırımları gerçekleştirmişlerdir. Bu açıklamalarıma göre, Japonya örneğinde olduğu gibi yabancı sermaye girişi olmaksızın da ekonomik kalkınmanın gerçekleştirileceği gibi, diğer Asya ülkelerinde olduğu gibi yabancı sermayenin kalkınma çabalarının başarısında son derece yararlı olduğunu da söyleyebilirim. Ancak, yabancı sermayenin ülkenize girişini kolaylaştırdığınızda, korunmaya muhtaç yerli endüstrinizin faaliyet alanında, yabancı şirketlere monopol kurma olanağı vermemeye ayrı bir önem vermelisiniz. İktisadi devlet teşekküllerinin üretim alanlarına yabancı şirketlerin girmesinin yaratacağı monopol durumunu sonradan önlemenin maliyetinin son derece yüksek olacağını söyleyebilirim. Bununla birlikte Türkiye'de iktisadi devlet teşekküllerinin yapısı hakkında fazla bilgiye sahip değilim. Genel olarak, yabancı sermaye girişi sağlandığında, yabancı şirketlerin yerli şirketlerle rekabet etmelerinin sağlanmasına özen gösterilmesi gerektiğini söyleyebilirim. Ölçek büyüklüğü nedeniyle iç pazarın yeterli büyüklükte olmadığı koşullarda, yabancı yatırımcıların uluslararası pazarlarda rekabet etmeleri sağlanmalıdır.

ÖĞLE YEMEĞİ KONUŞMASI

TÜRKİYE EKONOMİSİNİN BUGÜNKÜ DURUMU VE 6'NCI BEŞ YILLIK PLAN

Dr. Ali TİGREL

Başkan: Bülent ECZACIBAŞI

BÜLENT ECZACIBAŞI

Dr. Ali Tigrel hakkında birkaç kelime söylemek istiyorum.

Londra Üniversitesi'nden kimya mühendisliği master derecesiyle mezun olan Ali Tigrel, doktora derecesini Ankara Üniversitesi'nden almıştır. Türkiye petrokimya endüstrisinin çeşitli kollarında yüksek düzeyde yöneticilik görevlerinde bulunmuştur. 1984 yılında Devlet Planlama Teşkilatı'nda, yabancı sermaye bölümü başkanı ve 1987 yılında ise müsteşar olarak atanmıştır. Ekonominin yönetiminde ve endüstride yıllarca deneyim kazanmış, böyle bir konuşmacının Seminerimizde bulunması nedeniyle kendimizi son derece şanslı görüyorum. Bugün üzerinde tartışmakta olduğumuz, Türkiye için bir kalkınma stratejisinin geliştirilmesine ilişkin görüşleri bizim için son derece önem taşımaktadır. "Keynote" konuşmacımız olmayı kabul etmesi nedeniyle çok memnun olduk ve TÜSİAD adına kendilerine çok teşekkür ediyorum.

TÜRKİYE EKONOMİSİNİN BUGÜNKÜ DURUMU VE 6'NCI BEŞ YILLIK PLAN

Dr. Ali TİGREL

Önce, bana böyle seçkin bir dinleyici kitlesine hitap etme imtiyazını verdikleri için, bu sempozyumu düzenleyenlere en içten teşekkürlerimi sunmak isterim. Bence, sempozyumun konusu son on yılın başından beri olgunlaşmakta olan bir piyasa ekonomisine doğru hızla ilerlediği tartışma götürmeyen Türkiye ekonomisinin içinde bulunduğu durum yönünden, özellikle anlamlı bulunmaktadır.

Günümüzde çok sayıda kişi, serbest piyasa ekonomisi ve planlama kavramlarının birbirine zıt düştüğünü, bunların birarada ele alınmasının sonuçta aralarında bir ayrım yapılmasına yolaçacağını, ya da farklı zamanlarda uygulanması gereken bu iki olgunun yanlış zamanda birbirinin yerine konulabileceği biçiminde görüşler ileri sürmektedirler.

Gerçekten, günümüzün kompleks dünyasında, henüz etkileri şimdiden görülemeyen olayların sonuçlarının, genellikle çok idealize edilmiş dokümanlar biçimine sokulmuş planlarda ya da orta vadeli programlarda biraraya konularak değerlendirilmesi oldukça güçtür. Örneğin, 4 yıl önce Gostplan'da yeralan ve günümüze kadar etkileri devam eden olayların, bugün bazı COMECON ülkelerinin ekonomik yapılarının sarsılmasına yolaçacağını kim tahmin edebilirdi. Bu açıklamalarım doğurultusunda, Sovyet ekonomisinde bile merkezi planlamacıların, bazı matematiksel modellerle, gelecek yıllara yönelik olarak, plan yapmanın güçlüğüne bilincinde olduklarını söyleyebilirim.

Öte yandan, bir ekonominin tamamen piyasa ekonomisi kurallarına göre yönetilmesinin, orman yasalarının geçerli olduğu anlamına gelip gelmediği sorusu da akla gelebilir. Ancak, geçmiş yıllardaki tecrübelerimize göre, ekonomide istikrarı bozucu konjonktürel dalgalanmaları ya da

beklenmeyen sapmaları, gerektiğinde kontrol altına alabilmek amacıyla, çok gelişmiş piyasa ekonomilerinde bile, devletin ekonomiye müdahale edici nitelikte bir dizi önlemler aldığını görmekteyiz.

Türkiye ekonomisinde geçen yılın başından beri ortaya çıkan gelişmeler, bence oldukça ilginç bir ekonomik analiz konusu olmaktadır. Makro-ekonomik yönden, 1988 yılında iç piyasanın da olumlu katkısıyla, dışarıyla olan ekonomik ilişkilerde önemli gelişmeler olmuştur. Böylece, 1988 yılına ait dış ödemeler bilançosu sonuçları, 1988 yılı Eylül ayında yapılan program dengesine uygun olarak saptadığımız projeksiyonlardan çok farklı bir biçimde gerçekleşmiştir. Aynı yılın son döneminde, yavaş büyüme ve ucuz petrol giderlerinin önemli ölçüde ticaret açığını azaltması nedeniyle, ithalatta önemli bir durgunluk durumu ortaya çıkmıştır. Böylece, düşük ticaret açığı ve artan görünmez kalemler (özellikle turizm gibi), cari işlemler kaleminde, yaklaşık olarak 1.5 milyar dolar kadar bir fazlalığa yol açmıştır. Bu olumlu gelişmelere bağlı olarak, kısa vadeli dış borçlar reel anlamda düşerken, döviz rezervleri ise önemli ölçüde artmıştır. Geçen yıl, Türkiye'nin borç servisi 7.3 milyar dolara ulaşmış olup, bunun 2.8 milyar doları borç faizi olarak ödenmiştir. Ancak, Türkiye'nin 1988 yılında borç servisi en yüksek düzeye erişmiş olmasına karşın, bu alanda herhangi bir ciddi sorunla karşılaşılmadığını belirtmemizde yarar vardır.

Aynı dönemde kamu harcamaları reel anlamda, yaklaşık olarak yüzde 14 oranında düşmüştür. Enflasyon oranı ise, 1987 yılı sonundaki yüzde 50 oranından 1988 yılı sonundaki yaklaşık yüzde 70 oranına yükselmiştir. Yüksek enflasyon olgusuna yapısal ve rekabetten yoksunluk gibi faktörlerle, enflasyonist beklentiler neden olmuştur. Öte yandan kamu kesimine verilen krediler kısılarak, yıl ortasına kadar sıkı para politikası uygulanırken; ancak sene sonunda artan döviz nedeniyle genişletici bir ekonomi politikası uygulamaya konulmuştur. Böylece, Ekim ayında kamu gelirlerini arttırmak ve para arzının likid bölümünü azaltmak amacıyla uygulamaya konulan maliye politikalarından para arzı ile ilgili olanı yüksek enflasyon oranının istikrar kazanmasında önemli rol oynamıştır.

Kısaca, ekonominin iç ve dış performansları arasındaki zıtlığa karşın, geçen yıl alınan önlemlerden birçoğu, enflasyon ile büyüme oranları arasında dengeyi sağlama yönünden, gerçekten çok önemli rol oynamıştır. Büyüme ve PSSR/GNP oranlarının düşürülmesi, ekonominin performansı yönünden son derece önemli gelişmelerdir. Buna karşın, yüksek enflasyon oranının devam etmesi, en önemli başarısızlık sayılmalıdır. Bununla birlikte iç talebin düşürülmesi dış ödemeler bilançosu üzerinde oldukça önemli etkilerde bulunurken, 1989 yılında ekonominin yönetiminde esnekliğin sağlanması yönünden de olumlu katkılarda bulunmuştur.

Dış ödemeler bilançosu fazlası ve Türkiye'nin dış borç yapısında lehte rol oynayan çapraz kur değişimleri, toplam dış borçların 1987 yılı sonundaki 38.3 milyarlık büyüklükten, 1988 yılı

sonundaki 37.6 milyar dolarlık tutarına düşmesine neden olmuştur. Bu düşme eğilimi 1989 yılında da devam etmiş olup, toplam borç stoku bu yılın Haziran ayı sonuna kadar, 35.2 milyar dolara kadar inmiş bulunmaktadır.

Yabancı sermaye konusundaki gelişmelere gelince; fazla ayrıntılara girmeyeceğim. Ancak bu alandaki gelişmelerin oldukça cesaret verici olduğunu vurgulamak istiyorum. Uzun yıllar boyunca yıllık olarak 100 milyon dolar düzeyinde istikrar kazanan yabancı sermaye girişi, 1988 yılında dış ödemeler bilançosu üzerinde de olumlu katkılarda bulunarak, yılda 350 milyon dolara erişmiş bulunmaktadır. Bu yılın ilk yarısındaki net yabancı sermaye girişi ise, 173 milyon dolara erişerek, geçen yılki aynı döneme göre yüzde 100'lük bir artışa ulaşmıştır. Öte yandan, bu yılın ilk aylarında yabancı sermaye için verilen izinlerin değeri ise, 900 milyon dolara ulaşmış olup, bu büyüklük de 1988 yılının ilk dönemine göre, oldukça önemli bir artışı göstermektedir. Bu alandaki gelişmeler geçen yılki bir OECD toplantısında, bir katılımcı tarafından bana yöneltilen soruya verdiğim; "yabancı yatırımcılara verilen izinlerin borç doğurmayan finansal kaynaklara dönüşerek, gelecek yıllarda artacak olan sermaye girişinin bir göstergesi olacağı" biçimindeki yanıtları da desteklemektedir.

Ülke içi ekonomik performansa gelince; tasarruf önlemleri ve sıkı para politikaları uygulamaları, 1988 yılının ikinci yarısında kalkınma hızının düşmesine yol açmıştır. Böylece, 1987 yılında yüzde 7.4 olan reel kalkınma hızı giderek düşerek, yüzde 3.4'e kadar inmiştir. Kamu finansman açığının gayri safi millî hasılaya oranı ise, doğrudan doğruya iktisadi devlet teşekküllerinin mali yapılarının iyileştirilmesinin bir sonucu olarak, fiyatlardaki artma ve yatırım harcamalarındaki azalma nedeniyle, 1987 yılındaki yüzde 8'lik oranından 1988 yılındaki yüzde 6.4'lük orana kadar düşmüştür.

Yukarıda açıkladığım gibi, ekonomik etkinliklerde ortaya çıkan genel yavaşlama eğilimi, 1988 yılının son çeyrek döneminde de belirgin bir biçimde devam ederek, bütün makro-ekonomik göstergelere göre, içinde bulunduğumuz ilk dört ayda da varlığını açıkça göstermektedir. Bununla birlikte, içinde bulunduğumuz yılın Mayıs ayından başlayarak, olası bir iyileşmenin işaretleri de görülmeye başlamıştır. İmalat sektöründeki ortalama kapasite kullanımındaki ve endüstrideki elektrik tüketimini gösteren veriler doğrultusunda üretim artışı da başlamış bulunmaktadır.

Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından son günlerde açıklanan ilk resmi tahminlere göre, 1989 yılı için elde edilen altı aylık verilere göre, Gayri Safi Millî Hasıla artışı yüzde 0.2 olarak gerçekleşmiştir. Gayri Safi Millî Hasıla oranındaki bu önemli düşme, esas olarak imalat sanayiindeki yavaşlamadan ve 1954'ten bu yana, Türkiye'nin yaşadığı en kötü kuraklık koşullarının yolaçtığı, tarımdaki üretim azalışından kaynaklanmaktadır. Buna karşın, 1989 yılının ikinci yarısındaki genel artış eğilimi ise; maaş ve ücretlerde yapılan son önemli

iyileştirmenin iç talebi canlandırması, dış talebin değişmeden aynen devam etmesi ve olumlu mevsimlik etkilere ek olarak ithal serbestisi gibi faktörlerin sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Son birkaç ayda ise, gelir dağılımını iyileştirmek ve ekonomide rekabeti arttırmak amacıyla, oldukça önemli yeni kararlar alınmış bulunmaktadır. Öte yandan, uzun dönemle ilgili yapısal ve kısa dönemle ilgili enflasyonist eğilimleri kontrol altına almaya yönelik amaçlarla ithalat politikası, devamlı tarife ve gümrük vergisi indirimleriyle daha da liberalize edilmiştir. Bütün bu önlemlere ek olarak, Türk Parasının değerini korumaya yönelik olarak 32 No'lu kararname çıkartılmıştır ve Liranın tam konvertibl olması için cesur adımlar atılmıştır. Gelir dağılımının iyileştirilmesi amacıyla, son birkaç yıl işçi ve memurların reel gelirlerindeki düşme nedeniyle katlandıkları fedakarlığı gidermek için, bu grupta bulunan kişilere oldukça önemli maaş ve ücret artışları sağlanmıştır.

Hernekadar, enflasyon oranının artış hızında düşmelerin beklenmesi için vaktin henüz erken olmasına karşın, yüksek enflasyon oranı yine de ekonominin en önemli sorununu oluşturmaktadır. Kamu açığı ve bunun finansman biçiminin yüksek enflasyonun istikrar kazanmasında önemli rol oynadığı, artık kuşku götürmemektedir. Anti-enflasyonist politikaların bir paket programına uygun olarak, çözülmesi gereken Türkiye ekonomisinin diğer bazı yapısal sorunlarını da açıklamak isterim.

Bence, yapısal faktörlerin etkileri gözönünde bulundurulmadıkça, Türkiye ekonomisinde yaşanmakta olan enflasyon olgusuna doğru bir teşhis koyma olanağı yoktur. Bu nedenle, finansman kanallarındaki tıkanıklık, üretim ilişkilerinde atalet ve pazarlama güçlükleri gibi durumlar, enflasyon sorununu açıklama yönünden yanılgıya yol açabilmektedir. Bununla birlikte, Türk kamuoyunda kökleşmiş bir duygu olan enflasyon psikolojisi (ya da beklentisi)nin yolaçtığı olumsuz etkilerin orta vadede çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Gerçekten, sokaktaki adamın enflasyonun hükümetin alacağı önlemlerle kontrol altına alınacağına olan kuşkusu, bu alanda çözüme kavuşturulacak olan en önemli engeldir.

Söylemeye gerek yok ki, kısa dönemde kamu kesiminin Merkez Bankası kaynaklarına olan bağımlılığının azaltılması, vergi kaçakçılığının en alt düzeye indirilmesi ve vergi yönetiminin iyileştirilmesi gibi mümkün olan her türlü politikanın ve tasarruf önlemlerinin alınması politikalarından sapılmaması gerekir. Öte yandan, işsizliğin oldukça ciddi bir sorun ve nüfus artışının hızlı olduğu Türkiye gibi bir ülkede, eğer üretimde ani bir düşmeye yol açma pahasına enflasyon oranı hızla düşürülürse, bunun faydasının oldukça sınırlı olacağı akıldan çıkarılmamalıdır. Bu nedenle, kapasite ve verimlilik artışı yoluyla arzda sağlanacak artışla atbaşı gidecek, akıllıca uygulanacak bir talep yönetimine ihtiyaç vardır.

Yukarıdaki açıklamalarımıza ek olarak, Türk Lirası'na konvertibilite kazandırılması, döviz kurlarının serbestçe saptanması, dış ticarete ve mali piyasalarda liberasyona yönelik uygulamaların başlatılması gibi olumlu gelişmelerin, Türk ekonomisine daha sağlam bir yapı kazandırdığını ve kısa dönemde enflasyonist baskıların şiddetini azaltacağını söyleyebilirim. Gerçekten, parasal büyüklükler, endüstriyel göstergeler ve ithal verilerinin ayrıca sektörel düzeydeki enflasyon endekslerinin analizi, enflasyonun gelecekteki görünümü yönünden son derece olumlu düşünmeme neden olmaktadır.

Dış ödemeler bilançosu denkliliğine gelince; orta dönemden uzun döneme geçişte Türkiye ekonomisinin enflasyonsuz bir büyümeyi devam ettirmesi gereğini kabul etmekle birlikte, ekonominin bu tür bir performansı için cari işlemlerin fazla vermesinin pek gerekli olmadığına samimi olarak inanmaktayım. Bu tür bir dış ticaret fazlası elde etme arzusu daha çok enflasyon, büyüme ve borç geri ödemesi gibi, diğer makro-ekonomik parametreler yönünden gerekli olabilmektedir. Bununla birlikte, örneğin 1989 yılında yaklaşık 700 milyon dolar olarak sağlanan cari işlemler fazlası, gerçekten ekonomide uygun manevralar yapabilmemize olanak sağlamıştır. Turizm ve diğer görünmez kalemlerin böyle bir artışı elde edilmesinde oldukça önemli rol oynayacağı açıkça görülmektedir. Bu açıklamalarımız doğrultusunda gelecek yıllarda ortaya çıkması olası, konjonktürel dalgalanmalara karşı dış ödemeler bilançosunun yapısal bir güç kazandığını da söyleyebiliriz.

Buraya kadarki açıklamalarımız, 6. Beş Yıllık Planın uygulanmaya konulmasının arifesinde, marko-ekonomik tutarlılık ve devamlılık açısından, genel politikaların yeniden ele alınması gerekliliği, şimdiye kadar hazırlanan planlardan daha fazla bir önem taşımaktadır. Bilindiği gibi 6. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın makro-ekonomik modeli, şimdiki yönetimimiz tarafından hazırlanmıştır. Yukarıda ortaya koymaya çalıştığım belirsizliklerin yol açtığı güçlükler nedeniyle, bir plan metninin hazırlanmasının basit bir iş olmadığını samimi olarak belirtmek isterim. Ne kadar ayrıntılı olsa da, matematiksel ve ekonometrik modellerin kullanımı, böyle bir planın hazırlanmasında belki de en kolay aşamayı oluşturmaktadır. Buna karşın, bir planın hazırlanması sırasında ulusal ve uluslararası ekonomik durumla ilgili olarak, çok sayıda faktörün gözönünde bulundurulması gerekmektedir. Daha da önemlisi, ana politika değişkenlerine ilişkin olarak, çok sayıda varsayımın kullanılması gerekmektedir. Böylece, planın hazırlanması döneminde gerekli ve yeterli makro-ekonomik politikaların geliştirilmesi, bu aşamada konunun canalcı noktasını oluşturmaktadır.

Türkiye'nin bugünkü içinde bulunduğu koşullar gözönünde bulundurulduğunda, planlama olgusu devletin ekonomiye bir tür müdahalede bulunduğu araç olarak değerlendirilmemelidir. Buna karşın plan; ekonomi yönünden öncelikli sayılan alanlarda ve özellikle belli hedeflere ulaşma yönünden zorunlu sayılan makro-ekonomik politikaların belirlenmesinde önemli rol oynayan, bir

tür orta vadeli program olarak değerlendirilmelidir.

6. Beş Yıllık Plan'ın esas amacı, açık toplum ve serbest rekabet ilkelerine uygun olarak, liberal ve istikrarlı bir ortam içinde Türk ulusunun refah düzeyini yükseltmektir. Bu planın başka bir önemli amacı ise; işsizlik oranının düşürülmesi, gelirin kişiler ve bölgeler arasındaki dağılımının iyileştirilmesidir. Son on yılın başında dışarıya dönük kalkınma stratejisinin devam ettirilmesi ve mümkün olduğu kadar özel sektörün insiyatifine ve dinamizmine dayanma anlayışı, Planın temel stratejisi olarak kabul edilmiştir.

6 Plan yıllık ortalama kalkınma hızını yüzde 7 olarak belirlerken, enflasyon oranını 1994 yılına kadar artan bir biçimde düşürerek yüzde 10-15 dolaylarına kadar çekmeyi hedeflemektedir.

Yine, 1994 yılında toplam dış ticaret hacminin 50 milyar dolara çıkartılması da ayrıca öngörülmektedir. 6. Plan ayrıca, giderek artan bir biçimde, kaynakların imalat endüstrisine transferini sağlayarak ve sosyal sorunların çözümüne özel bir önem vererek, büyüme ve enflasyon arasında dolaylı bir bağımlılığın kurulmasını amaçlamaktadır. Planın öngördüğü yatırım stratejisine göre, özel sektörün daha çok sabit sermaye yatırımlarına öncelik vermesi, buna karşın kamu sektörünün ise, sosyal ve ekonomik altyapıyı oluşturacak alanlarda yoğunlaşması ilkesi kabul edilmiştir.

Öte yandan, kamu sektörü yatırımlarıyla ilgili olarak, kalkınmasına öncelik verilen yörelerde bölgesel dengesizlikleri azaltıcı yatırımlara ağırlık verilecektir. Kuşkusuz ki, planın yatırım stratejisi, makro-ekonomik hedeflerle bağdaşır bir biçimde sağlanacak olan, teşvik sistemiyle uygulamaya konulacaktır. Gerçekten, planda öngörülen üretim biçimi ve teşvik sistemi, uluslararası rekabete dayanabilecek bir ekonomik yapıyı oluşturmaya özel bir önem vermektedir. Bu durum, Türkiye'nin Avrupa Topluluğu'na tam üye olarak başvurması ile ilgili olarak son derece önem taşımaktadır.

Geleceğe yönelik siyasal, sosyal ve ekonomik politikalarımızın tek pazarın ve onun olası kurumlarının, doğasından kaynaklanan dinamikler tarafından belirlenen birçok transformasyon olgusundan etkilenmesinin kaçınılmaz olacağını da söylemem gerekmektedir. Özellikle; sermayenin, mal ve hizmetlerin serbestçe dolaşımı ya da standartlara uyma zorunluluğunun, daha iyi uyum sağlama amacıyla önlem alınması sırasında, üzerimizde önemli baskılar yaratacağını düşünmeliyiz. Bütün kurumlarıyla işleyen bir piyasa ekonomisine kavuşma amacıyla daha tutarlı ciddi stratejik adımların atılması gereğinin resmen kabul edilmesine yönelik uyum çalışmalarının tamamlanmış boyutu, Avrupa Topluluğu'na girmedeki güçlüklerle karşı dayanabilme gücümüzü arttıracaktır. Böylece, Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na tam üye olarak katılması söz konusu olmasa bile, uluslararası rekabete dayanacak bir endüstriyel yapıya kavuşturulması son

derece önem taşımaktadır. İşte bu nedenle, yukarıda anlattığım biçimde Plan, kamu sektörünün daha çok altyapı yatırımları üzerinde yoğunlaşmasını ve özel sektörün insiyatifinde üretken yatırımlara yönelmesini sağlayacak, dışarıya dönük ve liberal bir kalkınma stratejisini benimsemiştir. Bu stratejik anlayışın bir sonucu olarak, 6. Plan döneminde özel sektörün toplam sermaye yatırımlarının beşte üçünü gerçekleştirmesi beklenmektedir. Böyle bir stratejiye uygun olarak, kamu sektörünün borçlanma ihtiyacı da azalacağından, böylece enflasyona önemli ölçüde katkıda bulunan bir olumsuz faktör de ortadan kalkacaktır. Yine bu strateji nedeniyle kamu harcamalarındaki azalış da, enflasyonu aşağı çekmede önemli bir rol oynayacaktır. 6. Beş Yıllık Plan'ın projeksiyonlarına göre, kamu finansman açığının Gayri Safi Milli Hasıla'ya olan oranının 1989 yılındaki yüzde 5.5'ten 1994 yılında yüzde 2.0'ye düşmesi, özel sektör için gerekli olan fonları da arttıracaktır.

6. Beş Yıllık Plan'ın, bu planlama döneminde ılımlı bir cari işlemler fazlası vermeyi öngördüğünü belirtmem yararlı olacaktır. Burada planın niçin cari işlemler kaleminde kolayca kapatılabilir bir açık vermeyi amaçladığı ve böylece planda öngörülenden daha düşük bir iç tasarrufa olanak sağlayarak; aynı enflasyon ve büyüme oranlarını devam ettirmeyi hedeflemediği sorusu akla gelebilir. Böyle bir soruya yöneltilecek en önemli itirazlarımızdan birisi, borç servisi ya da toplam dış borçların Gayri Safi Milli Hasılaya olan oranı gibi bazı parametrelerin iyileştirilmesini hedef olarak seçmemiz gösterilebilir. Öte yandan, dış ödemeler bilançosundaki bir fazlalık, dış borçlarımızın bileşimini daha uzun vadeli borçlara çevirmede yararlı olacaktır. Bu durum ise, başka ülkelere ihracat kredisi açma olanaklarımızı arttırırken, Merkez Bankası'nın rezerv pozisyonunu da güçlendirecektir.

Kısaca, devlet orta vadede ekonomiyi düzenleyici fonksiyonunu tamamen piyasa ekonomisi anlayışı içinde yerine getirmeye devam edecektir. Arzu edilen büyüme oranını elde etmeye ve refah artışını sağlamaya yönelik olarak, ekonomik ve sosyal istikrar korunacaktır. Plan hedeflerine ulaşılması önemli ölçüde, iç tasarruf oranını arttırmaya ve kamu finansman açığının Gayri Safi Milli Hasıla'ya oranını (PSBR/GNP) oldukça düşürmeye bağlı bulunmaktadır. Ancak, kısa ve orta vadelerde ortaya çıkan engellerden kaynaklanan mevcut sorunlar açısından bu hedeflere ulaşılması belki de hiç kolay olmayacaktır. Bununla birlikte, dengeli ve anlamlı bir makro-ekonomik politikanın orta vadede devam ettirilmesi koşuluyla ekonominin içsel koşullarıyla tutarlı bir döküman olan plan, bu hedeflere ulaşılabilceğini de göstermektedir. Hükümetlerin doğru politikalara ve stratejilere bağlı olacağını ümit ederek, plan hedeflerine ulaşabilme yönünden, Türkiye'nin mevcut potansiyele sahip olduğuna inanıyorum.

Konuşmamı ekonomi dersleriyle ilgili bir fıkra ile bağlamak istiyorum. Çok ünlü bir üniversitenin ekonomi bölümünden bir öğrenci, daha önceki sınavlarda sorulan bir sorunun, daha sonraki sınavlarda da aynen sorulduğunu keşfeder. Biraz şaşkın bir biçimde hocasına gider ve "hocam,

niçin yıllardır sınavlarınızda hep aynı soruyu soruyorsunuz" der. Hoca ise, verdiği yanıtta "Evet oğlum haklısın, hep aynı soruyu soruyorum ama her sınavda değişik cevaplar bekliyorum" yanıtını verir. Bu küçük fıkranın sık sık tekrarlanan "bütün ekonomistleri biraraya getirseniz bile, yine de bir sonuca varamazlar" biçimindeki nükteli söze çok uyduğunu düşünmekteyim.

PANEL

DÜNYA EKONOMİLERİNDE BÜTÜNLEŞME, KORUMACILIK VE PİYASA LİBERALİZMİ

Tebliğler ve Tartışmalar

Başkan: Feyyaz Berker

**1) DÜNYA EKONOMİSİYLE BÜTÜNLEŞME, KORUMACILIK VE PİYASA
LİBERALİZMİ**

Partha S. Ghosh

2) PİYASA EKONOMİLERİNDE ENDÜSTRİYEL KALKINMA STRATEJİLERİ

Prof. Dr. Merih CELASUN.

3) TÜRKİYE'NİN ENDÜSTRİYEL KALKINMA STRATEJİSİ

Prof. Dr. Demir DEMİRGİL

4) SİNAİ KALKINMA STRATEJİLERİNİN TESBİTİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER

Prof. Dr. Ayhan ÇİLİNGİROĞLU

SORULAR-CEVAPLAR

PANEL

Feyyaz BERKER

Şimdi, öğleden sonraki paneli açıyorum. Ancak, sabahki oturum sırasında sorulan iki soruya cevap verilmedi. Bunlardan birincisi Sayın İshak Alaton'un, Dr.Müegge'ye yönelttiği, İsveç'teki gemi tezgahlarının kapatılması ile ilgili sorusuydu. Dr.Müegge, bu soruyu panelden önce cevaplandırarak. İkinci soruyu ise, daha sonra soracağım. Şimdi, sabahleyin yanıtlanmayan soruya cevap vermesi için Dr.Müegge'yi kürsüye davet ediyorum.

Dr. Herman MÜEGGE

Teşekkür ederim, Sayın Başkan. Sayın Alaton'dan sorusunun cevabını sabahleyin veremediğim için özür dilerim. Anladığım kadarıyla İsveç'teki gemi tezgahlarının kapatılması konusunda daha ayrıntılı bilgi istiyorsunuz. Konuyu sabahleyin özetlediğim için özür dilerim. Bunun nedeni, bir ekonomist olarak zamandan tasarruf etmek istememe dayanmaktadır. Ancak, anladığım kadarıyla yanlış bir tasarruf oldu.

İsveç gemi yapım endüstrisindeki krizin bir gecede ortaya çıkmadığını ve oldukça uzun bir süre devam ettiğini söyleyerek sorunuzu yanıtlamaya başlamak isterim. Gerçekten, gemi yapım tezgahları yıllar geçtikçe giderek daha da kötü bir yapıya bürünüyorlardı. Verimlilikleri düştükçe, gerek duyulan mali destekler de giderek artmaktaydı. Sonunda, mali yardımlar bile faaliyetlerini devam ettirmelerine yetmedi. Ancak, bu kadar önemli tesislerin kapatılmasının etkileri uzun yıllardan beri hala devam etmektedir. Gerçekten, Malmö yöresinde yoğunlaşmış gemi tezgahı endüstrisinin faaliyetlerine son verilmesi, bu yöreye verilmiş bir türlü ölüm cezası anlamına da gelmektedir. Böyle bir rizikolu işe acaba nasıl karar verildi? Bu kararın alınmasında önemli rol oynayan ana faktörleri şöyle sıralayabiliriz:

1) Endüstri ve bürokrasi tarafından gerçekleştirilen ayrıntılı ekonomik analiz sonuçlarına göre; verimsiz ve geleceği olmayan böyle bir alana vergi gelirlerinin yatırılmasıyla, gelecekte verimli olacak endüstriler aleyhine bir durum yaratılması. Bu tür bir çalışma sonuçları, yöre halkını ve

İsveç toplumunu alınacak olan karara alıştırmak için yayınlanarak ayrıntılı bir biçimde tartışılmıştır.

2) Kapatılma kararı (ya da ölüm fermanı) ilan edildiğinde, gemi yapım atölyelerinde çalışan ya da bu sektörle sıkı bir biçimde bağımlı olan kişileri açıkta bırakmayacak yeni bir program başlatılmıştır. Gemi yapım atölyelerinin etkinliklerinin azaltılmasına bağlı olarak, kapatmaya ilişkin kararlara yöre halkının kolayca uyum sağlaması ve işçilere yeni açılacak iş alanlarında beceri kazandırıcı programın başlatılması kararlaştırılmıştır.

3) Yöredeki ekonomik etkinlikleri teşvik etmek amacıyla, kullanılacak olan politika araçlarını içeren bir paket program hazırlanmıştır. Bu sabahki oturumda finansal, teknolojik ve diğer teşvik edici araçlar hakkında yeterli bilgiyi vermiş bulunmaktayız. Bu programın uygulanmasıyla ilgili en önemli nokta, idarenin ve karar alma pozisyonunda bulunanların, kapatılmasına karar verilen gemi tezgahında çalışan işçilerin tamamının bölgede istihdamı ve kaynaklardan yararlanma konusunda inisiyatiflerini kullanabilmeleriyle ilgili bulunmaktaydı. Burada merkezi hükümet yöresel kalkınma çabalarını yönlendirme anlayışı yerine, bölge yöneticilerinin geliştirmeyi planladıkları yeni sektörlerle ilgili projeyi destekleme kararı vermekle yetinmiştir.

4) Bence en önemli olan bu nokta Alaton'un da doğru bir biçimde ortaya koyduğu gibi, baştaki sosyal demokrat bir hükümetin, bu tür hiç de hoş olmayan bir uygulamaya cesaret etmesi ile ilgili bulunmaktadır. Bütün hükümetler yapılan araştırma sonuçlarına göre böyle bir kararı almaya istekli olabilirler, ancak bence sadece sosyal demokrat bir hükümet bu tür bir kararı uygulamaya koyma yönünden gerekli cesareti gösterebilir. İsveç'te sosyal demokrat parti, işçi sendikalarının soruna olan reaksiyonlarını yumuşatarak, böyleciddi bir kararın alınması için gerekli olan siyasal görüşbirliğini sağlamada da önemli rol oynamıştır. Eğer Malmö'ye daha önce gelmişseniz, bir zamanlar Avrupa'nın en büyük vincinin kurulu olduğu yerde şimdi bir restoranın bulunduğunu görebilirsiniz. Bu lokantadan yukarı doğru çıktığınızda Kopenhag'a doğru muhteşem bir manzara seyredebilirsiniz. Gemi yapımı atölyelerinin yeri ve geniş arazileri üzerinde şimdi başka tür endüstriyel etkinlikler devam etmektedir. Öte yandan, bölgede araba yapımı ve diğer endüstrilerin kurulması yönünden de hazırlıklar tamamlanmış durumdadır. Bu yeni kurulan alanlarda çalışacak işçilerin eğitimi ise, yukarıda anlattığım gibi AMU adlı yetiştirme enstitüleri tarafından yerine getirilmiştir. Yöredeki bilim parkı, yüksek teknoloji kullanan 200 kadar küçük ölçekli işyerinin kurulmasında rol oynamıştır. Bence, bunların içinde en önemlileri MOTO adlı endüstride yeralan ve halk tarafından kurulan küçük ölçekli işletmelerdir. Sabırla dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Feyyaz BERKER

Teşekkür ederim Dr.Müegge. Değerli konuklarımız, Sayın Uğur Ekşioğlu, Güney Kore'de serbest piyasa uygulamasıyla devlet müdahaleciliğinin nasıl bağdaştırıldığını Prof.Kwon'dan öğrenmek istediler. Buyrun Prof.Kwon.

Prof. Dr. Yul KWON

Teşekkür ederim sayın Başkan. Yemekten önceki toplantı sırasında Sayın Boyner, oldukça ilginç ve konumuzla son derece ilgili bir soru sordular. Soru şuydu: Endüstriyel kalkınma sırasında uygulanan piyasa mekanizması acaba bir araç mıdır, yoksa bir amaç mıdır? Ben bu ilginç soruya Kore ve Çin Halk Cumhuriyeti'yle ilgili olarak edindiğim tecrübelerimden yararlanarak cevap vermek istiyorum. İçinde bulunulan kalkınma aşamasına göre, piyasa ya da serbest piyasa ekonomisi bir araç olarak veya ekonominin önemli ölçüde gelişmesini sağladığı ölçüde bir amaç olarak değerlendirilmelidir. Ancak, özellikle 1980'li yılların ortasına kadar, piyasa ekonomisi anlayışı Kore'de bir tür araç olarak düşünülmüştür. 1960'lı ve 1970'li yıllarda Kore ekonomisinin niçin çok hızlı bir biçimde geliştiğinin nedenlerinden birisi de, serbest piyasa ekonomisi uygulamasıyla sağlanan karların, özel şirketler tarafından elde edilmiş olması ve yine özel şirketler tarafından yatırıma tahsis edilmesiyle ilgili bulunmaktadır. Bu dönemlerde firmalara kar sağlamalarına yönelik olarak çok çekici teşvikler sağlanmıştır. Kar motifinin kullanılması Kore ekonomisinin çok hızlı büyümesinin nedeni olmuştur. Bu nedenle, bu hızlı büyüme aşamasında piyasa ekonomisi anlayışının bir araç olarak kullanıldığını söyleyebilirim.

Son yıllarda Çin Halk Cumhuriyeti'ni iki kez ziyaret ettim. Gelişmiş bir ekonomiyle karşılaştırıldığında, planlı bir ekonomi anlayışının ya da sosyalizmin kaynakların etkin kullanılmasından ne kadar uzak olduğunu gördüm. Bu ülkede bence eksik olan şey, insanları çalışma için güdülendirecek teşviklerin ya da kar motifinin yokluğu idi. Ancak, 1979 yılından bu yana, yönetim ekonominin serbestleştirilmesine önem vermektedir. Bu nedenle, serbest piyasa ekonomisinin avantajlarından yararlanabilmek için bu ülkede, piyasa ekonomisi yaklaşımı bir amaç değil, fakat bir araç olarak kullanılmaktadır. Bilindiği gibi serbest piyasa ekonomisi anlayışının bir araç olarak benimsenmesinden sonra, bu ülke hızla kalkınmaya başlayarak, yıllık yüzde 6-7 gibi bir kalkınma hızına ulaşmıştır.

Serbest piyasa ekonomisi kurallarının benimsenmesi, sosyalizm yönünden bazı sorunlar yaratmaktadır. Örneğin bu ülkede bazı küçük yerleşim yerlerine giderseniz oldukça güzel ve büyük konutların yapılmakta olduğunu görürsünüz. Böylece, zengin ve yoksul arasındaki fark da açıkça ortaya çıkmaktadır. Ancak, zengin ve yoksul arasında böyle bir farkın ortaya çıkmasına sosyalizm asla izin vermez. Yine de hızlı ekonomik kalkınma amacıyla bu ülkede serbest piyasa

ekonomisi kurallarını sosyalizmden ödün verme pahasına uygulanmaktadır. Şimdiye kadar vurgulamaya çalıştığım gibi, komünist bir ülkede sosyalizm sona ermek zorundadır. Çünkü, kişileri kar motifi ile güdülendirmeye dayanmadan, ekonomik kalkınmayı sağlayacak başka bir sistem bulunmamaktadır. Bu nedenle, ekonomik kalkınmalarını hızlandırmak isteyen bir ülke, belli bir ekonomik kalkınma aşamasına gelinceye kadar, piyasa ekonomisini bir araç olarak kullanmak zorundadır. Son olarak, durumu Kanada ya da ABD yönünden ele alırsak, bu ülkelerde piyasa ekonomisinin araç olarak değil, amaç olarak kullanıldığını söyleyebiliriz.

Feyyaz BERKER

Teşekkür ederim Prof.Kwon. Şimdi sıra dört değerli konuşmacıya geldi. İlk konuşmayı TÜSİAD'ın "Endüstriyel Kalkınma Stratejisi" çalışmalarını sürdüren Sayın Partha Ghosh yapacak. Kendileri 20 dakika kadar konuşacaklar. İki saat gibi kısa bir süremiz kaldığından, diğer konuşmacılara 10'ar dakika ayırabiliyorum. Sürenin geriye kalan kısmının tamamını ise, dinleyicilerden gelecek soru ve cevap biçimindeki tartışmalara ayırmayı düşünüyorum. Buyrun Sayın Partha Ghosh.

DÜNYA EKONOMİSİYLE BÜTÜNLEŞME, KORUMACILIK VE PİYASA LİBERALİZMİ

Partha S. GHOSH*

Sayın Başkan, kıymetli konuşmacılar, bayanlar ve baylar. Önce, bana mütevazî tecrübelerimi açıklama olanağı verdiği için TÜSİAD'a teşekkür etmek istiyorum.

Benden önceki konuşmacılar, profesörler ve Ali Tıgrel konuya ilişkin sorunları dile getirdiler ve kendilerine göre yanıtlar verdiler. Ben, bugünkü tartışmaların kapsamı içinde geleceğe yönelik olarak ne gibi dersler çıkarılabileceği üzerinde durmak istiyorum. Şöyle ki, Japonya'nın 1950'lerde ve 1960'lardaki ekonomik durumu Kore'nin 1970'li ve 1980'li yıllardaki durumundan oldukça farklıydı. Oyunun kurallarının değiştiği ve teknolojik gelişmelerin son derece hızlandığı bir ortamda, Türkiye'nin de bu iki ülkenin izlediği yoldan gitmesi doğru olacak mıdır? Bu nedenle, son 10-15 yıllık dönemdeki uygulamalardan çıkaracağımız dersleri değerlendirmemiz oldukça yararlı olacaktır.

Dünyanın hızla değişmekte olduğu bir ortamda, Japonya'nın, Kore'nin, Tayvan'ın, Hong Kong'un ya da Brezilya'nın uyguladıkları modelleri aynen Türkiye için uygulamanın ne gibi bir yarar sağlayacağı tartışılmalıdır. Türkiye'nin New York'taki lokantalarla rekabet edecek düzeyde nezihtir lokantaları olmasına karşın, Bangladeş'teki gecekondu'lara benzer gecekondu'lara da bulunmaktadır. Halbuki Japonya, Kore ve Tayvan gibi ülkelerin sosyo-ekonomik yapıları yönünden çeşitli gelir grupları arasında, Türkiye'dekine benzeyen bir farklılık bulunmamaktadır.

Bir monolog yerine diyalog havasının geçerli olması gereken böyle bir seminerde birkaç soru sormak istiyorum. Önce, şimdiye kadar Türkiye hakkında öğrendiklerimizin bundan 5 ya da 15 yıl

* Yazarın özgeçmişi ektedir.

sonra ne anlam taşıyacağını merak etmekteyim. Çocuğunuzun ya da torununuzun yaşam koşulları sizinkiyle aynı mı olacaktır? Böylece, sorun gelecekte elde edilecek avantajlar karşılığında şimdiki kuşak, ne gibi bir fedakarlığı göze almaktadır? Bu espri içinde bir strateji seçimi işi son derece zorlaşmaktadır.

Öte yandan, dünyadaki hızlı değişmelerin sonucunu tahmin etme güçlüğü de vardır. Bu nedenle, Ruslar, Doğu Alman'lar, Kore'liler ve Çin'liler tercihlerini yapmaktadırlar. Peki, Türkiye'de niçin bu ülkeler gibi seçimini yapmasın. Kanserin kemoterapi ile tedavisi için geç kalınmamalıdır. Türkiye sorunlarını çözmeye başladığında da geç kalmış olacağından, ciddi operasyonlara başvurma zorunda kalabilir. Seminer boyunca uygun tedavi yönteminin ne olacağı konusunda oldukça açık bir biçimde sorular yöneltildi. Ben bu konuda fazla konuşmayacağım. Bundan 50 yıl sonra bir tarihçi, eğer günümüzün sosyo-ekonomik ve jeopolitik olayları yönünden, bir değerlendirmesini yapma durumunda kalırsa, 1980'li ve 90'lı yılları, belki de "çok boyutlu devrimler dönemi" ya da "çok boyutlu değişimler çağı" olarak anlatacaktır. Gerçekten, bu çağ; Fransız devrimi, Sanayi Devrimi ve 1917 Sovyet Devrimi, elektriğin ve penisilinin icadı ve aya ilk insanın indirilmesi gibi, dünya tarihinde çok önemli sosyo-ekonomik olayların hepsinin bir arada yaşandığı bir döneme benzetilebilir.

Üç "izm"

Gerçekten, son 15 yılda büyük ölçüde mikro-elektroniklerden de yararlanılarak; kitle iletişimi, otomasyonu ve kitle taşımacılığı alanlarında ortaya çıkan hızlı gelişmeler sonunda iş dünyasının ve bireylerin beklentileri ve olanakları önemli ölçüde değişmiştir. Rusya'daki Perestroika; Polonya ve Macaristan'daki önemli yapısal, ekonomik ve siyasal gelişmeler; Doğu Almanya'dan Batı Almanya'ya yönelik göç olayı; Avrupa ülkelerinin 1992 yılında tek pazarda bütünleşmeye doğru girişimleri; ekonomik üretim potansiyelinin Atlantik'ten Pasifik'e doğru kayması; ve ABD'nin rekabet edebilme gücünün giderek düşmesi gibi çok sayıdaki gelişmeler, dünyanın ciddi bir değişme olgusunun içinde bulunduğunu göstermektedir. Bu ciddi değişme olgusunun bazı örneklerini ise şöyle sıralayabiliriz:

- ABD ve Kanada arasında serbest ticaret bölgesi kurma girişimleri,
- Merkezi planla yönetilen ülkelerdeki piyasa ekonomisine geçme eğilimleri,
- ABD ve İngiltere gibi piyasa ekonomilerinin rekabet etme güçlerinin düşmesi nedeniyle, serbestleştirme ve özelleştirme uygulamalarına yönelmeleri,
- Ortak Pazar ülkelerinin tek pazarda birleşme çabaları ve
- Asya-Pasifik ülkelerinin ekonomik güç olarak ortaya çıkmaları.

Dünya ekonomilerinde ortaya çıkan bütün bu önemli değişmeler; dünya ekonomileriyle

bütünleşme (globalism), korumacılık (protectionism) ve liberalizm (liberalism) biçimlerinde üç ayrı "izm" yaratmıştır. Bilindiği gibi, dünya ekonomileriyle bütünleşme kavramı, aynı zamanda benzer firmalarla rekabet edebilme anlamına da gelmektedir. Herhangibir anlamlı ekonomik kalkınma stratejisinin bu sayılan üç "izm"i içerecek biçimde saptanması gerekmektedir.

Yeni Teori

Doğu Asya ve Latin Amerika ülkelerinin hızlı ekonomik kalkınmaya ilişkin çabaları ele alındığında, ekonomik kalkınma kavramının kapital, işgücü ve doğal kaynakların etkin kullanımından daha da geniş bir anlama geldiği görülmektedir. Latin Amerika ve Doğu Asya ülkeleri oldukça yoğun bir biçimde yabancı sermayeyi ülkelerine çekerek, dünya ekonomisi ile bütünleşmeye çalışmışlardır. Başta Japonya olmak üzere Asya'nın (Güney Kore, Tayvan, Hong Kong ve Singapur gibi) yeni sanayileşen ülkeleri; dünya ekonomileriyle bütünleşebilmek için, borç geri ödemelerini artmakta olan ihracatla karşılayarak, ekonomik kalkınmalarını gerçekleştirmişlerdir. Bilindiği gibi bu olgu; "İhracata Yönelik Kalkınma Modeli" olarak bilinmektedir.

Ancak, konuyu içinde bulunduğumuz "enformasyon çağı" yönünden ele aldığımızda, üç "izm" in toplumsal tercihleri etkilemesi nedeniyle, yeni bir ekonomik teoriye ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Bu yeni teori bilgi, sermaye, doğal kaynaklar ve işgücünün yönetimiyle ilgili bulunmaktadır. Dünya ekonomisi ile bütünleşme kapsamında ele alınacak bu yeni teori, klasik anlayışın ve Keynezyen yaklaşımın dışında düşünülmektedir.

Doğu Asya ülkelerinin başarılı ekonomik kalkınma deneyimlerinden alınacak dersler, ülkelerin liderlik yarışmalarına ilişkin olarak, ekonominin yönetimi kavramının yeniden ele alınmasını gerektirmektedir. Ancak, sorun sosyalizm ya da kapitalizm; serbest piyasaya karşı kontrollü piyasa ya da karma ekonomi (özel şirketlere karşı İktisadi Devlet Teşekkülleri) ile ilgili bulunmamaktadır. Buna karşın, ekonominin yönetimi kavramı doğrudan doğruya serbest piyasa mekanizmasının işleyişini belirleyen faktörlerle ilgili bulunmaktadır. Böyle bir konumda şirketler sadece bulundukları ülkedeki diğer şirketlerle değil, fakat sınırsız bir ortamda yer alan yabancı şirketlerle yarışma durumundadırlar. Böylece, dünya çapındaki oyuncularla oynamak zorunda olan şirketler bu rekabete dayanamadıklarında ortadan kalkacaklardır. Uluslararası korumacılık ve dünya ekonomileriyle rekabet edebilmeye yönelik olarak, devletler iç fiyatları, döviz kurlarını ve yatırım hacmini belirleyici mekanizmayı temel alarak, şirketlere yardım etmek için stratejiler belirleyeceklerdir.

Siyasi liderlerin ve hükümet başkanlarının ülkedeki yatırım kararlarını etkileyen, mikro-ekonomik düzeydeki firmaların girişimlerine saygı duymaları ve endüstriyi tanıyabilmek için

oldukça yakın bir işbirliği anlayışı içinde çalışmaları gerekmektedir. Öte yandan GM (General Motors) firmasının bugünkü satış gelirinin, aşağı yukarı Güney Kore'nin gayri safi milli hasılasına eşit olduğunu ve dünyada Türkiye'nin gayri safi milli hasılasından daha fazla uluslararası nitelikli gelir elde eden 10'dan fazla firmanın varolduğunu da unutmayalım. Kore ve Japonya gibi yatırımları teşvik etmek, döviz ihtiyacını karşılamak ve yeni iş alanları yaratabilmek için, gelişmekte olan ülkeler başarılı sektörlerinin seçimine ilişkin olarak, stratejik karar almayı sağlayan yaklaşımları benimsemelidirler. Öte yandan, ülkeler eşzamanlı gevşek ve kontrollü sıkı yönetim anlayışına dayanan yaklaşımları; "ekonomik karar alma ağının" oluşturulmasıyla ilgili politikaları; makro-ekonomik ve mikro-ekonomik yaklaşımları içerecek biçimde önemli stratejistler tarafından geliştirilen ve sıkı bir biçimde yönetime ağırlık veren, ülkenin dünya ekonomileriyle bütünleştirilmesini sağlayacak yolları aramalıdır. Stratejik öncelikler temel olarak alındığında, günlük yatırım kararlarının kendi kendine alınabilmesi, istikrarlı bir ortamda fiyat ve ücret hadlerini belirlenebilmesi için serbest piyasa mekanizmasının kendiliğinden işleyebilmesine olanak verilmelidir.

Endüstriyel kalkınma stratejilerinin doğasındaki değişimler temel alındığında; siyasi parti liderlerinin, hükümetin ve sanayinin, hem makro-ekonomik ve hem de mikro-ekonomik düzeydeki politika oluşturmaya yönelik temel ilkelerini yeniden gözden geçirmeleri gerekmektedir. Konuya ilişkin olarak, geleneksel ve günümüzde ortaya çıkmakta olan karar almaya yönelik yaklaşımlar arasındaki zıtlıkları aşağıdaki tabloda yer aldığı biçimde gösterebiliriz:

	GELENEKSEL YAKLAŞIM	YENİ YAKLAŞIM
1) Ekonomik ilke	Sermaye, işgücü ve doğal kaynaklardan oluşan üç üretim faktörünün yönetimi	Sermaye, işgücü, doğal kaynaklar ve bilgi birikiminin yönetimi
2) Coğrafi ortam	Genellikle ulusal (Keynezyen yaklaşım)	- Sınırsız bir ortam - Dünya çapında örgütlenme ağı
3) Ekonomik yönlendirme	- 5 yıllık kaynak tahsisi planları - Leontief'in girdi-çıkı modelleri	- Dünya ekonomileriyle bütünleşme - Sektörel öncelikler - Beceri modelleri
4) Devletin rolü	- Serbest piyasa ekonomisi ya da merkezi planlı karma ekonomi	- Yönlendirme - İstikrarlı bir ortam sağlanması - Eşzamanlı gevşek ve sıkı kontrol uygulamaları
5) Firmaların rolü	- (Kontrollü ekonomilerde) kontrolü kolaylaştıracak stratejileri oluşturmak	- Ulusal kalkınmayı sağlamak amacıyla, firmaların gerçek ve aktif olarak katkıda bulunmaları

Ekonomik stratejilerin oluşturulması sırasında, ülkeler ekonomik yönetimin hiyerarşisini farklılaştırmaları ve, hükümet, sanayi ve politikacıların ekonominin yönetiminin farklı düzeydeki biçimlerini saptamaları gerekmektedir. Böylece sorun, ülkenin acil ve uzun dönemdeki ihtiyaçları açısından, dünyadaki değişmelerle ahenkli bir biçimde yukarıda sayılan aktörlerin rollerinin belirlenmesiyle ilgili bulunmaktadır. Bu nedenle, ortaya çıkmakta olan sosyo-ekonomik sorunları, yine karmaşık çözümlere dayandırma yerine, şeffaf ve uygulanması kolay olan sıfır tabanlı basit yaklaşımlara uyumlu hale getirerek çözmemiz gerekmektedir.

Feyyaz BERKER

Sayın Partha Ghosh'a çok ilginç konuşması için teşekkür ediyorum. Bu konuşmanın can alıcı noktasından bir tanesi consensus kelimesi. Bu kelimenin kapsamı içinde bir ülkedeki değişik kuruluşların hükümetle olan ilişkileri bu stratejileri nasıl geliştirir, bu diyalog nasıl bir müesseseleşmeye gider? Bu konudaki görüşlerine bundan sonraki konuşmacılar temas ederlerse teşekkür edeceğim. Hatta sabahki konuşmacılar da buna temas ettiler. Bu konuda onların da görüşlerini almak isteriz diyorum ve sözü Sayın Merih Celasun'a bırakıyorum.

PİYASA EKONOMİLERİNDE ENDÜSTRİYEL KALKINMA STRATEJİLERİ

Prof. Dr. Merih CELASUN

Sayın Başkan ve Değerli Konuklar,

Türk sanayici ve işadamlarının "Endüstriyel Kalkınma Stratejileri" konusunda, değerli yabancı uzmanların da katkıları ile, bir seminer düzenlemiş olmasını, isabetli ve yararlı bir girişim olarak gördüğümü belirterek konuşmama başlamak istiyorum. Bu konudaki gözlem ve görüşlerimi, birincisi uluslararası boyuttaki eğilimlerin belirlenmesi ve ikincisi Türkiye düzeyinde bir endüstriyel strateji arayışının değerlendirilmesi olmak üzere iki ana bölümde toparlamak ve sunmak istiyorum.

Uluslararası düzeyde sanaileşme eğilimlerine değinmeden önce, Türkiye'nin de dahil bulunduğu, dış borç sorunu ile karşı karşıya bulunan orta gelirli ülkelerde, birarada gözlenen iki olguya dikkatleri çekmekte yarar görüyorum. Bu kategoride bulunan ekonomilerin çoğunda, 1982 dış borç bunalımından sonraki dönemde, sanayi ihracatı hızla artarken, sanayi yatırımları görece azalmaktadır.

Birincil hammadde fiyatlarının gerilediği bu dönemde, ağır bir dış borç servisini gerçekleştirmek zorunda kalan bu ekonomiler, döviz gelirlerini arttırmak amacıyla sanayi ihracatına yüksek öncelik vermişlerdir. Sanayi ihracatındaki büyüme, yurtiçi talebin kısıtlanması, mevcut üretim kapasitelerinin daha etkin kullanımı, emek fiyatının düşürülmesi ve reel devalüasyon yöntemleri ile sağlanmaktadır. Bu süreç, dış ticaret rejiminin ve mali piyasaların liberalleşmesi çabaları ile desteklenmektedir.

Ancak, bu ekonomilerde, emek-sermaye ilişkilerinin ve sendikal düzenin genellikle yumuşatılmasına, reel ücretlerin düşürülmesine ve finansal serbestleşmeye ağırlık verilmesine karşın, sanayi yatırımları bir türlü canlanmamakta ve hatta 1970'li yıllarda gerçekleşen seviyelerin

altında seyretmektedir.

Dış borç sorunlu bu ülkelerde, sanayi ihracatındaki bu patlama, sanayi yatırımlarındaki genişleme ile bütünleşemediğinden, sosyal refah düzeyinde beklenen gelişmeler sağlanamamaktadır.

Bu sorunsal durumu irdeleyen ülkelerarası karşılaştırmalı etüdler, dikkatimizi iki temel faktöre çekmektedir. Bunlardan birincisi "makro-ekonomik istikrar eksikliği", ikincisi ise "dış belirsizlik" faktörleridir.

Türkiye gibi ağır dış borç yükü altında kalan orta gelirli ülkeler, sanayi ihracatlarını hızla geliştirerek döviz cephesinde kısmen başarılı olurlarken, yurtiçi yatırım-tasarruf cephesinde tutarlı dengeler oluşturmakta zorlanmaktadır.

Yeni dış kaynak girişlerinin, dış borç ana para ve faiz ödemelerinden daha az olduğu koşullarda, bu ülkeler dış dünyaya kaynak aktarma durumu ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, özellikle kamu finansmanına ek yükler getirmekte ve kamu açıkları büyümektedir.

Çok yüksek düzeyde bir hiperenflasyon sürecine girmek için, kamu açıklarının finansmanında Merkez Bankası kaynaklarının payı görece düşük tutulmakta, tahvil ve bono ihracı yolu ile iç borçlanma yöntemine ağırlık verilmektedir. Liberalleşen mali sektör koşulları altında, iç borçlanma ancak yüksek faizlerle gerçekleştirilebilmektedir. Diğer bir deyişle, dış borçlar, yüksek faizli iç borçlar ile ikame edilmektedir.

Bu oluşum, yüksek gelir gruplarının -özellikle, rantıye sınıfının- tasarruflarının banka sistemi aracılığıyla kamu sektörüne aktarılmasına yol açmakta, özel teşebbüse yönelik fon arzını kısıtlamakta ve kredi faizlerinin yüksek düzeylerde dengelenmesine neden olmaktadır. Bu yönde oluşan finansman koşulları, sanayi yatırımcılığını olumsuz yönde etkilemektedir.

Dış borçların, yüksek faizli devlet iç borçları ile ikame edilmesi, orta vadeli bir perspektifte, iç borç servisini ağırlaştırarak, kamu finansmanında bir kısır döngüye yol açmaktadır. Bütçe açıkları süreklilik kazanmakta, enflasyon beklentisi güçlenmekte ve para-maliye politikalarının kararlı uygulanma imkanları ortadan kalkmaktadır.

Bu tür bir ekonomik konjonktür, bir yönden enflasyon oranının ve görelî fiyatların sık sık değişmesine neden olurken, diğer yönden reel harcamaların ve ekonominin büyüme hızının dalgalanması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Makro-ekonomik istikrarsızlık olarak adlandırabileceğimiz böyle durumlarda, yatırımcıların, talep, maliyet ve karlılık analizleri yapmaları güçleşmekte ve özellikle orta ve uzun vadeli projeksiyonlara dayanan endüstriyel

yatırım girişimleri için güvenilir bir iklim ve ortam oluşturulamamaktadır.

Borç sorununun ağırlaştırdığı makro-ekonomik istikrarsızlık faktörü yanında, orta gelirli ülkelerde sanayi yatırımlarını olumsuz etkileyen diğer bir faktör de dış talep koşullarında ve teknolojiye hızlı değişimden kaynaklanan "dış belirsizlik" faktörüdür. Uzak Doğu'nun istisnai başarılı Güney Kore, Taiwan, Singapur ve Hong Kong gibi ekonomileri dışında kalan yarı-sanayileşmiş ülkelerin büyük bir bölümü, değişen dış koşullara uyum sağlayan bir endüstriyel strateji oluşturmakta zorlanmaktadır. Bu bağlamda, belirsizliğin yönetimi stratejik önem kazanmaktadır.

Sanayide Uluslararası Eğilimler

1970'li yılların petrol şoklarından sonra, dünya ölçeğinde mal, hizmet ve finans piyasalarının artan ölçüde bütünleşmesinin yanında, sanayi sektöründe çok yönlü değişimler ortaya çıkmıştır. Birçok endüstri kolunda köklü dönüşümler yaşanmaktadır. Bu dönüşümlerin oluşumunda, iki etkenin etkileşimi büyük rol oynamaktadır.

(1) Mikro-elektronik tabanlı ve bilgisayar destekli teknolojilerde beklenenin ötesinde gelişmeler sağlanmış ve bu teknolojiler üretim, pazarlama, dağıtım, iletişim ve yönetim süreçlerinin tümünde kullanılmaya başlanmıştır.

(2) Gelişmiş ülkelerin endüstriyel ürün taleplerinde gözlenen hızlı değişimler, rekabet sürecinde maliyet unsurunun önemini azaltmış, ürün karakteristikleri -kalite, tasarım ve farklılaşma- ön plana geçmiştir. Bu olgu, mikro-elektronik teknolojilerin yaygınlaşması için uygun bir zemin hazırlamıştır.

Bu iki etkenin etkileşimi sonucunda, firma ve işletme düzeylerinde teşkilatlanma modelleri ve üretim düzenleme yöntemleri önemli değişikliklere uğramıştır. Bunlara örnek olarak (a) stokları en aza indirmeye yönelik anında-teslim (just in time) sistemlerini, (b) global kalite kontrol yaklaşımlarını, (c) sıfır hatalı (zero defects) üretim politikalarını gösterebiliriz. Bu tür politikalara paralel olarak, endüstriyel örgütlerde, hiyerarşik karar ve yetki kademelerinin sayısı azaltılmakta, yatay iletişime ve sistemin bütünleşmesine önem verilmektedir.

Rekabet sürecinde, endüstriyel ürün özelliklerinin maliyetten daha önemli unsur haline gelmesinin yol açtığı en anlamlı gelişmelerden biri de üretimde esneklik arayışının artmış olmasıdır. Büyük ölçekli ve kitle üretimi yapan işletmelerde, ürün talebi değişimlerine hızla ayak uydurabilmek için, girdi sağlayan yan kuruluşlarla ve küçük işletmelerle daha yakın koordinasyon yöntemleri geliştirilmektedir ve orta ölçekli sanai işletmelerde, esnek üretime yönelik en önemli

reform, tek işlevli makinalar yerine, çok işlevli makina sistemlerinin devreye sokulması olmuştur. Bu durumda işgücünün nitelikleri de değişmektedir. Tek becerili uzmanlaşma yerine, birkaç işlevi üstlenebilecek insan gücüne talep artmaktadır.

Üretim ve yönetim teknolojilerinde gerçekleşen bu değişiklikler çerçevesinde, gelişmiş ekonomilerde küçük ve orta ölçekli işletmeler sektörünün istihdamda ve katma değerde göreceli ağırlığının arttığını görüyoruz. Bu sektöre kamu yönetimleri tarafından çok yönlü destekler sağlanmaktadır. Bu sektörde, işletmelerin birbirini tamamlayıcı işlevler görmesi, ve büyük taleplerin ortak bir çalışma düzeni içinde karşılanması yönlerinde ilginç yapılanma örnekleri, Güney Almanya, Kuzeydoğu İtalya (3'üncü İtalya) ve Batı Danimarka bölgelerinde bilhassa dikkati çekmektedir.

Sanayileşmiş ülkelerde, endüstrinin gelişme biçimini ve yönlerini etkileyen diğer bir faktör de çevre korumacılığı kaygıları ile getirilen kısıtlamalardır. Bu kısıtlamalar, maden, petrol, taş, toprak gibi hammadde işleyen proses sanayilerinde ek maliyet yükleri getirmiştir. Ölçek ekonomilerinin önemli olduğu bu tür sanayilerde, çevre korumacılığına daha az önem veren yarı-sanayileşmiş ekonomilerin mukayeseli maliyet dezavantajları azalmaya başlamıştır.

Kısaca özetlemek gerekirse, gelişmiş piyasa ekonomilerinde, imalat sanayiinin teknolojisinde, organik bünyesinde, tüketici talebi yapısında ve çevresel koşullarında önemli değişimler kök salmaya başlamıştır. Hizmetler kesiminde, endüstriyel örgütlere çeşitli üretim ve teknoloji hizmetleri sağlayan çok dinamik bir alt sektör ortaya çıkmaktadır. Minimum ekonomik kapasite ölçülerinde çarpıcı gelişmeler kaydedilmekte, ve yüksek nitelikli işgücüne dayalı esnek üretim modelleri geliştirilmektedir.

Bu koşullar altında, Türkiye gibi orta gelirli ülkelerin, iç piyasaya ağırlık veren, ayrıntılı, emredici ve katı planlar yapması olanaklı ve anlamlı değildir.

Uluslararası düzeyde hızla gelişen koşulları gözönünde bulundurarak, dış ekonomik gelişmelerle bütünleşmeye özen gösteren, orta vadeli dış ticaret fırsatlarını iyi değerlendiren ve uzun vadede bilgi-yoğun ve üstün-teknoloji endüstriyel faaliyetleri ekonominin yapısı içine sokmaya yönelik girişimleri aşamalı bir biçimde gerçekleştiren esnek bir strateji anlayışına ihtiyaç vardır.

Türkiye'de Endüstriyel Strateji Arayışları

1990'lı yıllara girerken, Türk imalat sanayiinde yatırım süreci hızını kaybetmiştir. İleriye yönelik perspektif için ilgili kamuoyunda yeterli bir görüşbirliği (konsensus) oluşturulamamıştır.

Türkiye'de yeni bir sanayi hamlesi için, kanımca, üç ana konuda çalışmalar yapılmalı ve belirli bir görüşbirliğine gidilmelidir. Bu konular: (1) sosyo-ekonomik ön koşulların sağlanması; (2) sanayide yeniden yapılanma; ve (3) dış ticaret ve teşvik sistemlerinin rasyonelleştirilmesi olarak belirlenebilir.

Her ülkede, sanayi politikalarının tabanını, makro-ekonomik büyümede ve fiyat hareketlerinde istikrar, ılımlı sosyo-politik ve endüstriyel ilişkiler, uygun finansman, ve yeterli fiziksel ve beşeri altyapı oluşturur.

Türkiye 1980'li yıllarda, enerji, ulaştırma ve haberleşme alanlarında yeni kapasiteler yaratmış ve somut bir iyileşme sağlamıştır. Ayrıca, emek fiyatı düşürülmüş ve sendikal düzende ayarlamalara gidilmiştir. Ancak, mevcut kapasitelere dayalı sanayi ihracatı artarken, sanayi yatırımlarında bir azalma gözlenmektedir. Fiili özel yabancı sermaye girişleri bankacılık, turizm ve hizmetler sektöründe hız kazanırken, imalat sanayiinin payı düşük kalmaktadır.

Bu oluşumun başlıca iki nedeni, makro-ekonomik istikrarsızlık ve endüstriyel perspektif eksikliğidir.

Yüksek ve değişken enflasyon karşısında, ekonominin büyüme hızında sürekliliğin kaybolması ve kamu açıklarından kaynaklanan mali fon kısıtlamaları, özel imalat yatırımlarını caydırıcı bir rol oynamaktadır. Dış ticaret, korumacılık ve teşvik politikalarında, önceden açıklanmış belirli bir takvime uymadan yapılan değişiklikler belirsizliği arttırmaktadır.

Devletin endüstriyel işletmecilikten çekilmeyi kararlaştırdığı bir dönemde, ekonominin makro dengelerinin bozulmuş olması, sanayi hamlesi açısından bir talihsizlik olmuştur. Piyasa ekonomisine yönelen ve tarım-dışı sektörde fiyat kontrol mekanizmalarını çalıştırması çok güç olan Türkiye ekonomisinde makro istikrarın oluşturulması geniş ölçüde kamu maliyesinin düzelmesine bağlı olacaktır. Bu çerçevede, makul bir borç konsolidasyonu ile dikey ve yatay eşitlik ilkelerine özen gösteren bir vergi reformu, kanımca, istikrarın tesisi için iki ön koşuldur.

Makro-ekonomik istikrarın yanında, Türkiye'de yeni bir sanayi hamlesine geçiş için endüstriyel perspektifin ve stratejinin de açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Bu konuda, öncelikle ele alınması gereken husus, imalat sanayiinde yeniden yapılanma gereklerinin ve önceliklerinin saptanmasıdır.

Sanayide yeniden yapılanmayı, (1) sektörlerarası düzende ve (2) sektör bazında olmak üzere iki düzeyde ele almakta yarar vardır.

Sektörlerarası düzende yeniden yapılanma, çeşitli endüstri kollarının üretimde, dış ticarete ve yatırımda göreceli ağırlıklarının belirlenmesiyle ilgili süreçtir. Bu süreç, rekabet gücü olmayan dalların zaman içinde tasfiyesini ve rekabet gücü ve gelişme potansiyeli olan dalların ise açıklığa kavuşturulup, projelendirilmesini içerir.

Çok yönlü olan böyle bir süreçte, ülkenin doğal kaynakları, işgücü nitelik ve becerileri (hünerleri), coğrafi konumu, özel bölgesel ilişkileri, uluslararası ortak girişim imkanları ile iç ve dış talep eğilimleri rol oynarlar.

İç talep eğilimleri belirlenirken, tüketici talebi yanında, savunma, enerji, ulaşım, haberleşme, inşaat, tarım ve turizm gibi ana sektörlerin malzeme, donanım ve sistem ihtiyaçlarındaki niteliksel ve niceliksel değişimler de gözönünde bulundurulmalıdır.

İmalat sanayiinde alt sektörler itibariyle yeniden yapılanmanın ufkunu çizmek çok güç bir iştir. Hızla değişen teknolojiler ve talep yapıları, ürün bazında ayrıntılı arz ve talep projeksiyonlarının düzenlenmesini olanaksız hale getirmiştir. Böyle bir çabanın, günümüz koşullarına uygun bir metodolojisi henüz tam olarak gelişmemiştir. Bazı yeni endüstri kollarının devlet tarafından önceden hedeflenmesi büyük yanlışlıklarını ve riskleri beraberinde getirmektedir. Bu yanlışlıkların sosyal maliyeti çok yüksek olabilir. Dış ticaret ve sanayileşme ilişkileri üzerinde uzmanlaşan birçok iktisatçı, böyle bir sürecin, ancak belirli ve düşük bir korumacılık altında, piyasa güçleri tarafından gerçekleştirilebileceğini savunmaktadır. Ancak, bu konuda başarılı Japonya ve Güney Kore örnekleri de vardır.

Bizim görüşümüze göre, endüstrilerarası düzende yeniden yapılanmaya yol gösterici nitelikte etüd ve araştırmalar, periyodik olarak, ilgili özel ve kamu kuruluşları tarafından yapılmalı ve/veya desteklenmelidir. Yetkin yabancı ve milli uzmanların katkısı sağlanmalıdır. Bu tür çalışmalar hiçbir örgütün tekelinde kalmamalı ve katılımlı bir süreç içinde tartışılarak temel noktalarda görüş birliği sağlanmaya çaba gösterilmelidir.

Endüstrilerarası yapının gelişme kalıpları üzerinde yapılan araştırmalar, değişen uluslararası ve bölgesel koşullarda optimal kaynak kullanımının yollarını bulmaya ve sanayileşme sürecinin devamlılığını sağlamaya yönelik olmalıdır. Bu çalışmalarda, yüksek katma değer yaratan, bilgi yoğun ve tasarım ağırlıklı yeni endüstri dallarının belirlenip, aşamalı bir yaklaşımla geliştirilmesi hususları ağırlık kazanmalıdır.

İmalat sanayiinde yeniden yapılanma olgusu, sektör bazında da ele alınmalıdır. Dış ticarete mukayeseli üstünlüğü kanıtlanmış geleneksel sektörlerimizde, teknolojinin, üretim politikalarının ve örgütsel modellerin yenilenmesi ve işgücünün niteliğinin yükseltilmesi için

daha bilinçli ve düzenli çaba sarfedilmesi gerekmektedir. Sektörlerin rehabilitasyonuna ve rekabet gücünün arttırılmasına yönelik çalışmalar katılımlı olmalı, kamu yönetimi destek sağlamalıdır.

Endüstriyel gelişme stratejisini belirlerken, sanayide yeniden yapılanmayı tamamlayan ve destekleyen mekanizmalar, dış ticaret rejimi ve teşvik sistemleridir.

Avrupa Topluluğu ile bütünleşmeyi ilke olarak benimsemiş ve ithalatında miktar kısıtlamalarını kaldırmış Türkiye'de, ithal vergileri enstrümanı ile yürütülecek korumacılığın makul düzeyde düşük olması ve mallara göre fazla farklılık göstermemesi esas olmalıdır.

Bu konuda önemli olan bir husus, ithal vergilerindeki düzenlemelerin önceden ilan edilmiş bir takvime göre yapılmasıdır. Korumacılığın ve ihracatta sübvansiyonların azaldığı bir ortamda, gerçekçi ve ihracata yeterli destek sağlayan bir döviz kuru politikasının uygulanması zorunludur. Yeni endüstri kollarının geliştirilmesinde seçmeli korumacılık uygulaması sınırlı tutulmalıdır.

Korumacılığın azaldığı bir dönemde, teşvik sisteminin önemi daha da artmaktadır. Endüstriyel gelişmeye yönelik teşvikleri, (1) dolaysız ve (2) dolaylı destek türleri olarak iki grupta toplayabiliriz.

İmalat sanayiinin yeniden yapılanması vizyonu dahilinde, yeni endüstri girişimlerine ve mevcut teknolojilerin yenilenmesine, proje ve işletme bazında dolaysız mali destekler etkin bir araç olarak kullanılabilir.

Endüstriyel gelişmeyi dolaylı olarak desteklemenin başlıca yolunu, eğitim, bilim ve teknoloji sektörlerine daha geniş kaynak aktarmakta ve iletişim altyapısını güçlendirmekte görüyorum. Milli savunma sektörümüze bütçeden ve bütçe dışından tahsis ettiğimiz dış ve iç kaynakların bir bölümünü eğitim, bilim ve teknoloji sektörlerine aktarmakla, sanayileşmemize dolaylı fakat verimli bir destek sağlayabileceğimiz gibi, uzun vadede milli güvenliğimiz için daha sağlam bir taban oluşturabileceğimize inanıyorum.

Feyyaz BERKER

Çok değerli konuşması için Sayın Merih Celasun'a teşekkür ediyorum. Başkan olarak da kendisine Japonya ve Güney Kore modelinin o yıllardaki başarısında 3 tane faktör olduğunu da vurgulamak istiyorum. Birincisi, askeri masrafları olmayan ülkeler. Buna Tayvan ve Hong Kong'u da dahil edebilirsiniz. İkincisi, bence çok önemli; disiplin altında yürütülmüş ekonomiler. Yani belli bir rejim altında yönetilmiş ülkeler. Daha önemlisi; o yıllarda, Amerika'nın ticaret açığı olmadığı yıllarda, Pasifik 'te serbest piyasa ekonomisini geliştirmek için ucuz üretilen malları Amerikan pa-

zarına açarak Amerika'da enflasyonu önledi ve büyük çapta Amerika'nın bugün ticaret açığı noktasına geldiği anda korumacılık başladı. Amerika bu pazarı açması sayesinde belki serbest piyasa ekonomisini Pasifik sahillerinde geliştirdi ve belki de çok faydalı bir gelişmedir ama, bu koşulların günümüzde de geçerli olduğunu pek savunma olanğı yoktur.

TÜRKİYE'NİN ENDÜSTRİYEL KALKINMA STRATEJİSİ

Prof. Dr. Demir DEMİRGİL

Piyasa ekonomisinde bir endüstriyel kalkınma stratejisi tesbit edilirken, en önemli şartlardan birinin makro-ekonomik istikrarı sağlama gereği olduğu, çoğu zaman gözden kaçmaktadır. Türkiye'de imalat sanayiinin yakın tarihi incelendiğinde sık sık tekrarlanan bunalımların makro-ekonomik istikrarsızlıktan kaynaklandığı görülür. İstikrarsızlığı yaratan nedenlerin başında ise, kamu kesiminin açık finansmanı bulunmaktadır. Bu eğilim ekonomide enflasyonist etkiler yaratmış, kamu kesimini gereğinden fazla büyütürken etkinliği daha fazla olan özel sanayi kesimini köşeye sıkıştırmış, enflasyona göre düzeltilmeyen döviz kurları sağlıklı bir koruma düzeni oluşturup sanayii dış etkilere karşı güçsüz bırakırken, döviz darboğazının yolaçtığı durgunluk ile birlikte yürüyen enflasyonla mücadele için geç kalınmış istikrar tedbirleri sanayii ilave bir durgunluk içine daha sokmuştur. 24 Ocak 1980'de alınan tedbirler 1986 yılına kadar ekonomiyi en iyi duruma olmasa bile ikinci en iyi (second best) duruma getirmiş, 1986 yılından itibaren yeniden ortaya çıkan ve giderek güçlenen kamuda açık finansman eğilimlerinin yarattığı farklı nedenlerle genel olarak ekonomiyi ve özel olarak imalat sanayiini yeniden bunalıma sokmuştur. 1980'den önce sabit kur politikası, 1980'den sonra enflasyonun kontrol edilememesinden kaynaklanan aşırı kur dalgalanmaları, 1980'den önce gerçekçi olmayan KİT fiyatları, 1980'den sonra kamu açıklarının finansmanı için başvurulmuş aşırı KİT zamları, 1980'den önce dış borçlanmanın etkisi 1980'den sonra dış borçlanmaya ilaveten iç borçlanmanın özel sektörü sermaye piyasasından dışlayan ve kredi faizlerini yükselten "crowding out", özel imalat sanayii üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Ancak bu farklı nedenlerin kökenine inildiğinde hatalı eksik ve koordinesiz politikalar yanında kamu kesiminin açık finansman eğiliminin ağır bastığı anlaşılmaktadır.

Şu halde yeniden sanayileşme için bir strateji tesbit ederken, öncelikle açık finansman eğiliminden vazgeçmek, harcamaları kısarken, aynı zamanda kamuda etkinliği arttıracak tedbirleri almak şart olmaktadır.

Kamu kesimi açıkları sıfıra indirilmedikçe enflasyonu durdurmanın, KİT zamlarından vazgeçmenin, aşırı iç ve dış borçlanmadan kurtulmanın, mevduat ve kredi faizleri arasındaki farkı yaratan yasal yükleri makul seviyelere indirmenin, özel kesimin istifadesine daha geniş kaynak

ayırmanın, zincirleme enflasyoncu etkilere yolaçan aşırı kur ayarlamalarını yavaşlatmanın, özel yatırımlara ve ihracata yeterli teşvikler sağlamanın ve uzun dönemde istikrarlı bir döviz dengesi kurmanın imkanı yoktur. Ancak, kamu açıklarını sıfırlamaya yönelik politikaların büyümeyi olumsuz etkilememesi için üretim ve yatırımların doğrudan uyarılmasını sağlayacak bir arz yanlı politika demeti gerekmektedir. Genel makro-ekonomik politikalar yanında, sanayie doğrudan arz yanlı politikalarla destek verme gereği de ortaya çıkarmıştır. Kamu kesimi, para ve sermaye piyasasında ağırlığını azaltarak, özel sektörün kısa, orta ve uzun vadede kredi bulması sağlanmalıdır.

1950-1979 döneminde Türkiye içe dönük bir endüstriyel kalkınma stratejisi izlemiştir. 1960'lı yılların ortasına kadar gıda ve tekstil gibi dayanıksız tüketim mallarının ithalatını yerli üretimle ikame etmiştir. İthal ikamesinin birinci safhası olarak nitelenebilecek bu safhadan sonra, karayolları araçları gibi dayanıklı tüketim mallarının ve çelik, petro-kimya gibi aramallarının ithal ikamesine geçilmiştir. İki safha arasında çok önemli farklar mevcuttur. İkinci safhada ithalatı ikame edilen malların sermaye yoğunluğu çok daha yüksek olduğu gibi, vasıflı işçilere de daha yoğun ihtiyaç göstermekte idi. İç piyasanın müsaade ettiği ölçek ise, ölçek yararlarının mevcut olduğu fabrika büyüklüğünün çok altında bulunmakta idi. Bu nedenlerle ithal ikamesinin ikinci safhasında kurulan sanayiilerin büyük oranda himayesi gerekmiştir. Himaye yüksek gümrük tarifeleriyle, ithal kotalarıyla ve gerçek değerinin altında döviz kurlarıyla sağlanmıştır.

Bu endüstriyel kalkınma politikasının sonucu olarak marjinal sermaye hasıla oranı (Incremental Capital Output Ratio-ICOR) büyük çapta artmış ve yüksek büyüme hızının maliyeti yükselmiştir. Yapılan hesaplar 1963-1967 döneminde 1.6 olan marjinal sermaye hasıla oranının 1968-1972 döneminde yüzde 50 artarak 2.4'e yükseldiğini göstermektedir. 1973-1976 döneminde hasılanın yüzde 6.9 oranında büyümesi, faktör girdilerinin yüzde 5.1 gibi çok yüksek oranda artmasıyla mümkün olmuştur. Buna karşılık, toplam faktör verimliliği ancak yüzde 1.8 oranında, emek verimliliği yüzde 1.2 oranında ve sermaye verimliliği ise yüzde 2.4 oranında yükselbilmiştir. Faktör girdilerinin artması, ekonominin büyüme hızının büyük oranda gerilediği 1977-1980 döneminde de devam etmiştir. Bu dönemde ortalama büyüme hızının yüzde 1.3'e gerilemesine karşılık faktör girdilerinin ortalama artışı yüzde 3.1 olmuştur. Bu suretle toplam faktör verimliliği de yüzde 1.8 oranında gerilemiştir. Emek verimliliği yüzde 0.8 oranında, sermaye verimliliği yüzde 2.5 oranında azalmıştır. İmalat sanayiinde durgunluk çok daha şiddetli olmuştur. 1978 yılında üretici fiyatlarıyla imalat sanayii katma değerinin artış hızı yüzde 3.2'ye gerilemiş imalat sanayii katma değerinde, 1979'da yüzde 6.1 oranında ve 1980'de yüzde 3.9 oranında ciddi gerilemeler gözlenmiştir.

İmalat sanayiinin büyümesi 1981'de tekrar başlamış ve bu eğilim 1988 yılının ilk üç ayına kadar sürmüştür. Bu dönem zarfında ortalama büyüme hızı yüzde 8.4 olarak belirlenmiştir. Ancak 1982,

1985 ve 1988 yıllarında üçer yıllık aralarla imalat sanayiinin büyüme hızında önemli gerilemeler meydana gelmiştir. İmalat sanayii 1982'de yüzde 6.4, 1985'te yüzde 5.7 ve 1988'de yüzde 1.8 oranında büyüebilmiştir. Faktör fiyatlarına göre yapılan hesaplar 1982 ve 1985 yıllarındaki durgunluğun daha şiddetli olduğunu göstermektedir. Ortalama büyüme hızı yüzde 8.1 olarak belirlenmesine karşın, 1982'de büyüme hızı yüzde 4.9'a, 1985'te yüzde 5.4'e ve 1988'de yüzde 2.6'ya gerilemiştir. En düşük büyüme hızlarının üç yılda bir gerçekleşmesine paralel olarak en yüksek büyüme hızları da üç yılda bir 1981, 1984 ve 1987'de meydana gelmiştir.

1980-1988 döneminde özel imalat sanayii yüzde 8.1 oranında büyümüştür. Büyüme büyük çapta kapasite kullanımının yüzde 50'lerden yüzde 70'lere yükselmesinden kaynaklanmaktadır. Bu dönem zarfında sanayi ürünleri ihracatında gözlenen büyük artışlar, büyük çapta iç talebin gerilemesinden kaynaklandığı için imalat sanayiinin büyümesi sınırlı ölçüde olmuştur. Üç alt sektörde ortalama büyüme yüksek olmuştur. Bunlar sırasıyla yüzde 15.5 ortalama yıllık artışla ana metal sanayii, yüzde 9.5 ile metal eşya makine ve teçhizat ve yüzde 8.7 ile taş ve toprağa dayalı sanayidir. Bu üç sektörü yüzde 8 ile ulaşım araçları ve kağıt, kağıt ürünleri ve basım, yüzde 6.9 ile dokuma, giyim eşyası ve deri, yüzde 5.6 ile kimya, petrol, kömür, kauçuk ve plastik, yüzde 5.3 ile gıda, içki ve tütün izlemektedir. En düşük büyüme gösteren sektör ise yüzde 3.6 ile orman ürünleri ve mobilya sektörüdür.

6. Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndaki sektörel ihracat hedefleri ve sektörel üretim hedefleri hedeflenen endüstriyel kalkınma stratejisinin göstergelerini oluşturmaktadır. Ancak endüstriyel kalkınma stratejisinin tesbiti ürünlere ve hatta ürünlerin parçalarına kadar inen ayrıntılı bir çalışma gerektirmektedir. Bu çalışmayı özel sektör temsilcileri ve kuruluşları dünya ve Türkiye pazarlarını ve bu pazarların önümüzdeki on yıl zarfında muhtemel değişme eğilimlerini dikkatle inceleyerek ortaya çıkarmak durumundadırlar. Bu çalışmaları yaparken Türkiye'de her malın yapılamayacağını hesaba katmalıdırlar. Global mahiyette sınırlı sayıda ürünler hakkında aralarında bir konsensus meydana getirilmelidir. İkinci bir konsensus özel sektör ile Devlet Planlama Teşkilatı arasında meydana gelmeli ki, benimsenen sanayileşme stratejisine uygun bir teşvikler sistemi oluşturulsun ve makul bir süre değiştirilmeden uygulansın.

Feyyaz BERKER

Sayın Demirgil'e çok teşekkür ediyorum. Zannediyorum Sayın Celasun ve Sayın Demirgil bir önemli noktada buluştu. O nokta; Türkiye'de planlar devletin yatırımlardan çekileceği (yalnız alt yatırım, imalat sanayii) ve özel sektöre bırakacağına dönüktür. Ancak, devlet kullanılabilir finansman kaynaklarının yüzde 90'ını kullanmaktadır. Ve Sayın Celasun dış borç, iç borç finansmanının daha uzun yıllar bu şekilde gideceğini vurguladı. Şimdi soruyu Ayhan Çilingiroğlu'na soruyorum. Türkiye'de bir serbest piyasa ekonomisi uygulanırken bir sermaye

piyasası oluşmamıştır. Böyle kaynakları k t bir toplum içinde bugün acaba Türkiye bu noktadan nasıl demin söylediğiniz endüstriyel stratejiyi uygulama noktasına gelebilir ve imalat sanayiinde gerekli olan ihracat potansiyelini kazandıracak yatırımlara yönelebilir.

SİNAİ KALKINMA STRATEJİLERİNİN TESBİTİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER

Prof. Dr. Ayhan ÇİLİNGİROĞLU

Sınai Kalkınma Stratejileri, ülke ekonomisini yönetenlerin o ülkeyi belli bir zaman içinde nasıl görmek istediklerine ve o stratejileri tayin edip uygulayanların ciddiyetlerine, verimliliklerine ve bilgi düzeylerine bağlı olarak oluşur.

Ekonomiyi yönetenlerin bugünkü ve görülebilir gelecekteki değişiklikleri doğru tahmin edebilmeleri çok önemlidir. Bu tahminler ülke içinde ve dışındaki tüm değişiklikleri kavramak zorundadır. Sadece değişiklikleri doğru tahmin etmek yetmez. Bu değişiklikleri ülkelerine yararlı biçime getirecek önlemleri almak ve girişimlerde bulunmakla ancak kalkınmaya yararlı olunabilir. Hatta ülkelerin yararına olabilecek değişikliklerin gerçekleşmesini sağlayacak koşulları yaratmak gerçek anlamda kalkınma stratejisinin bir parçasıdır.

Dünyada çok hızlı çoğu zaman sürpriz denilecek ölçüde değişiklikler olmaktadır. Teknolojik, ekonomik, sosyolojik, politik ve kültürel değişiklikler hızlı olduğu içindir ki toplumu yönetenlerin geleceğe ait tahminleri pek çok olasılığı gözönüne alıp geniş bilgi ve incelemeye dayanmak zorundadır. Genç ve yetişen nesil, merkezi otorite ne denli yoğun ve tek düze propaganda yapsa da daha farklı düşünmek ve davranmak eğiliminde oluyor. Genç nesli yok sayarak sade kendi düşündüğünün doğru olduğuna inanan ve herkesi inandırmak için politik gücünü kullananların gerçekte kendilerinin yanıldıkları tarihte görüldüğü gibi günümüzde de görülmektedir. Manila'dan Postdam'a kadar olan olaylar bunu sergilemektedir.

Bilgisayarların varlığı ve enformasyon teknolojisinde olan ilerlemeler sayesinde ileriye ait tahminleri daha bilgili ve sistemli yapmak olanağı olduğu gibi kararları daha kapsamlı, sistemli ve tutarlı almak da kolaylaşmıştır. Stratejiler nasıl olmalıdır diye sormadan önce kalkınma stratejisini kimler yapar sorusunun cevabını da vermek lazımdır. Türkiye'de kalkınma stratejisine sonunda devletin yetkilileri karar vermektedir. Oysa salona şöyle bakıyorum, sanayileşme stratejisine devlet adına karar verecekleri pek aramızda göremiyorum. Bir ülkenin bugün ve görülebilir gelecekte karşılaşıacağı fırsatlar veya yaratabileceği sıçramalar konusunda ciddi araştırmalara

dayanır seçenekler tartışıldıktan; toplumun çeşitli kesim ve kademelerinde görüşüldükten sonra yetkililer stratejileri saptarlar. Yani açıklıkla görüşme, tartışma ve en azından stratejileri koyanlarla stratejilerden etkilenenler arasında karşılıklı saygıya dayanır bir diyalog gereklidir. Bugün burada biz bizyiz; strateji koyma yetkisi olmayanlar kendi aramızda konuşacağız. Bir diyalog değil; bir monolog olacağı benziyor. Bu noktayı bir kere tesbit ettikten sonra modern devlet anlayışı üzerinde biraz durmakta yarar görüyorum.

Stratejilerini kapalı kapılar arkasında halktan kopuk olarak oluşturan idareler ister kapitalist ister sosyalist sistemlerle yönetilen ülkelerde toplumları zaman içinde felakete götürmüşlerdir.

Bugünkü anlayışa göre devlet, kamu otoritesi için değil kamu hizmeti için vardır. "Public authority" anlayışı yerini "Public service"e bırakmıştır. Kamu görevlileri halka hizmet sundukları sürece varlıklarının sebebi olur. Halka hizmet ise daha çok analitik teknikler kullanarak, bilgi ve tecrübe ile doğruları aramakla olur. Bu da stratejileri oluştururken ve kalkınma gayretlerini uygularken bir toplumda tartışma ile varılacak fikirbirliğini hedeflemekle olur.

Toplumun bir şekilde yönetimini ele geçirmiş bir grubun kendi bildiğini ve kendi inandığını zorla veya türlü politik oyunlarla toplum hayatına uygulamaya çalışması zaman içinde toplumun tepkisi ile karşılaşacaktır.

Sanayileşmede gaye rekabet gücü olan bir sanayi yaratmak ve bu rekabet gücünü arttırarak devam ettirebilmektir. Sanayinin değişen koşullara uyarak varlığını sürdürebilme kabiliyeti sanayileşmenin temelidir.

Teknoloji hızla değişmektedir, sadece mevcut teknolojinin ustası olmak yetmez aynı zamanda yeni teknolojileri hemen kullanabilme ve onları üretebilme yeteneği gereklidir. Bu bakımdan planlamacılar belli sanayilerin rekabet durumlarının nasıl değişmekte olduğunu çok yakından izlemelidirler. Sanayileşmenin daha doğrusu kalkınmanın dinamik bir olgu olduğu unutulmamalıdır. Gaye uluslararası teknoloji yarışında ön saflarda olabilmektedir. Bu da kamu yöneticileri, sanayiciler ve finansman kurumları arasında karşılıklı anlama ve etkileşme ihtiyacını gösterir.

Teknolojide önde olmak tarihi tecrübeler göstermiştir ki, organizasyon olarak belli boyut ve biçimde olmakla mümkündür. Şu halde sanayileşme stratejileri sadece teknoloji ağırlıklı değil sanayinin yapısını da düzenleyici ve geliştirici olmak zorundadırlar.

Sanayinin gayesi sadece miktar olarak çok üretmek değil, kalite olarak yüksek ve kaynak yaratır biçimde üretmektir. Strateji birtakım birbiri ile ilişkili davranış, bir bütünün parçaları olarak

tasarlayıp arzu edilen hedeflere götürebilecek biçimde ahenkli olarak birleştirmektir şeklinde tarif edilirse, gaye ekonomide sıçrama yapmak için gerekli önlemleri almak şeklinde özetlenebilir. Kısaca verimliliğin artırılması sürekli bir biçimde gerçekleşmelidir.

Şu halde öncelikle mevcut kapasitenin; insan gücü, sabit yatırımlar kurumsal ve organizasyon kapasitesinin, en uygun biçimde süreklilik ve büyüme gösterir biçimde kullanılması esas olmalıdır.

Türkiye'de mevcut kapasitenin hiçbir düzeyde iyi kullanıldığı söylenemez. Mevcut kapasite derken sadece sabit sermaye yatırımlarının kapasitesini değil, tüm üretim faktörleri kapasitesini anlamak lazımdır. Bu noktada durup kendimize sorabiliriz: Mevcut insan gücü kapasitesi her düzeyde, teknisyen, yönetici, yetişmiş insan politikacı seviyesinde tam kullanılmamakta mıdır? Herkes olması gerektiği noktada mıdır; yoksa ehliyetliler yetkisiz, yetkililer ise bilgisiz ve ehliyetsiz midir? Bunu her seviyede devlet yöneticisinden, bilimsel kurumlarımıza ve hatta işalemine kadar uzanan seviyede cevaplayalım. Kurulmuş, tecrübeli sanayi finansman sıkıntısı çekip yılların sanayicileri yaşam savaşı verirken deneyimsiz kişilere milyarlar bu şekilde akmakta ve hatta akıtılmakta mıdır?

Türkiye'deki şimdiki teşvik sistemi bölgesel yatırımlara ağırlık veriyor; oysa verimlilik artışına teşvik vermek kısacası mevcut kapasiteyi daha verimli kullanmaya teşvik söz konusu değil. Mevcut kapasite en iyi nasıl kullanılabilir sorusu yeni kapasite yaratmadan önce cevaplandırılacak sorudur.

Bugünkü teşvik sisteminin ifade ettiği yönlendirme mucavehesinde nasıl bir strateji benimsediği görülebilir. Serbest piyasa ekonomisi demek kamu yöneticilerinin kamu ekonomisinden sorumlu olanların seyirci olması anlamına gelmez; aksine daha araştırmacı, olayları daha önceden görebilen, incelemelere girişen ve sistemli olarak koydukları kararlarla doğrudan değil fakat dolaylı olarak ekonominin gidişine yön verebilmelidir ve sürekli geri besleme "feed back" ile bir sonraki kararlarda bir öncekilerden ders alındığı gösterilmelidir.

Birinci inceleme konusu, bugünkü kapasiteden bugünkünden daha çok yararlanmak nasıl olabilir. Mevcut sanayi teşvik sistemini bu görüşle ele alalım. Bu teknolojiye, kurumsal yapıda, kullanılan metodlarda değişiklik içerdiği gibi kamu yöneticilerinin anlayışında da değişiklik gerektirir. Bu da halka hizmeti ön planda tutmaları ile de yakından ilişkilidir.

Mevcut kapasiteyi en iyi kullanmak, ekonominin tümünü etkileyen, dış ticaret, kambiyo, kamu maliyesi kararlarının, sistemde çarpıklıklar yaratmayacak hatta çarpıklıkları giderici biçimde alınmaları ile de ilgilidir. Mevcut kapasiteden en uygun biçimde nasıl yararlanılabilir denilip

başlanılan bir seri önlem arasında tabii ki islah ve tevsi yatırımları ile sektörlerin darboğazlarını gidermek de girer.

Mevcut kapasiteyi en iyi kullanmakla yaratılacak kaynak ilerde yeni kaynaklar yaratacak biçimde kullanılmalıdır.

İleride ülkenin rekabet dünyasında uzmanlık alanının ne olması gerektiği derinliğine yapılacak araştırmalarla ortaya çıkacaktır. Sade araştırma yetmez; araştırmaların sonuçlarının tartışılması ve konulan stratejide fikirbirliği sağlanması lazımdır. Mevcut kapasitenin tam verimli kullanılması için bazen sınırlı bir çözüm adeta bir sihirli reçete gibi benimsenir örneğin devlet işletmelerini satınız herşey düzelir denilir, bu ciddi inceleme yapmaktan, verimsizliğin gerçek sebebini teşhisten kaçınmaktır. Acaba böyle bir işlem yaparken mevcut kapasiteden en iyi şekilde yararlanmak ve ilerisi için dinamik bir olanağı yaratıyor muyuz sorusunu kendi kendimize sormalıyız. Önemli olan makro dengesizlikler, bozukluklar giderilmeden kısmi hatta sınırlı çözümlerle netice almaya çalışılmaktaki hatanın anlaşılmasıdır. Makro dengesizlikler derken uzun süredir devam eden yüksek enflasyon, artmakta olan ve kötü koşullarla alınan dış borç ve iç borç; zaman zaman müdahale edilen kur politikası ve neyi niçin teşvik ettiği çeşitli kaçak ve suistimale müsait bir teşvik politikası düzeltilmeden uzun vadeli stratejiden söz etmek çürük zemine çok katlı bina yapmayı düşünmeye benzer.

Konuyu yönetenlerin anlayışının önemine değindikten sonra kamu yönetiminin kalitesinden de söz etmek gerekir. Kamu yönetiminde sanayi stratejilerini tesbit etmekle görevli birimler çok araştırmacı, tarafsız incelemeler yapabilmeler, çıkar etkilerinden uzak oldukları sürece sağlıklı kararlar verebilirler. İnceleme birimlerinin doğru çalıştığı sürece siyasi vericileri yanıltmayacak araştırmaları yapabilirler.

Sadece kişilerin yetenekli, bilgili, araştırmadan zevk alan kişiler olmaları yetmez; toplu olarak kamu yöneticilerinin tutum ve davranışları da önemlidir. Bu birimlerin ciddi bir hizmet anlayışına sahip olmaları gerekir. Kamu yöneticisinin hizmetinin gerçek müşterisi "halk"tır. Şu halde halkın refahına, hayatın kalitesinin arttırılmasına yönelik, seviyeli araştırmaları hedef alan, kararlarını araştırmalara istinad ettiren hizmet anlayışı ile ilgililerle görüşülerek kararları almakta yarar vardır.

Yani kamudaki analitik inceleme kapasitesinin günün teknik imkanlarıyla da desteklenerek arttırılması gerekir.

SORULAR - CEVAPLAR

Feyyaz BERKER

Çok teşekkür ederim. Önümüzde 45 dakika var. Ben sabahçı konuşmacılara bu konuşmaları dinledikten sonra, söyleyebilecekleri şeyler var mı, katkıları olabilir mi diye bir kaç dakika vermek istiyorum. Bu nedenle, sabahki konuşmacıların öğleden sonraki konuşmalarla ilgili görüşlerini bize açıklamalarının faydalı olacağını düşünüyorum. Şimdi, soruların kime sorulmasını istediğinizi is minizi vererek belirterek, cevapların o anda alınmasını sağlayarak oturuma devam edeceğiz. İlk soru her zaman zor sorulur. Buyrun Mesut bey.

Mesut EREZ

Serbest piyasa ekonomisine geçtiğimiz tarihlerden buyana benim çözemediğim bir konu vardır. Bu çözemediğim konu ile ilgili sorumu Sayın Celasun'a ve Sayın Demirgil'e yöneltiyorum. Sorumlu ekonomi idarecileri demiştir ki, devlet bundan böyle altyapı yatırımlarını yapar, üstyapı yatırımlarını kim yapacak? Üstyapı yatırımlarını özel sektör yapacak. Eğer özel sektör birinci safhada bu yatırımları yapacak güçte ise finansman bakımından bunları yapar. Bunları yapacak güçte değilse, özel sektör bu kaynakları nereden bulacaktır? Türkiye tarihi gelişmesi içerisinde sermaye birikimi yeterince teşekkül etmemiş olan bir memlekettir benim kanımca. Özel sektör sermaye birikimi yeterince teşekkül etmediği için bu yatırımları yapmakta fevkalade zorlanacaktır. Ve yatırımların yeterince yapılmamış olması da bu mütalaayı teyit etmektedir. Uygulanan ekonomik politikasında sermaye birikimini sağlayacak bazı tedbirlerin alınmış olması lazım gelir. Acaba sayın konuşmacılar sermaye birikimi konusunda parasal politikalarda 10 seneden buyana ne gibi tedbirler alınmıştır? Bu hususta bizi aydınlatabilirler mi? Belki yanlış kanaatim var. Bu konuda diyorum ki mesela enflasyon bir araçtır, belki bir tedbirdir. Bir memlekette enflasyon 10 senedir önlenemezse bunun nedenlerini araştırmak lazım gelir. Belki bilerek önlenmiyordur diye düşünüyorum. İkinci bir konu, vergilerimize baktığımız zaman ücret kazançlarından, emek kazançlarından alınan vergiler büyük yer tutuyor. Milli gelirin yüzde 30'unu alanlardan gelir vergisini mesela yüzde 70'ini milli gelirin yüzde 70'ini alanlardan gelir vergisinin yüzde 30'unu almak belki sermaye birikimini sağlamak bakımından bir politikadır.

Kamu İktisadi Kuruluşları'nın mamüllerine ve hizmetlerine devamlı zam yapmak belki de yine sermaye birikimi politikası ile izah edilebilir. Ayrıca, GSMH'nın bir tarım gelirleri var, bir sanayi gelirleri var, bir de hizmet sektörü gelirleri var. Son zamanlarda bakarsanız hizmet sektörü gelirleri fevkalade yükselmiştir. GSMH içindeki payı artmıştır. Belki bu da bu politika ile ilgilidir diye düşünüyorum. Bu hususta ne düşünüyorlar? Yabancı sermaye ile ilgili olarak sabahleyin bir soru sordum. Yabancı sermayenin sınırları ne olmalıdır? Çalışır vaziyette katma değer yaratan ve kar eden fabrikaların yüzde 99'unu yabancı sermayeye satmak gibi hudutlara bu ulaşır mı? Devlet kaynakları kendisi kullanıyor, yani borç alıyor. Diyorum ki, iç borçlanmaları yapmasa acaba sanayileşme olacak mı? Bu iç borçlanma rakamları doğruca yatırıma mı gidecek? Yoksa bu borçlanmayı özel sektör mü yapacaktır? Eğer özel sektör devlet yerine kendisi ödünç para alacaksa tasarruf sahiplerinden kendi kaynakları yok demek ki. Daha ziyade borçla kalkınacaktır.

Son sorum "concensus" ile ilgili. Varsayalım ki özel sektörün finansman sorunu yok. Özel sektör acaba nereye yatırım yapar? Daha ziyade tüketim sanayine mi yatırım yapar, ara malı sanayine mi yatırım yapar, yoksa yatırım sanayine mi yatırım yapar? Elbette hangi yatırımı daha karlı görürse oraya yatırım yapar. Tüketim sanayiine daha çok yatırım yapar. Tüketim sanayiine daha çok yatırım yaptığını kabul ettiğimiz zaman acaba dış ticaret hadleri kimin lehine işler? Demek ki burada da devletin yol gösterici veya özendirici olması gereklidir. Burda da bir "concensus" lazım. Bu hususta sayın konuşmacılarımız ne düşünüyor?

Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Merih CELASUN

Enflasyon bilerek mi oluyor? O konuda benim de tam bir fikrim yok. Fakat kamu finansmanı teorisinde yeni bir yaklaşım var. Enflasyonun kamu sektörü finansman dengelerini dengeleyen bir ek vergi olduğu konusunda. Yani enflasyon arttıkça elinde para tutanlar devlete istemeyerek gönüllü olmayarak bir kaynak transfer etmiş oluyorlar. Ve bunun analitik çalışmaları iyi yapılmış durumda.

İkincisi, altyapı-üstyapı. Özel sektör üstyapıyı yapamıyor acaba bu tasarruf sorunu nasıl analiz edilir deniyor. Gerçekten çok riskli olmasına rağmen kısaca ifade etmek istiyorum. Türkiye 1981'den beri bir yüksek faiz politikası uygulamaktadır. Büyük bir ideolojik inançla. Bu birkaç yıl sonuç vermedi. 1983, 1984'e kadar yüksek faiz politikasına rağmen iç tasarruflar artmadı. Bunun başlıca nedeni o yıllarda vergi sonrası gelir. Yani özel harcanabilir gelir düştüğü için kişiler tasarruf yapamadılar. Fakat 1983'lerden sonra eğer planlamanın rakamları doğru ise özel tasarruflarda bir artış görüyoruz. Fakat bunu 1970'li, 1960'lı dönemlerdeki gibi sanayicilerde üreticilerde değil, rantie kesimde görüyoruz. Çünkü sanayinin katma değer bölüşümüne

baktığımızda katma değerin önemli bir kısmı faiz ödemesi olarak gidiyor. Yani bunların karlarında artış var ama kar faiz bütünü belki sabit kalıyor ama faize giden oranlar gittikçe artmış durumda. Bir planlama aracı olarak Türkiye'de bugüne kadar bir fon planlaması yapılmamaktadır. Yani, ekonomik dengeler planlanmaktadır, ürün düzeyinde dengeler olmaktadır fakat ülkede tasarrufçu kesimler nerelindedir, bunların eğilimleri nedir, yatırımcı kesimler nerdedir ve bunlar birbirleri ile nasıl ulaşacaktır. Böyle bir fon matrisimiz henüz yok. Merkez Bankası'nın bazı denemeleri oldu. Bu konuda bir eksiklik var. Fakat global olarak biliyoruz ki bu gelir bölüşümünde kar, faiz ve rant dediğimiz olayın büyük bir kısmı bugün faiz durumunda ve bu rantıye kesime gidiyor. Bunların içinde sanayiciler de olabilir tabii.

Özel sektör nereye yatırımını yapar dendi. Sanıyorum kar maksimizasyonunun yanında başka motifler olabilir. Yani seçerken mutlaka karları maksimize edeceği yerine belirli bir kar oranını kendi kafasında kestirebilirse buna güveni varsa - başka faktörler de olabilir - eski birikimlerini değerlendirmek faktörü olabilir, risklerini minimize etme faktörü olabilir, portföyünü değiştirmek istekleri olabilir. Yani kar maksimizasyonu sanıldığı kadar tek motif değil. belirli bir kar oranı evet. Fakat onun yanında başka faktörler de var.

Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Demir DEMİRGİL

Efendim, zor soruları bana bırakmayın. Bu soruları soranların cevapları kafalarında mevcuttur ama, yine de bana soruyorlar. Halbuki ben işadımı olmadığım için bunların bir çoğunu bilmiyorum.

Özel sektör nereye yatırım yapmalıdır? Eski günler olsaydı ithal ikamesi ile cevabını verirdim. Minik bir kapasite kuralım. Dahili piyasayı sömürelim ve bir yatırım yapalım kar maksimizasyonu için. Fakat bu işler değişti...

Kararı o özel sektör temsilcisi verecek. Eskiden 20.000 kapasiteli kuruluşlar yapardı. bu aynı zamanda ikinci problemi de meydana getirir. Yanılıyorum ama belki özel sektör çok kar yapmaktadır, fakat ben o kanaatte değilim. Yani karlarından yatırımı finanse etmek tavsiyesinde ben bulunamam. Yani kafi derecede karların birikmiş olduğu özellikle bu enflasyon zarfında ve bu karlarla büyük çapta özellikle dışa yani ihracata yönelik yeni yatırımlar yapabileceğinizi katiyen zannetmiyorum. Krediyle yani sermaye piyasasında borçlanmak suretiyle bu olur. Kamu sektörünün faizleri arttırmış olması buna bugün için engeldir. Önümüzdeki birkaç yılda bu engel devam edecektir.

Feyyaz BERKER

Teşekkür ederim. Ben küçük bir katkıda bulunayım. Enerji sektöründe özel sektöre altyapıda teşvik edildiği zaman yatırım yapıldığını gördük. Bunun örneklerini daha başka sektörlerde de gerekli stratejiler ve teşvikler yapılırsa yapılabilir diye düşünürüm. Efendim, Yıldırım Aktürk soru soracaklar, sonra İbrahim Üzümcü, İhsan bey soru soracaklar.

Yıldırım AKTÜRK

Sanayi teşvik politikamızda 25-30 senedir şöyle bir açmazımız var. Anayasamızın eşitlik ilkesi kavramı bizim elimizi kolumuzu bağlıyor, veya aşırı şartlandırıyor. Bir müteşebbisin getirdiği projenin benzeri tekrar önümüze getirilirse aynı kurallarla, aynı kaidelerle teşvik etme zorunluluğunu hissediyor idare. Bence bu bir anlamda statik bir kavram. Bunun kötü örneklerini, karşımıza çıkardığı problemleri mesela bir salça sanayiinde mesela bir kamyon montaj sanayiinde, mesela bir traktör sanayiinde gayet net gördük. Teşvik dairesinde veya bu kuralları koyan arkadaşlar aralarında bir fark gözetemedikleri projelerde dinamik bir yaklaşım sergileyemiyorlar. Düne kadar evet dedikleri şeye bugün hayır demek zorlarına gidiyor. Birinci sorum bunu aşmamız lazım diye düşünüyorum. Daha net yanı "case by case" proje bazında hatta farklılaştırma getirme ezikliğini de hissetmeden acaba özel paketler özel müzakereler sürdürerek bazı büyük işleri bağlayabilir miyiz? Bu özel sektörün kamu ile bir "concensus" içinde meseleyi götürmesi anlamına geliyor. Buradan şuna geçeceğim. Mesela yabancı sermaye kanunumuzda çok açık seçik iftiharla söylediğimiz yabancı sermaye kuruluş anından itibaren yerli teşebbüsle eşit şartlarda gözetilir, aynı haklara imtiyazlara sahiptir demeyi ufkumuzun limiti olarak alıyoruz. Halbuki sabahleyin dinlediğimiz Kore'li konuşmacımızdan anladığımız kadarıyla bazı şartlarda yabancı sermayenin özel bir yaklaşımla davet edilmesi ve sadece o proje için geçerli. Özel kuralların özel kaidelerin anlaşma zemininin oluşması söz konusu olabilir mi? Bunu geçenlerde Yüksek İstişare Konseyi'mizdeki bir arkadaşımızın bize haber olarak getirdiği bir mesajla noktalamak istiyorum. General Electric İspanya'da 2.5 milyar dolarlık yatırımı Başbakan seviyesindeki müzakereler sonunda yüzde 30 mertebesinde aldığı genel teşvikle özel paket müzakeresiyle halletmiş. Burada iki şeyden bahsediyorum. Birincisi yabancı sermayenin de tefrik edilmesi, ikinci büyük projelerde değişik bir kavram getirilip belki de eşitlik ilkesinin zedelenmesi, buna ne dersiniz? Sayın Celasun'dan bu sorunun cevabını istiyorum.

Prof. Dr. Merih CELASUN

Birinci soruda üstünde durulan noktayı ben de uzun süredir hatta planlama günlerinde dahi izliyorum. Yani eşitlik bozulmasın diye, bu dizel motorları projesinde başladı. Bir sürü teşvikler veriliyor aman elimden kurtulsun. Baskı altında kalınca bir karar veremiyorlar. Bu konuya nasıl

yaklaşabiliriz? Sanıyorum bu bizi Sayın Çilingiroğlu'nun konuya biraz parmak bastığı kamu yönetiminin mahiyeti, niteliği, kapasitesi nasıl olsun, oraya getiriyor. Ben bugün bürokrasinin dışında birisi olarak planlama teşkilatında o süreçlerde teşvik konularında çalışanların çok iyi analitik kapasiteleri olduğu görüşünde değilim. İlkönce onu güçlendirmek belki sayılarını azaltmak ve buralarda diyalogsal yöntemlerle kalitetif yaklaşımlarla mutlak eşitlik ilkesini belki zedeleyecek fakat topluma daha yarar sağlayacak concensuslar oluşturulabileceği kanısındayım. Orada iki konu ortaya çıkabilir. Eğer böyle bir süreç yürürlüğe getirilecekse bunların başındaki bakanların rolü olacak mı? Lobicilerin rolü olacak mı? Belki de burada karar ağırlığını planlamada teşvik kararlarını verenlerden alıp onu finanse edecek kuruluşlara vermekte yarar olabilir. Yani belki Türkiye'de biz sınai yatırımcıları destekleyen kurumlarımızı daha da geliştirmek, kapasitelerini arttırmak, vizyonlarını geliştirmek durumundayız. belki yabancılar dahi istihdam edilebilir altyapı birikimlerini sağlamak için. Ben oralarda bir zayıflık görüyorum.

Yabancı sermaye eşit şartlarla mı gelsin? Bu bence sıfır toplamı olmayan bir oyundur. Geniş görüşlü olmak lazım. 15-20 yıllık perspektifte alacağımız nedir? Onların alacağı nedir? Burda da concensusların oluşabileceği kanısındayım. Yani bir yerde ülke Birleşik Amerika gibi çok büyük olmadığına göre imkanları da sınırlı olduğuna göre bazı fırsatların parselleneceği muhakkak. Onları kamu yönetimi güçlenerek belki politikadan arındırılarak ülke politikaları stratejileri kavramı benimsenerek buna yaklaşabilir. Fakat buna sık sık siyasi müdahale olursa özellikle aklımda Devlet Bakanları var, bunlar iş yapacaklar tabi. sanıyorum bu yetkileri aşağıya devretmezlerse biraz evvel konuştuğumuz konu bir arap saçına dönebilir. Onun için belki devlet yüksek planlama düzeyinde kararlarını alır bunu benimsetir de kamu oyuna fakat bunun uygulamasının çok iyi seçilmiş bugünkünden çok daha yetenekli kadrolar yapar sanıyorum.

İbrahim ÜZÜMCÜ

Konferansta çok değerli konferansçıların konuşmalarına şahit oluyor ve hakikaten istifade ediyoruz. Yalnız ders dinler gibi onları dinliyoruz, onların söylediklerini kafamıza nakşedebildiğimiz kadar ediyoruz fakat kursağımızda kalıyor. Halbuki davetlilerin de muayyen ölçüler içinde katkıda bulunmalarında ve onların da sadece sual sormak suretiyle değil bazı ahvalde düşüncelerini ve fikirlerini de açıklamada yarar var. Çünkü şahit oldukça konuşmacıların hepsi yüksek düzeyde profesör, teorisyen ve diyor ki bunu bana değil sanayiciye sor. Sanayici ve işadaminin sorulan suallere cevap verebilmesi katkıda bulunabilmesi için sürenin daha generous olmasını temenni ediyoruz. Konuşmacılardan edindiğim ve okuduğuma göre planda yeni yatırımlar teşvik edildi denildi. Mevcut kuruluşların kapasite kullanım oranlarını arttırmaları için herhangi bir teşvik olmadı. Bu teşvikler yeterli mi? Öğrendiğimize göre ihracatımız biraz artma trendi gösteriyor ise de sanayi yatırımlarımız gerilemiş, düşmüş. Acaba niçin düşmüş ve bunu arttırmak için ne gibi önlemler düşünüyorlar? Biliyorsunuz kaynakların harekete geçebilmesi için

teşvik şarttır. Bizde yapılan teşvikler acaba dış ülkelerle mukayese edildiği zaman hangi düzeydedir?

Prof. Dr. Ayhan ÇİLİNGİROĞLU

Çok spesifik olarak teşvikler yeterli mi dedi Sayın Üzümcü? Bu konuda tek tek sanayi dallarına bakıp o sanayi dallarını milletlerarası rekabet şartlarına ulaşabilmesi için bunların kantitatif olarak değerlendirilmesi lazım. Doğrusu böyle bir incelemeyi ben yapmadım zaten görevim de değil. Bu incelemenin yapılmasını normal olarak devletin yapmış olması lazım. Bunların şu noktadan yeterli olmadığını söylemek çok açık. Çünkü o kadar global verilmiştir ki, o kadar az selektif olarak verilmiştir ki dolayısıyla belki bir dalda yeterli ise belki başka dalda muhakkak yeterli değildir. Teşvikle ilgili ikinci bir nokta, herhangi bir sanayiye siz teşvik ettiğiniz zaman ondan sonrakini teşvik edip etmemek sizin yetkinizde olmalıdır. Çünkü birincisini teşvik etmekle zaten orada belli bir kapasiteyi yarattınız ikincisi ondan daha az teşvik edilmesidir. Yani teşvik statik değil, dinamik bir mekanizmadır. Bunu bazı hukuki engellerle değil bilakis kendine güvenen bazı araştırmacılar bunu rahatlıkla söyleyip müdafaa edebilmeli ve bu Türk kamu yönetimine getirilmelidir. Bunun yeri belki devlet değil belki finansman kurumları olmalıdır. Ama her yatırım sadece filan yerde yapıldı diye teşvik edilemez o zaman belki bölgesel olarak kalkınmaya faydalı olur ama sektörel olarak çok büyük çarpıklığı getirirsiniz. İkinci olarak bilhassa teşviki global olarak yani dünyaya bakarak vermek lazım. Sadece Türkiye'nin içine bakarak vermek değildir. Bir başka nokta çok önemli bir nokta, teşviklerin ne olduğu değil de nasıl uygulandığıdır. Şimdi Türkiye'de birçok sahalar teşvik edilmektedir. Turizm teşviklerini görüyoruz. Bunların uygulaması o sektöre büyük ölçüde herhangi katkı yerine aynı zamanda çok başka ciddi kamu maliyesi problemleri getirmektedir. Yani "cash grant" verilmesi bir yoldur. Ancak cash grant'i iyi kontrol etmeden verdiğiniz zaman bu sadece devletten bir takım parayı sebepsiz olarak bazı kişilere nakletmek şeklinde. Bu bir teşvik değildir. Teşvikte bir başka nokta, bir alanı teşvik ederken o alanda ilave dengesizlikler yaratmamak lazımdır. Bu söylediğim uyguladığınız vergi politikaları uyguladığınız teşvik politikaları gerçekten çok dürüst, ciddi şekilde uygulanmalıdır. Teşekkür ederim.

E.İhsan ÖZOL

Zannediyorum epey mesafe aldık. Türkiye'nin birçok sorunlarını teşhis etme imkanı bulduk. Bu bakımdan bütün konuşmacılara ben tebriklerimi sunmak istiyorum. Özellikle Türkiye'nin sanayileşme stratejisinden önce makro açıdan sorunları birinci planda dile getirildi. Yani makro sorunları halledilmeden sektörel sanayi hedeflerinin saptanmasında bazı güçlükler var. Konuşmacıların büyük kısmı mutabık kaldılar; enflasyon, bütçe açıkları, dış borçlar, iç borçlar, yüksek faiz şeklinde sendrom diyebileceğimiz dört başlı bir canavar Türkiye ekonomisini tehdit

ediyor. Bundan kurtulamıyoruz. Kamu yönetimi iyi teşhis koyamıyor, politikacılar, plancılar çare niçin bulamıyor? Sanayicilerin bu konuda kabahatı var mı? Hayır. Şimdiye kadar hiç kimse sanayiciye böyle birşey söylemedi. Bu sendromdan nasıl çıkacağız? Bu sendrom 1986-87'de başladı. Kaç yıldır duruyor, devamlı tenkit ediliyor fakat sonuç alamıyoruz. Bu sendromdan nasıl çıkarız. Bu belki fasit daire. Kültürel sorunlar da var. Ama ben basit bir tahlil yapmak istiyorum.

Kanımca, politikacının saptadığı hedefler kısa vadeyi kapsıyor ve sonunda seçmenden oy almaya dönük hedefler. Bunlar 3-4 senelik hedefler. Buna mukabil sanayileşme stratejisinin hedefleri uzun vadeli bir perspektifi kapsıyor. Bu iki hedef dizisi arasında büyük açıklık var. Bu "gap" çok büyük Türkiye'de. Politikacı ile sanayicinin iki elini biraraya getirmek gerekiyor. Sanayileşme stratejisinin başarısı bu işbirliğine bağlıdır. Diyalog olsa bu halledilebilir miydi? Zannediyorum problem çok başlı ve daha ziyade kültürel. Bu bakımdan yabancı konuşmacılar dahil konuşmacıların hepsinden bu soruyu ele almalarını diliyorum.

Prof. Dr. Merih ÇELASUN

Soruyu daha önceki soruyla da birleştiresek kanımızca bir concensus ortaya çıkıyor. En büyük teşvik makro ekonomik istikrar. Ve bunu destekleyen gerçekçi bir kur politikası ve dengeli zaman profili belli olan ve ne zaman değişeceği önceden açıklanmış bir dış ticaret rejimi. Bu üç öge yoksa makro ekonomik istikrar, gerçekçi bir kur politikası ve disiplinli bir sistematığı olan dış ticaret rejimi olmazsa ayrıntılı teşvikleri buraya mı fazla gidiyor oraya mı fazla gidiyor analitik olarak bunu çözümlemeye imkan yok. Makro ekonomik istikrar nasıl kurulabilir? Sanıyorum önümüzde üç tane seçenek var. Bir tanesi altıncı planın önerdiği bu işe kademe kademe yaklaşmak, dış borçların yeniden düzenlenmesi için bir girişimde bulunmamak ve cari dengede fazlalık yaratarak dış borç oranlarını zamanla düşürmek. Eğer buna sabrımız varsa aslında sağlıklı bir yol. İkincisi, bunu eğer bugün popülist talepleri çerçevesinde yapamayacaksak belki kısmen bunu hafifletme yoluna gidilebilir. Üçüncüsü de, kamu maliyesinde, belki düşündüğümüzden de ötede, çeşitli partilerin concensus sağlayabileceği bir vergi reformu olabilir. Yani Türkiye'de bugün hizmetler sektörü rantıye kesimi kamu maliyesini güçlendirmede yeterli katkıda bulunmuyorlar. Eğer bu konuda önemli bir adım atılabilirse arzu ettiğimiz istikrara daha erken gideriz sanıyorum.

Feyyaz BERKER

Teşekkür ederiz. Ben küçük bir katkıda bulunayım. Bu soruyu bütün konuşmacılara sorayım. Dün akşam televizyonda ikinci kanalda özelleştirme konusunda görüşler alınıyordu. Zannediyorum ki belki uzun vadeli bir olay ama şeffaflık ve konuların kamuoyuna maledilmesi politikacıları son derece etkiliyor. Dolayısıyla concensus ancak kamuoyunda açıklıkla tartışılan anlaşılın

konularda sağlanabiliyor. Demokrasiler böyle çalışıyor. Ama biz kararlarımızı bazen kapılar arkasında almanın beceriklilik anlamına geldiğini düşünüyoruz, çok süratli yol alacağımızı zannediyoruz. Halbuki o yol çok uzun bir yol. Kısa yol açıklık.

Akif IŞIK

Sayın Başkan John F. Kennedy bir konuşmasında Amerika halkına ülkem ve bana ne verebilir diye değil, kendi kendimize ben ülkeme ne verebilirim diye sorun diyerek, ülke kalkınmasının ekonomik kalkınmayı oluşturan çeşitli birimlerin ortak çabası ile meydana geldiğini vurgulamak istemişti. Ben olayı makro düzeyden alarak mikro düzeye indirmek istiyorum. Acaba firmaların, firma yöneticilerinin ülke kalkınmasının stratejisini tespit ederken rolü ne olmalıdır? Bu sorumu Sayın Ghosh'a, çeşitli sektörlerin seçilmesinin önemli olduğunu vurgulamıştı. Acaba neden önemlidir ve bu seçimler nasıl yapılmalıdır?

Partha S. GHOSH

Sayın Başkan ve Sayın dinleyiciler,

Firmaların uluslararası piyasalarla bütünleşmelerine ilişkin olarak, bazı grafiklerle açıklamalarına devam etmek istiyorum. Grafiğin sağ tarafındaki rakamlar 1950'deki ihracat rakamlarını göstermektedir. 1950'deki 100 endeksi 200'e yükselerek, günümüzdeki uluslararası ticaret hacminin 1,5 trilyon dolara ulaşmasına yol açmıştır. Bu büyük ticaret hacmi anlamına gelmektedir. Bu 1,5 trilyon dolar hisselerin alınıp satılması biçiminde bir kentten başka bir kente transfer edilmiştir. Bütün bunlar Türkiye için ne anlama gelmektedir? Sabahki oturumda profesörlerin de vurguladıkları gibi, olayları izlerseniz, daha iyi reaksiyon gösterebilirsiniz. Böylece, sadece para kazanmaz, aynı zamanda iç piyasalarınızı uluslararası para piyasalarının standartlarına yükseltebilirsiniz. Bence, sorun ulusal anlamda daha iyi dağıtımda ve uluslararası anlamda ise daha iyi üretimle ilgili bulunmaktadır. Örneğin, Japonya'ya mal satmakla doğrudan doğruya istihdamı artırırken, ayrıca iç talebi de canlandırmış olmaktadır. Bu durum grafikteki Y eksenindeki verimlilik ya da GSMH ile, X ekseninde ise, ihracatın yükselişi biçiminde gösterilmektedir. Gerçekten, ihracat arttıkça ülkeler uluslararası pazarlarla daha iyi karşılıklı ilişkiler kurmaktadır. Bu anlayış bence ulusal ve makro ekonomik anlamda da kabul edilmelidir. Türkiye ile yaklaşık aynı büyüklükte olan Tayland, 52 milyon nüfusa sahip olup, yılda yüzde10-11 oranıyla büyümekte ve temel olarak tarımsal ürün ihraç etmektedir. Benzer durum Avusturalya ve Yeni Zelanda için de geçerli bulunmaktadır. Bu nedenle sorun endüstrileşme olmayıp, ne yapmak istediğimiz ya da kazanmak isteyip istemediğimiz sorunu olmaktadır. Bence sorun, değişen dünya koşullarına uyum sağlama ile yakından ilgili bulunmaktadır. Böylece, kıt kaynaklardan en iyi biçimde yararlanabilmek için bir stratejiye ihtiyacımız bulunmaktadır.

"Strateji" terimi, herkes tarafından değişik anlamda kullanılmaktadır. Ünlü bir ekonomiste ülkesinin strajisinin ne olduğunu sorduğumda, genellikle yüzde 7 gibi bir kalkınma hızına ulaşmak; ya da bir şirket yöneticisine firmasının stratejisinin ne olduğunu sorduğumda, benzer biçimde, yılda yüzde 10 büyüme oranına erişme biçiminde yanıtlar almaktayım. Ancak, bunlar izlenen stratejiyi değil, fakat ülkenin ya da firmanın ulaşmak istedikleri hedeflerdir. Strateji ise, entegre edilmiş faaliyetler olup, ülke kalkınmasında son derece önemli olmaktadır. Strateji Prof. Kwon'un vurguladığı gibi, ne istediğimizi belirlemek için ve rekabetten doğan avantajları sağlamak amacıyla hükümet, endüstri ve bakanlıklar arasında koordinasyonun sağlanmasıdır. Bu anlamda, ne yapmak istediğimiz ya da ülke yararına fayda sağlamak için ekonomik faaliyetleri entegre etmek istediğimiz zaman, strateji son derece önemli olmaktadır.

Uluslararası piyasalarla bütünleşme hareketlerine aykırı olarak, günümüzde ayrıca yerelleşme (localizasyon) ya da korumacılık eğilimleri de devam etmektedir. Acaba firmalar niçin böyle bir eğilime girerler? Çünkü son yıllarda da şimdiki ihracat düzeylerini koruyup koruyamayacakları biçimindeki duyguları böyle davranmalarını gerektirmektedir. Yeni teknolojiler öyle gelişmektedir ki, ölçek büyüklüğünün sağladığı ekonomilerin önemi kalmamaktadır. Dünya ticaretinde görülen başka bir eğilimi ise şöyle formüle etmek mümkündür: "Bana sadece istediğim malı sat, ama başka şey isteme".

Uluslararası piyasalarla bütünleşirken, aynı yerde ve aynı zamanda yerel piyasalara yönelme anlamında lokalizm eğilimi de görülmektedir.

Öte yandan, başta Doğu Bloku ülkeleri olmak üzere, Çin Halk Cumhuriyeti'nde liberal eğilimler giderek etkilerini göstermektedir. Geleceğe yönelik olarak düşündüğümüzde bu üç izm'in birlikte geçerli olacağını kolayca görebiliriz. Bu nedenle, eğilim öyle olduğundan dünya piyasalarıyla bütünleşme ya da kendinizi koruma yoluna gitmeniz gerekecektir. Öte yandan, liberal eğilime de cevap vermek zorundasınız. Piyasa ekonomisi, merkezi planlamayla yönetilen ekonomilerde yerine getirilen belli etkinlikleri gerçekleştirebilir. Bu durumda, planlı ekonomiyi benimsemeniz için bir neden var mıdır? Bunun yanıtı yukarıda anlatılan üç izm'in birlikte yerine getirmesine bağlıdır. Ekonomilerin ileride yerine getirmek zorunda oldukları bu üç izm'den olan lokalizasyon ve globalizasyon terimleri Japonya'da moda olduğu biçimde birlikte kullanılmaktadır. Bu iki uç eğilimi makro-ekonomik ve mikro-ekonomik açıdan birlikte yerine getirme durumunda kalındığında, işadınının ne yapmak istediğine bağlı olarak, ciddi çatışmalar söz konusu olacaktır.

Endüstriyel kalkınma sorununu sizlerin benden yüzlerce kez daha açıkça ortaya koyduğunuzu düşünüyorum. Bu nedenle söyleyebileceğim tek şey, dünyada büyük bir değişmenin olduğu, rekabet ortamının acımasız bir biçimde geliştiği ve bu değişmelere karşı neler yapmanız gerektiği ile ilgili bulunmaktadır. Ancak, ben yine size de globalizasyonun Türkiye için ne anlama geldiğini

anlatmaya çalışacağım. Bu amaçla bir yıl önce bir Japon şirketinin Avrupa Tek Pazarı ile rekabet edebilmek amacıyla, benim de rolümün olduğu bir girişimden bahsetmek istiyorum. Burada sorun, bütün Avrupa'ya hizmet verecek olan ana fabrikanın nerede kurulacağı ile ilgili bulunmaktaydı. Çok sayıdaki yoğun çalışmalardan sonra İspanya, kuruluş için en uygun yer olarak seçildi. İşte Türkiye'nin de Avrupa'da İspanya dışında bu tür bir ana merkez oluşturabilmek için, milyonlarca dolara varan projeleri realize etmesi gerekir. Çin'de bile son yıllarda 200 milyon dolara varan toplam 15 adet proje ile ilgili kararlar alınmış bulunmaktadır. Bence, Türkiye'nin de bu tür projelere karar vermesinin zamanı gelmiştir. Globalizasyon yönünden bu tür yatırımları çekmek için Türkiye'nin yerinin stratejik olarak çok iyi konumda olduğunu düşünüyorum.

Bu anlatılanlar globalizasyonun sadece bir yönü idi. Bilindiği gibi finansal piyasalar uyumuyor. Biraz önce açıklamaya çalıştığım gibi, Frankfurt sermaye piyasaları ile Singapur'un arasında büyük bir boşluk doğmakta. Bu boşluğu Türkiye'nin niçin dolduramayacağını ya da İstanbul'un Avrupa'nın önemli bir sermaye piyasası merkezi olabileceğini niçin düşünmüyoruz. İşte bu yaklaşım, finansal piyasalarla ilgili endüstri için geliştirebileceğimiz bir strateji olmaktadır. Bu tür bir stratejiyi sadece finansal piyasalarda değil, fakat ayrıca otomotiv endüstrisinde de uygulama olanağı vardır.

Teşekkür ederim.

Tuğrul ERKİN

Önce bütün konuşmacılara ve bu güzel toplantıyı düzenleyen TÜSİAD Yönetim Kurulu'na teşekkür ederek sözlerime başlamak istiyorum.

Bugün öğleden sonraki oturumda özellikle bir noktanın açık kaldığını hissettim. Bunu Merih Celasun'dan dinlemek isterim. Endüstriyel kalkınma stratejilerini seçerken sosyal boyutları hiç dikkate almadılar. Sosyal boyutları dikkate almadan seçtiğimiz stratejileri nasıl uygulayacağız ve asıl bahsettikleri en büyük teşvik unsuru olan istikrarı nasıl elde edeceğiz? Bu konuda belki "consensus" veya toplumsal uzlaşma lazım. Bunu nasıl sağlayacağız, ne düşünülür?

Prof. Dr. Merih CELASUN

Bu sorunuza benim çok ilginç bulduğum bir oluşuma referans vererek başlamak istiyorum. Belki çoğumuzun bildiği üçüncü İtalya olayı var. Bu üçüncü İtalya olayı; Venedik ve Cenova etrafında kimsenin 10 yıl evvel tahmin edemeyeceği hızlı bir tempoda küçük ve orta ölçekli işletmelerin çeşitli işbirliği kombinezonları getirerek ve teknolojileri çok amaçlı makinelerle dayanarak, ortak pazarda çok hızla değişen ürün kalitesi tasarım ihtiyaçlarını algılamaları hızla değişen maddelerde (penetrate etmeleri) bu piyasalara dalmaları. Bu konuda yapılan sosyolojik etüdler var. Bunun

altında yatan en önemli faktörün sermaye konsantrasyonu değil buradaki çalışanların yöneticilerle işçilerle ara kademedeki insanlarla hatta çevredeki kilise ile çok yakın bağlarının olduğunu hatta onları en çok stimüle eden destekleyen yerel örgütlerin komünist idareler olduğunu öğreniyoruz. Yani, bu çağımızda yeni endüstrileşme eğilimleri bazı sektörlerde tüketiciye hitap eden tasarım ağırlıklı özellikleri fiyattan maliyetten daha çok önem taşıyan dallarda, çalışanlarla yöneticiler arasında ve çevre koşulları ile çok yakın işbirliği var ve bunun da demokrasiye çok büyük katkısı olur. Buna benzer bir durum Güney Amerika, Almanya ve Japonya'da var. Fason imalatla çalışan kuruluşların yöntem değiştirmeleri var sanıyorum, bir boyutu bu. Yani bundan sonra endüstriyel gelişmenin içinde insan faktörü çok önem kazanıyor ve çeşitli becerileri olan insanları da birarada yetiştirmemiz lazım. Yani yeni gelen ufuktaki teknoloji bizden farklı insangücü talepleri istiyor. Onu iyi algılamamızda yarar var. İkincisi, endüstriyel kalkınma yurtiçi talebe de hitap edecek. Yurtiçi talebi gelir dağılımının bozuk olması dolayısıyla üst gelir gruplarının harcamaları oluşturuyor Türkiye gibi ülkelerde. Sanıyorum bunun üzerinde de çok yoğunlaşmıyoruz. Yani milli gelirin özel kesime kalan büyük bir parçasını yüzde 85'ini ülkenin yarısı harcıyor. Ülkenin diğer yarısı yüzde 15'ini harcıyor. Bu farklı bir oranda olsa idi farklı bir talep yapısı oluşacaktı. Onların da entegre edilmesi ve ülkenin kalkınmasından aşağıdaki gelir katmanlarında yararlanacağı hususunda onlara güven verilmesi lazım.

Sedat ALOĞLU

Sabahleyin nereye gidiyorsun diye soran kimseye ben bugün eğitime gidiyorum dedim. Hakikaten büyük bir eğitim gördüm. Kendi hesabıma konuşuyorum. Genelde biraz moralim bozuldu ama kendime güvenim geriye geldi. Niye? Çünkü biraz tereddütler duymaya başlamıştım ben son zamanlarda. Gerek eğitimimizde gerekse sağduyu olarak öğrenmiş olduğumuz bazı şeyler vardı. Fedakarlık, uzlaşma, consensus. Sayın Partha Ghosh ki uzmanlığı ispat edilmiş bir kimse. Bunlardan bahsediyor. Ben özellikle consensus üzerinde durmak istiyorum. Bu consensus nasıl bir şeydir? Biz bunu nasıl başaracağız? Nasıl bir davetiye göndereceğiz de gelecek buraya? İkinci soru da Türkiye'de liberal ekonomi konusu 80'li yıllara dayandığı söyleniyor. Fakat öyle bir kavram kargaşasına girdik ki, acaba liberal ekonomi dediğimiz şey bizim öğrendiğimiz manada liberal ekonomi değil de plansız ekonomi mi demektir diye sorular sormaya başladım kendi kendime. Kendime göre bu sorunun cevabını buldum ancak şöyle birşey var. Bugünkü konuşmalarda da gördüm bunu. Planlı ekonomi, liberal ekonomi adı üzerinde piyasa ekonomileri diyoruz. Fakat bir taraftan da bir plan hadisesini koyuyoruz ortaya. Yani ikisinin birleşeceği nokta hangisi?

Partha S. GHOSH

Sabahki konuşmacılardan edindiğim izlenimler ve Japon hükümeti ve endüstrisine ilişkin

tecübelerimden de yararlanarak konsensusun ne anlama geldiğini 2 ya da 3 örnekle açıklamaya çalışacağım. Bundan 5 yıl kadar önce çimento sanayiinde çalıştığım sıralarda, alüminyum endüstrisinde olduğu gibi, iç talebin yetersizliği nedeniyle, oldukça ciddi bir sorunla karşılaşmıştı. Çimento sanayiinin yoğun enerji kullanması ve fabrikaların sadece yüzde 30-35 kapasite ile çalışmaları nedeniyle, bu endüstri dalının sorunları daha da artmaktaydı. Böyle bir ortamda acaba konsensusun önemi nedir?

Yukarıda anlatılan sorunu çözüme kavuşturmak için ilgili firmaların başkanları, ticaret ve sanayi bakanları ile biraraya oturarak, bir rasyonalizasyon planı üzerinde anlaştılar. İşte, bu bir konsensus idi. Yani güçlüklerimiz olduğunda ve bunlardan kurtulmak istediğimiz zaman bu tür bir konsensus çözüme ulaşmamızı sağlamaktadır. Yoksa, hükümetin endüstriyi ya da endüstrinin hükümeti suçlaması ile sorunlar çözülememektedir.

Şimdi size başka bir örnek daha vermek istiyorum. Japonlar ileri bir bilgisayar yapımı programı realize etmeye son derece önem verdiler. Bilindiği gibi, bu alanda IBM'in kesin bir üstünlüğü vardı. Bu amaçla, çeşitli bilgisayar firmalarından gelen yöneticiler bir altyapı oluşturacak biçimde bilgi birikimlerini biraraya getirmeye karar verdiler. Ülkenin bu tür bir teknolojiyi yaratacak olanaklarının envanteri yapıldı. Böylece konsensus, şimdi katlanılan fedakarlıklar karşılığında, temel olarak bir diyalog anlamına gelmektedir.

Şimdi de serbest piyasanın plana ve stratejiye aykırı olup olmadığıyla ilgili ikinci soruya geçelim. Bence, önce plan ile strateji arasında bir ayrım yapılması gerekir. Strateji, Türkiye'nin dünyaya kendisinin yerini nasıl alacağı ile ilgili bulunmaktadır. Türkiye dünyada neler satabilir, ya da dışarıdan neler alabilir? Benzer biçimde bir şirketin, benim rakibim kim, benim müşterilerim kim biçiminde konumunu belirlemeye çalıştığı gibi, Türkiye serbest piyasada planları değil fakat eğilimleri belirliyoruz. Doğu'ya mı yönelelim, yoksa Batı'ya mı? Tarım sektörünü mü, yoksa sanayi sektörünü mü geliştirelim. İşte bunlardan birisine karar verilmesi strateji seçme anlamına gelmektedir. Bence çoğu kez insanların strateji ile planı birbirine karıştırılmaması için yine bir konsensusun sağlanması gerekmektedir. Aksi takdirde plan yapma süreci karmakarışık bir görünüm kazanacaktır. Bu seminerin konsensusun tanımında önemli bir katkı yapacağına da inanmaktayım.

Feyyaz BERKER

Son iki soruyu sormak için Sayın Paşama ve Besim Beye söz veriyorum. Sabahki üç konuşmacıya da 2'şer dakikalık süre veriyorum. Bu konuşmacılarımız için sadece 6 dakikamız kalıyor. Buyrun Paşam.

Işık BİREN

Ben Turizm Teşvik Kanununda görev almış bir insan olarak konsensus konusunda ufak bir örnek vermek istedim. Arkasından da Türkiye'nin kalkınma modellerinin tesbitinde Türkiye gibi aynı turizm kuşağında bulunan mesela İspanya, İtalya vs. gibi. Turizmi kalkınmada bir ara sektör olarak kullanma fikrinden bahsetmek istedim. Turizm Teşvik Kanunu yapılırken konsensusu sağlamak üzere 100 kişilik bir "brain simulation" grubu meydana getirdik. Bunun içerisinde gerek kamunun, gerekse turizmdeki üç sektörün yani yatırım, işletme ve pazarlama sektörlerinden gelen kişilerin oluşturduğu (özel sektör de bunların içerisindeydi) 100 kişi bir salon içerisinde turizm teşvik kanununun yapılması için bir araya geldiler. Stratejinin nasıl olması gerektiğini tabi strateji biraz evvel Sayın Ghosh'un da söylediği gibi stratejiyi şöyle tarif ederiz. Stratejide evvela hedef lazım. Yani objektif sonra da kaynak lazım. Sonra bu kaynağı hedefi ele geçirmek için kullanacak yöntem lazım. Yani strateji demek yöntem demektir. Yani kaynağı hedefe yöneltme tekniği. Kaynak ne? Kaynak sabit olduğuna göre hedefi kaynağa göre seçmek lazım. Veya hedefi seçtiğimize göre kaynağı ona göre bulmak mı lazım? Veya kaynak ve hedef ikisi de sabit olduğuna göre yöntemde oynayarak hedefi ele geçirmek mi lazım? Burada şunu tesbit edebildik ki, bir turizm yatırımcısının müracaat tarihinden kazmayı vurup da inşaata başlayınca kadar geçecek zaman devlet kademelerinde kayıp oluyordu. Yani bu teşvik kanununun çıkmasından önceki yöntem. Biz bu arızaları ortaya koyduktan sonra bunu ortadan kaldıracak tedavi yöntemlerini geniş kapsamlı bir simulasyonda ortaya koymaya çalıştık. Ve bugün iyi veya kötü Turizm Teşvik Kanunu bugün kullandığımız ve turizm gelirlerini belirli bir zaman içerisinde bu kadar arttıran bir kanun ortaya çıktı. Buradan hemen İspanya modeline dönmek ihtiyacını duydum. İspanya endüstriyel kalkınma stratejilerini tesbit ederken zannediyorum ki turizmi ara sektör olarak kullanıp birtakım kaynak birikimi sağlayıp sonradan endüstriyel kalkınmaya yönelmiştir. Şu anda Sayın Ghosh ve Sayın Celasun bu konuda ne düşünüyorlar? Endüstriyel kalkınmada bu ara hedef yani bir "interim objective" olarak düşünülebilir mi?

Partha S. GHOSH

Üç yıl önce Türkiye'nin turizm durumunu incelediğim için kendimi şanslı addediyorum. Bilindiği gibi, dünyanın birçok ülkesinde turizm artık bir moda olmuştur. Şu sıralarda görebildiğim kadarıyla Türkiye, turizmi nasıl pazarlayacağı konusuyla yakından ilgilenmektedir. Bence, Türkiye turizm pazarlaması konusunda ikili bir strateji izlemelidir. Bir yandan Akdeniz yöresini pazarlamaya çalışırken, diğer taraftan Yunanistan ve İtalya'nın izlediği stratejiyi işbirliği yaparak uygulamalıdır. Yani, Akdeniz yöresinin turistik amaçla pazarlanması yönünden diğer Akdeniz ülkeleriyle rekabet değil, fakat işbirliği yapmalısınız.

Tarihsel zenginliklerinize gelince; Dicle ve Fırat yörelerinin yeteri kadar tanıtılamadığını

düşünüyorum. Japonya'lı turistler özellikle Kuzey Mezopotamya'nın Dicle ve Fırat yöresiyle oldukça yakından ilgileniyorlar. Bu esri içinde, GAP projesinin bu yörenin pazarlanması konusunda oldukça önemli bir rol oynayacağı açıktır. Dicle ve Fırat yörelerinin turistik amaçla pazarlanmasıyla ilgili olarak, iki ayrı yaklaşımdan yararlanılabilir. Bunlar, pazarlama işbirliği ve pazarın farklılaştırılması yöntemleridir. Bu yöntemler yönünden dünyadaki bütün turizm pazarlarına açılma durumu söz konusu olabilir. Ancak bence ABD, AT ve Japonya gibi üç temel piyasaya yönelmek en iyisidir. Ancak, Yukarı Mezopotamya yöresinin dünya turizm piyasasına pazarlanmasıyla ilgili olarak hazırlanmış olan herhangi bir program yoktur. Öncelikle bu tür programları hazırlamamız gerekiyor.

Feyyaz BERKER

Özür dilerim. Uğur Bey daha önce adınızı listeye yazmışım, ancak biraz önce unutmuşum.

Uğur EKŞİOĞLU

Sayın Celasun'a kısa ve direk bir soru sormak istiyorum. Çünkü kendisi konuşmasında vergi reformu kelimesini zorla kullandı ve şöyle bir dokunup kaçtı gibi geldi bana. Halbuki biz serbest piyasa ekonomisinde serbest rekabet ortamında konuşuyorsak vergi verenle vergi vermeyen arasındaki uçurumda bir serbest rekabet konusu mevzubahis olabilir mi? Ve ülkemizde ciddi bir vergi zaiyatı olduğu ve adil bir vergi düzeni veya sistemi olmadığı için vergilerin yatırımcılara ağır gelebildiği, buna mukabil birçok kimsenin de vergi vermeyerek avantajlı duruma geçtiği bilinen bir gerçektir ve çok yerde konuşulan bir husustur. Bu böyle midir, böyle ise Türkiye'de böyle bir stratejinin konuşulmasında temel prensip olarak önce vergi reformu görüşmek lazım gelmez miydi?

Prof. Dr. Merih CELASUN

Sanıyorum bizim gibi ülkeler bu uyum sürecine girdikten sonra biz 1980'de girdik, Meksika 1982'de girdi. Yani ödemeler dengesini denetim altına almak, enflasyonu kontrol altına almak. Bir noktayı çok iyi anlayamadık. O da piyasa ekonomisine geçişte kamu maliyesi çok önem kazanıyor. Özellikle biz bu özelleştirmeyi de yapıp KİT'ler yolu ile yeni kaynak yaratma imkanını da elimizden kaçırırsak kamu maliyesinin dengelenmesi çok önem kazanıyor. Çünkü liberalleşmeden önceki dönemde örneğin yüzde 3 civarındaki bir kamu açığı yüzde 10-15 enflasyon yaratıyorsa şimdi yüzde 30 yaratıyor. Biraz evvel söylediğim gibi finans piyasaları liberalize olunca paraya talep düşüyor ve kamu açıklarının finansmanının enflasyon potansiyeli çok artıyor. Onun için bu kamu finansman açıklarını düşürmek ve mümkünse bu harcamaları çok kısmadan vergileri arttırarak düşürmek daha iyi.

İkinci taraflı vergi yükünü kurumlaşmış üreticiler üzerine değil, aynı zamanda kurumlaşmamış hizmetler sektöründe çalışan birimlerin üzerine yaymakta büyük bir fayda var. Tabii bunun sosyo-ekonomik kurumsal zorlukları var. Bunu her ülke yapamıyor. Benim kanaatim bu zamanla olacaktır Türkiye'de ve katma değer vergisini getirmenin uzun vadeli olumlu bir etkisini göreceğimizi sanıyorum.

Prof. Dr. Besim ÜSTÜNEL

Teşekkür ederim Sayın Başkan. Önce TÜSİAD'a sanayileşme sorununa sahip çıktığı için teşekkür etmek istiyorum. Çünkü 9 yıldan beri Türkiye'de herşey konuşuldu bir tek sanayileşme konuşulamadı. Şimdi sanayileşmenin önemini Türkiye'nin gelişmesine yapabilecek katkıyı vurgulayan böyle bir toplantıyı yaptığı için gerçekten bir sanayie sahip çıkmanın başlangıç noktası olarak TÜSİAD'ı yönetenleri kutlamak istiyorum. Yine sanayici arkadaşlardan morali bozulanları gördüm. Onların moralini düzeltmek için birşey söylemek istiyorum. Japonya'nın 80 ile 100 yılda yaptığını Kore 25 yılda yaptı. Kore'nin 25 yılda yaptığını Türkiye en geç 20 yılda yapabilir. Şunu da unutmayalım ki, 1962-1972 yılları arasında Türkiye'deki planlı kalkınma performansı Kore'deki o dönemdeki plancılara ve ekonomik politikasını yönetenlere ve ekonomi öğrencilerine örnek olarak gösterilmişti. Vaktiyle Türkiye'yi örnek alan bir Kore 1962-1972 yılları arasında Türkiye'deki planlı kalkınma performansı Kore'deki o dönemdeki plancılara ve ekonomik politikasını yönetenlere ve ekonomi öğrencilerine örnek olarak gösterilmişti. Vaktiyle Türkiye'yi örnek alan bir Kore 1962-1972 yıllarında, şimdi Kore'yi örnek alan bir Türkiye. Burada hemen Sayın Merih Celasun'a bir gönderme yapmak istiyorum. Kore'den veya Japonya'dan vazgeçelim dedi. Aynısını yapmak tabii söz konusu olmaz. Şartlar, çevre, teknolojiler farklı. Ama temelde öğrenebileceğimiz pekçok şey var. Bunların başında bildiğimiz klasik, Adam Smith'in ortaya koyduğu fiziki üretim faktörleri. Emek, kapital, doğal kaynaklar yerine üç önemli "non-physical" dediğimiz fiziki olmayan, elle tutulmayan üretim faktörünün gelişmesindeki katkısının dörtte üç nisbetinde olduğu ortaya çıktı 1970'ten sonra. O da benim çalışmamda knowledge, organisation capacity ve teknoloji. Bu örgütlenme kapasitesi ve teknoloji tamamen özel sektörün kendi inisiyatifi ile ve devlet desteği ile büyük aşamalar yapabileceği bir alandır ve orada eğer Japonya'nın MİTİ kanalıyla veya "vision planning" ve "national economic planning" departmanı ile yaptığı veya Kore'nin yaptığını biz Türkiye'de yapabilirsek sanıyorum ki, daha da fazla bir birikimimiz olduğu için daha başarılı olabiliriz. Ama bunun için herşeyden önce işleri tamamen piyasa mekanizmasına bıraktık. Özel sektör en iyisini bilir, fiyat mekanizması herşeyi başarır gibi temelden eksik birtakım verilerden vazgeçip, sanayileşmeye azmetmemiz lazım. Bunu bir hedef olarak benimsetmemiz gerekiyor. Bu benimsendikten sonra stratejiyi seçmek Sayın Partha Ghosh'un da dediği gibi Türkiye'nin bugün karşısında iki ana yol var. Bir tanesi klasik diyebileceğimiz ortak pazara giriyoruz, kendimizi ona göre hazırlayalım. Bir de dünyada hızla gelişen globalizm var. Bütün büyük şirketler globalizasyona gidiyor. Türkiye'nin bazı sanayileri

kurmamış olması bugüne kadar bir dezavantaj olabilir, fakat bugün onu avantaj gibi kullanmak mümkün. Eski teknoloji ile sahip olamadığımız endüstrilerden bazılarını seçip bilinçli bir şekilde "vision" planlar yaparak yepyeni daha ileri bir teknoloji ile büyük bir sıçrama yaparak oraya girmek ve orda dünya pazarına "Türkiye bunları yapacak, bunlarla karşınıza çıkacak". Ama sadece Avrupa Topluluğu'na hitap eden bir endüstri kurmak değil, veya onun koruma duvarları içinde kalarak değil, bütün dünyaya. İcabında Japonya, Güney Kore ve diğer ülkelerle sıkı bir işbirliği yaparak onların globalizasyon "effort"larını Türkiye'de özel sektörün çok uluslaşma çabaları ile belki profesyonel yöneticilikle desteklenen devletin teknolojiye vereceği destekle güçlenecek bir çaba içinde çok uluslu şirketlerle ortak üretim kolaylıkları kurarak Türkiye'de yepyeni ufuklara açılabiliriz. Bunu soruya çevirmek gerekirse acaba bu görüşe konuşmacılar katılırlar mı?

Prof. Dr. Merih CELASUN

Sayın Ghosh sorunu ortaya çok iyi koydu. 20-25 yıllık vizyonumuz ne olacak? Dünya eğilimlerine nasıl uyuyoruz, ne alıyoruz, ne veriyoruz? O kapsamda sizin yorum ve sorunuza şöyle yanıt verilebilir. Önümüzde iki senaryo var. 90'larda ortak pazara hızlı ve intikal senaryosu, veya ortak pazara çok geç intikal senaryosu. Onu bir an evvel bilmekte yarar var. Çünkü sanıyorum bunların sonuçları farklı. Ortak pazara eğer 2010 yılından sonra bir entegrasyon söz konusu olursa, Türkiye'nin kanımca etrafındaki komşuların taleplerinden yararlanması lazım. Yani Doğu Avrupa'da, Sovyetler'de ve savaşı yeni bitirmiş İran, Irak'ta çok ek talepler olabilir. Biz bunlardan yararlanabiliriz ve bu yararlanmayı yaparken de ortak pazarın ortak tarife yükümlülüğünden kurtulmuş oluruz. Yani ortak pazar senaryosu süratle devreye girecekse o zaman karşımıza şu geliyor. Bize büyük finans kaynakları sağlanabilir. Yunanistan'a sağlandığı gibi. Bu finans kaynaklarını her istediğiniz yerde kullanamazsınız ve sanıyorum bunun kullanılma için en uygun yeri az gelişmiş bölgelerde sanayileşmedir. Yani ortak pazara biz geç intikal edersek az gelişmiş bölgelerdeki sanayileşmemizi erteleyebiliriz. Ortak pazara hızla intikal edersek GAP gibi yerlerde Güney Doğu Anadolu'da çok hızlı bir sanayileşmenin içine girebiliriz. çünkü fonları ancak böyle bulabiliriz.

Feyyaz BERKER

Şimdi konuşma sırası sabah oturumunda tebliğ veren değerli misafir konuşmacılarımıza geldi. Buyrun Prof. Kwon.

Prof . Dr. Yul KWON

Sayın Başkan, giderek daha da artan canlı diyalog ortamı beni çok etkiledi. Bu nedenle teşekkür ederim. Şimdiye kadar ortaya konulan konulara ilişkin olarak, birkaç spesifik yorumda bulunmak

istiyorum. Önce ekonomiye bir hedef belirleme ve sektörel öncelikler konusu üzerinde durmak isterim. Acaba, endüstriyel kalkınma politikasında ekonomi için bir hedefin belirlenmesi ya da sektörel öncelikler gerekli mi? Kaynakların kıtlığı gibi bir temel sorunumuz olduğu sürece ekonomi için bir hedefin belirlenmesi politikasının uygulanması da gerekli olmaktadır. Kıt kaynaklar nedeniyle aynı anda herşeyi üretemeyeceğimize göre, böyle bir hedef saptama politikası bence rasyonedir.

Kore ile ilgili olarak sorulan sorulardan birisi de gelir dağılımı adaletiyle ilgiliydi. Gerçekten, kalkınma sürecinde Kore'de gelir dağılımı adaleti üzerinde durulmamıştı ve diğer ülkelerle karşılaştırıldığında oldukça bozuktur. Ancak, sosyalist ülkelerde gelir dağılımının adil olduğu biçimindeki görüş de tutarlı değildir. Sosyalizmde herkesin eşit gelire sahip olduğu biçimdeki yaklaşım sadece bir masaldır. Eğer, bir sosyalist ülkeyi gerçekten tanıma olanağı bulursanız, gelir dağılımı yönünden oldukça büyük bir uçurumun olduğunu görürsünüz. Ben, buna şahsen Çin Halk Cumhuriyetlerinde şahit oldum. Gerçekten, kaynaklar kıt olduğu sürece, herkesi tatmin edecek düzeyde mal ve hizmet üretme olanağı yoktur.

Mal ve hizmetlerin vatandaşlar arasında daha adil bir biçimde dağıtılabilmesi için acaba ne gibi bir kriter kullanılmalıdır? Bu soruyla ilgili olarak, Kore'ye özgü bir durum açıklamak istiyorum. Kore'deki gelir dağılımındaki adaletsizlik uygulanan gelir politikasından değil, fakat daha çok fiyat politikasından kaynaklanır. Bu sabah anlattığım gibi nüfusa göre toprak küçük olduğundan, konut yetersizliği sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu sorun ise, emlak spekülasyonunu yaratmaktadır. Bu konuya ilişkin olarak, periyodik spekülasyon dönemlerindeki emlak fiyatlarındaki yükselişleri ortaya koyan bir araştırma yayınlamıştım. Herbir spekülasyon dönemi sonunda konut ve arsa fiyatlarının aşağı yukarı katlandığını saptadım. 1968'den 1981 yılına kadar geçen 13 yıllık bir dönemde, Kore'deki arsa fiyatları 100 kat artmış bulunmaktadır. Buna karşın, aynı dönemdeki konut fiyatları ise 32 kat yükselmiştir. Buradaki rakamların yüzde oranlar olmayıp, mutlak sayılar olduklarını belirtmek isterim. Bu açıklamalarım gelir dağılımındaki adaletsizliğin uygulanan gelir politikasından değil, fakat spekülasyondan kaynaklandığını açıkça göstermektedir. Böylece zenginler yüksek gelir sağladıkları için değil, fakat mal, mülk ve sahip oldukları arsalar nedeniyle zenginleşmektedirler. Bu durum kaynakların etkin bir biçimde tahsis edilmesini son derece kötü bir biçimde bozmaktadır. Bu nedenle, eğer Türkiye'de de böyle bir durum varsa, gelir dağılımının benzer biçimde bozulacağını söyleyebilirim.

Ekonomik kalkınmayı etkileyen başka bir konu da sosyal davranışların etkisi ile ilgili bulunmaktadır. Ancak, ülkeden ülkeye bu etki değişmektedir. Örneğin, sosyal davranışların ekonomik kalkınma politikası üzerinde etkisi Kuzey Amerika, Kanada ile Kore arasında son derece farklıdır. Türk kültürü hakkında fazla bir bilgim olmamasına karşın, yine de sosyal ve kültürel davranışların ekonomik kalkınma ve endüstriyel kalkınma politikaları üzerinde çok

önemli etkisinin olduğunu düşünüyorum. Bu bakımdan ülkedeki yöneticilerin öbür dünyada elde edilecek nimetler yerine bu dünyadaki zenginliklerin daha iyi birşey olduğunu, eğitim aracılığıyla halka empoze etmeleri gerekir. Bu bakımdan eğer Doğu Asya kültürünü tanıyorsanız, ya da ilişkiniz varsa, bu halkların benimsedikleri sosyal strateji ve sosyal davranışların olumlu etkilerinden yararlanma olanağını elde edebilirsiniz.

Dinleyicilerden yöneltilen başka bir ilginç soru ise, liberal ekonominin planlama ile bağdaşıp bağdaşmadığına ilişkindi. Liberal ekonomi ve planlamanın birbirine zıt olduklarını zannetmiyorum. Yanıt, hangi ülkeden bahsettiğimize bağlı bulunmaktadır. Örneğin, Kanada belki de en liberal ülke olarak tanınmaktadır. Ancak, ben bu ülkenin maliye bakanlığında 5 yıl kadar çalıştım ve Kanada'nın ekonomi politikasıyla oldukça yakından ilgilenme fırsatını buldum. Kanada'nın da farklı bir plan stratejisi, farklı sektörel öncelikler politikası vardı. Ancak, kaynakların mobilize edilmesi liberal bir ekonomidekinden daha farklı bir biçimde gerçekleşmekteydi.

Prof. Dr. Geoffrey CARLINER

Bu uzun gün boyunca önemli konular tartışıldı ve gerçekten çok şey öğrendim. Ancak, şimdiye kadar tartışılan konuları tekrarlama yerine, kısaca "konsensus" üzerinde biraz durmak istiyorum. Konsensusun ekonomik kalkınmayı devam ettirmede son derece önemli olduğuna inanıyorum. Gerçekten, endüstriyel kalkınma için gerekli tasarrufların ve yatırımların yapılması ve hızlı kalkınmanın sağlanması, ancak ilgili taraflar arasında görüşbirliğinin sağlanmasıyla olanaklıdır. Ancak, uygulamada ekonomik kalkınmaya ilişkin görüşbirliğinin sağlanması yönünden çeşitli konsensus biçimleri uygulanmaktadır. Örneğin, Singapur'da yöneticiler herkesin ne yapacağını ilgililere bildirirlerken, demokratik bir ülke olan Japonya'da daha farklı bir yöntem uygulanır. Kore'ye gelince, demokratik olmadığı yönündeki konsensusun uygulanması biçimi, son yıllarda oldukça değişmiştir. Örneğin, bu ülkede artık konsensus yukarıdan aşağıya empoze edilme biçiminde uygulanmamaktadır. Yukarıdan aşağıdakilere konsensusun empoze edilmesi Singapur ve Hong Kong'da hala geçerli bir yöntemdir.

Türkiye'de yüksek enflasyon oranının devam etmesi, hükümetin nasıl bir çözüm yolu bulması konusunda çok geniş görüş ayrılığının olduğunu ve dolayısıyla bir konsensus boşluğunun bulunduğunu göstermektedir. Görebildiğim kadarıyla, herkes bölgesel kalkınma ya da konut projesi için hükümetten daha çok teşvik sağlamaya çalışmaktadır. Bu tür projelerin yararlı olmadıklarını söylemek istemiyorum, ancak herkes kendi projesinin finansmanı için daha çok teşvik sağlamaya çabalarsa, bu konuda toplumda görüşbirliğinin olacağını düşünemiyorum. Türk toplumunda görüşbirliği sağlanamayınca, vergi mükelleflerinin söz konusu projelerin finansmanı için isteyerek vergi ödemeyecekleri de oldukça kesindir. Bu açıklamalarımın

Türkiye'de ekonomik kalkınma alanında konsensusun henüz sağlanamadığını açıkça göstermektedir.

Konsensusu sağlama koşullarının olmadığı bir yerde, ekonomik kalkınmaya ilişkin olarak, taraflar arasında görüşbirliğinin sağlanmasının, son derece güç olduğunu söylemem gerekiyor. Özellikle, gelir farklılıklarının çok büyük olduğu ülkelerde, konsensusu sağlamanın da son derece zor olduğuna inanıyorum. Öte yandan, laiklik ve bölgesel gelir düzeyi yönünden farklılıkların olduğu durumlarda da görüşbirliğinin sağlanması oldukça güçleşmektedir. Bu alanlardaki farklılıkları ortadan kaldırılmasını vurgulayarak, Türkiye'nin turizm potansiyeli konusunda da birkaç şey söylemek istiyorum. Önce, konukseverlik alanında oldukça büyük bir rekabet avantajınızın olduğunu belirtmem gerekiyor. Ben şahsen bu konukseverliğinizden en iyi bir biçimde yararlanmaktayım ve bu özelliğinizi pazarlayabilerseniz, döviz kazanmada çok başarılı olabileceğinizden son derece eminim. Türkiye'yi daha uzun bir süre boyunca ziyaret etme olanağını bulan, ABD'deki bazı arkadaşlarım, ülkenizin doğal güzellikler ve büyüleyici tarihi yerler yönünden son derece zengin olduğunu söylediler. Bu nedenle turizm sektörü yatırımlarınız için iyi bir alan olabilir.

Son olarak, yöneticisi olduğum "Ulusal Ekonomik Araştırma Bürosu"nun yayınladığı bir çalışmadan söz etmek istiyorum. Boston'da oturan bir meslekdaşım, bu çalışmasında çoğunlukla 1970'li yıllarda Türkiye'de ekonomiyle ilgili olarak alınan yanlış kararlar ile 1980'li yıllardaki doğru kararlar üzerinde durmaktadır. Bu çalışma Türkiye ekonomisiyle ilgili bir dönemin özeti olup, kitabın tamamı birkaç ay içinde İngilizce olarak tamamlanmış olacaktır. Bu kitabın ayrıca Türkçe'ye çevrileceğini de umarım.

Ülkenizi ziyaret etme ve hakkında çok şey öğrenme olanağı veren bu kongre nedeniyle hepinize çok teşekkür eder ve gelecekteki endüstriyel kalkınma çabalarınızda başarılar dilerim.

Dr. Herman MÜEGGE

Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Kore ve Japonya deneyimleri Türkiye için yararlı birer örnek olabilir. Ancak, Türkiye'nin SWOT denilen (Strength, Weakness, Opportunity and Threats) analiz yönetimini kullanmasıyla da kaybedeceği fazla birşey olmayacağını belirtmek isterim.

Bu analiz sadece endüstriyel sektörlerle değil, fakat ekonominin tamamına uygulanabilir.

İkincisi, bence Türkiye'nin bugünkü sorunu tarıma karşı endüstri ya da başka sektörlerle öncelik

verilmesiyle ilgili olmadığından Bay Ghosh'un görüşlerini pek benimsemiyorum. Bence, Türkiye'nin sorunları daha çok bir SWOT (güçlülük, zayıflık, fırsatlar ve tehditler) analizini gerektirmekte ve Türkiye'nin birçok piyasa bölümlerine nüfuz edebilmesiyle ilgili bulunmaktadır. Bay Ghosh'un sektörlerarası tercih yapmayı hedefleyen bir politikayı kasdetmediğini zannediyorum. SWOT analizi mal gruplarıyla ilgilendiğimizden, sektörel öncelikler politikasına göre daha zordur. Belli bir endüstrinin ya da sektörün önceliği ya da teşvik edilmesi söz konusu olmayıp, mal grupları üzerinde durulmaktadır. Böylece, mal gruplarının ihracatında rekabet üstünlüğünün sağlanması, geleneksel stratejilerle değil, fakat SWOT analizi ile gerçekleştirilebilir.

İnsan faktörü ile ilgili soruya gelince; endüstrinin sıradan işgücünün tamamını istihdam etmesi olanağı pek yoktur. Ancak, özellikle endüstrinin yan hizmet alanlarının beceri kazanmış işgücüne istihdam olanağı sağlayabileceği açıkça görülmektedir. Bugün öğleden sonraki tartışmalar sırasında bu konu üzerinde durulacağını ummaktaydım.

Destekleme fiyat politikasının değerlendirilmesine gelince; bu konuda çok dikkatli davranılması gerekmektedir. Bu konudaki uygulama sonuçları artık günümüzde bir sır olmaktan çıkmıştır. Şu anda yanımda Alman Tekstil ve Giyim Sendikası tarafından hazırlanmış ve bir bölümünün tamamı Türkiye'ye ayrılmış bir kitap bulunmaktadır. Anladığıma göre, Almanlar Türkiye'nin bu sektörleri desteklemesini hiç de hoş karşılamıyorlar. Öte yandan, AT'nin de desteklemeleri dikkatli bir biçimde kontrol etmekte olduğunu akıldan çıkarmamalıyız. Bu nedenle, eğer bir ülke uluslararası ticarete yer almak istiyorsa, mümkün olduğu kadar oyunun kurallarına uymayı da kabul etmesi gerekmektedir. Öte yandan, destekleme politikasının ne derece başarılı olacağının da değerlendirilmesinde yarar vardır.

Türkiye'de yeterli düzeyde bilgi ve beceri birikiminin varolduğunu düşünüyorum. Geçen gün bana gelen bir Avusturya firması, işçileri metal işlerinde beceri kazanmış bir ülke bilip bilmediğimi sordular. Bu firma böyle bir ülkede yatırım yapmak için can atıyordu. Bu örneğimde olduğu gibi, artık çalışanlarının özel beceri sahibi olduğu ülkelerin aranmakta olduğu görülmektedir. Bu nedenle, artık Türkiye'nin sahip olduğu olanakların kalitesini dünyaya tanıtmalarının zamanı gelmiştir. Örneğin, ekonomik kalkınma sürecinin önemli bir sürükleyici bölümü olarak, turizm sektörünün geliştirilmesi akla gelebilir. Şöyle ki, ülkeye gelen yabancıların sayısı arttıkça ülkenin olanakları daha yakından tanınacağı için, Türkiye böylece uluslararası ticaretin daha etkili bir üyesi olacaktır. Ancak, turizm piyasasına girmenin de o kadar kolay olmadığına bilincinde olunması gerekmektedir. Çünkü, günümüzde kaliteli turizm olanaklarının sunulması önem kazanmıştır. Türkiye'nin kaliteli turizm politikasına yönelik bir strateji geliştirmesi gerekmektedir. Bu nedenle, önce turist olarak hangi tüketici grubunu çekmek istediğimize karar vermeliyiz. Bu tür stratejiler saptandıktan sonra gerekli kararların alınması gerekir.

Sayın Başkan, konuşmalarımı burada noktalamak istiyorum. Türkiye'nin bugün konuştuğumuz türdeki sorunlarının çözümünde yardımcı olmak amacıyla, işbirliği yapmayı çok arzu ediyorum. Böyle bir işbirliğinin yapılması durumunda çok memnun olacağımı ve kendimi bir Türk gibi hissedeceğime inanıyorum. Kısa bir süre sonra Türkiye'ye tekrar döneceğim.

Teşekkür ederim.

Feyyaz BERKER

Şuna inanıyorum ki, bugün çok verimli bir toplantı yaptık. Konsensus kelimesi üzerinde çok duruldu. Konsensusun temelinde insan faktörünün yattığını, eğitimin, hoşgörü ve sevginin yattığına inanıyorum. Ayrıca bugün dünyamızda barış rüzgarları eserken, askeri masraflar azaltılırken, siyasi hudutlar kalkarken, gümrük duvarları yıkılırken TÜSİAD'ın endüstride strateji konusunu Türkiye'de gündeme getirmesini fevkalade zamanlı ve faydalı bir konu olarak notalıyorum.

DİPNOTLAR
(Prof. Dr. Geoffrey Carliner)

1. World Bank (1989), Table 1.
2. Dervis and Petri (1987) compare Turkish and Korean stabilization programs.
3. For specific discussion of Turkey's current macro-economic problems, see Rodrik (1989) and Arıcanlı and Rodrik (1990).
4. Roubini and Sachs (1988) examine political factors associated with large government budget deficits.
5. See Psacharopoulos (1987) and Psacharopoulos and Woodhall (1985) for reviews of this literature.
6. The seminal work by Foldstein and Horioka (1980) has been confirmed by numerous other researchers.
7. Belassa (1984) and Celasun and Rodrik (1989) describe Turkey's adjustment and change of strategy in the 1980s. Krueger (1987) contrasts Turkish and Korean stabilization policies.
- 7.a. World Bank (1989), World Development Report, Table 14, pages 190-191.
- 7.b. TÜSİAD, The Turkish Economy 1989, Pages 80-83.
- 7.c. Rodrik (1989), page 46.
8. For a discussion of Japanese industrial policy, see Carliner (1986), Johnson (1983), Pepper, Janow, and Wheeler (1985), and Yamamura (1986). For Korea, see Collins and Park (1989).
9. See Adams and Stoffaes (1986) for a broad description of French industrial policies.
10. Dervis and Page (1984) review industrial policies in various developing countries.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

(Prof. Dr. Geoffrey Carliner)

Adams, William and Christian Stoffaes, 1986, French Industrial Policy, Brookings, Washington.

Arıcanlı, T. and Dani Rodrik, 1990, The Political Economy of Turkey: Debt Adjustment and Sustainability, London, MacMillan, forthcoming.

Balassa, Bela, 1984 "Outward Orientation and Exchange Rate Policy: The Turkish Experience", Middle East Journal (December), 429-47.

Carliner, Geoffrey, 1986, "Industrial Policy for Emerging Industries", in Paul Krugman (ed.), Strategic Trade Policy and the New International Economics, MIT Press, Cambridge.

Celasun, Merih and Dani Rodrik, 1989, "Debt, Adjustment, and Growth: Turkey", in Jeffrey Sachs and Susan Collins (eds.), Developing Country Debt and Economic Performance, Vol.3, University of Chicago Press, Chicago.

Collins, Susan and Won-Am Park, 1989, "External Debt and Macroeconomic Performance in Korea", in Jeffrey Sachs and Susan Collins (eds.), Developing Country Debt and Economic Performance, University of Chicago Press, Chicago.

Dervis, Kemal and J. Page, 1984, "Industrial Policy in Developing Countries", Journal of Comparative Economics 8: 436-51.

Dervis, Kemal and Peter Petri, 1987, "The Macroeconomics of Successful Development", in NBER Macroeconomics Annual 1987.

Feldstein, Martin and Charles Horioka, 1980, "Domestic Saving and International Capital Flows", Economic Journal, 90, 314-29.

International Monetary Fund, International Financial Statistics, Washington.

Johnson, Chalmers, 1983, MITI and the Japanese Miracle, Stanford University Press, Stanford.

Krueger, Anne, 1987, "The Importance of Economic Policy in Development: Contrasts between Korea and Turkey", NBER Working Development: Contrasts between Korea and Turkey", NBER Working Paper No: 2195, Cambridge.

Pepper, Thomas, Merit Janow, and Jimmy Walker, 1985, The Competition: Dealing with Japan, Praeger, New York.

Psacharopoulos, George (ed.), 1987, Economics of Education: Research and Studies, Oxford University Press, New York.

Psacharopoulos, George and Maureen Woodhall, 1985, Education for Development: An Analysis of Investment Choices, Oxford University Press, New York.

Rodrik, Dani, 1989, "Premature Liberalization, Incomplete Stabilization: The Özal Decade in Turkey", mimeo.

Roubini, Nouriel, and Jeffrey Sachs, 1988, "Political and Economic Determinants of Budget Deficits in the Industrial Democracies", NBER Working Paper No: 2682.

TÜSIAD, 1989, The Turkish Economy, 1989.

World Bank, 1989, World Development Report, 1989.

Yamamura, Kozo, "Caveat Emptor: The Industrial Policy of Japan", in Paul Krugman (ed.), Strategic Trade Policy and the New International Economics, MIT Press, Cambridge.

DİPNOTLAR

(Prof. Dr. Yul Kwon)

1. Endüstriyel kalkınma stratejisi kavramı ile ilgili çeşitli tanımlar ve açıklamalar konusunda bakınız F.G.Adams ve C.A.Bollino, "Meaning of Industrial Policy". Bu makale F.G.Adams ve C.A.Kelin'in editörlüğünü yaptıkları *Industrial Policies for Growth and Competitiveness* (Lexington, Mass.; D.C.Heath, 1982) adlı kitapta yer almaktadır.

2. Endüstriyel kalkınma stratejisinin bu özelliği, R.G.Lipsey ve W.Dobson'un editörlüğünde yayınlanan *Shaping Comperative Advantage* (Montreal: C.D.Howe Institute, 1987) adlı yapının 1-55. sayfaları arasında yer alan S.A.Brande'in "Shaping Comperative Advantage: Trade Policy, Industrial Policy and Economic Performance" adlı makaledeki görüşlere dayanmaktadır.

3. Kore'nin bu periyodik endüstriyel stratejisi için bkz. Dünya Bankası, *Managing the Industrial Transition*, (Washington DC, World Bank, 1987) ve D.M.Leipziger, "Industrial Restructuring in Korea", *World Development*, Vol.16.No.1 (1988), s.121-135. Kore'nin endüstriyel kalkınma stratejisi hakkında çok sayıda yazı yazılmış olup, bunlardan iki önemlisi için bkz. *Deepening the Industrial Structure and Policy Directions in Korea* (Seoul, Korea; The Korean Development Bank, 1985), P.W.Kuznets, *Economic Growth and Structure in the Republic of Korea*, (New Haven, Yale University Press, 1977).

P.Hasan ve D.C.Rao, *Korea, Policy Issues for Long Term Development*, (Baltimore: The John Hopkins University Press, 1979). H.Pack and L.E.Westpal, *Industrial Strategy and technological Change* "Journal of Development Economics, Vol.22 (1986), s.87-128, ve Y.W.Rhee, *The Export Drive: The Key to Korea's Success*", *Korea's Economy*, vol.1, No:2 (August 1985), s.23-

4. P.Hasan and D.C.Rao: Korea, Policy Issues for Long Term Development (Baltimore: The John Hopkins University Press, 1979), s.249.
5. Bu ithal ödeme garantisi sistemi, yerli mal türünden mal ithalini teşvik etmek amacıyla, açıkça ihracatçıların güdülendirilmesi için kullanılmıştır. Bu uygulamaya ilişkin olarak bkz. P.W.Kuznets, Economic Growth on Structure in the Republic of Korea (New Haven: Yale University Press, 1977) sayfa 160.
6. İhracatın teşvikine ilişkin olarak değişik biçimlerde uygulanan diğer yöntemler için bkz. Kuznets, op.cit.s.156-162.
7. Dış ticareti teşvik etmeye yönelik aylık toplantılar ve ihracat hedefinin saptanmasıyla ilgili olarak bu bölümde sunulan bilgiler daha çok Y.W.Rhee, "The Export Drive: The Key to Korea's Success", Korea's Economy, Vol.1, No:2 (August, 1985), s.23'e dayanmaktadır.
8. Economic Planning Board, Korea, Major Statistics of the korean Economy, 1981, (Seoul, Korea: Economic Planning Board, 1981) s.79.
9. Kuznets, op.cit.p.161.
10. Bu durum ikili endüstriyel büyüme hipotezi olarak da bilinir. Bu hipotez Kore'de 1960'lı yıllardan sonra savunulmuştur. Konuya ilişkin olarak bkz. Ohno ve U.Imaoka, "The experience of Dual Industrial Growth: Korea and Taiwan", The Developing Economics, Vol.25, No.4 (December 1987), s.310-324, ve K.Ohno, "Changes in Trade Structure and Factor Intensity: A case study of the Republic of Korea", The Developing Economics, Vol.26, No.4 (December 1988), s.367-385.
11. Bu model çok sayıda yazıya konu olmuştur. Örneğin, bkz.World Bank, op.bcit.,s.38 ve Leipziger, op.cit., s.121.
12. The World Bank., op.cit., s.47.
13. P.Hasan and D.C.Rao, op.cit., s.47.
- 14.The World Bank, op.cit., s.40-41.
15. The World Bank, op.cit., s.42.

16. The World Bank, op.cit., s.46-47.

17. H.Pack and E.Westphal, op.cit., s.101-102 ve World Bank, op.cit., s.45-48.

18. The World Bank, op.cit., s.52.

19. Endüstriyel tarafsızlık ve liberalizasyon kavramlarının tam bir açıklaması için bkz. The World Bank, op.cit.

20. Bu fonksiyonel müdahaleler, onları haklı gösteren nedenler ve devletin ekonominin işleyişine karıştığı alanlardaki aldığı önlemlerle ilgili açıklamalar için bkz. World Bank, op.cit., s.50-52 ve D.M.Leipziger, op.cit. Bu müdahaleler 1986 yılında çıkartılan Endüstriyel Kalkınma Yasası uyarınca yapılmış olup, bu kanunun temel amaçları ekonomik serbestleştirme, endüstrinin rasyonalizasyonu ve teknolojinin geliştirilmesine yönelik bulunmaktaydı. Endüstriyel Kalkınma Yasası hakkında daha ayrıntılı açıklamalar için bkz. J.S.Chao, "The Industrial Development Law of 1986 and its Effects on Korean Industry", Korea's Economy, Vol.4, No:1 (Feb.1988), s.10-12.

21. Yeniden yapılanmaya ilişkin özel durumlar konusunda bkz. the World Bank, op.cit., s.50.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

(Prof. Dr. Yul Kwon)

1. Adams, F.G., and C.A.Bollino, "Meaning of Industrial Policy", in F.G.Adams and C.A.Kelin, eds., Industrial Policies for Growth and Competitiveness, (Lexington, Mass.: D.C.Heath, 1962).
2. Brander, J.A., "Shaping Comparative Advantage: Trade Policy, Industrial Policy and Economic Performance", in R.G.Lipsey and W.Dobson, eds., Shaping Comparative Advantages, (Montreal: C.D.Howe Institute, 1987), pp.1-55.
- 3, Choo, J.S., "The Industrial Development Law of 1986 and Its Effects on Korean Industry", Korea's Economy, Vol.4, No.1 (February 1988), pp.10-12.
4. Economic Planning Board, Korea, Major Statistics of the Korean Economy, (Seoul, Korea: Economic Planning Board, 1981).
5. Hasan, P., and D.C.Rao, Korea, Policy Issues for Long-Term Development, (Baltimore: The John Hopkings University Press, 1979).
6. Korea Development Bank, Deepening the Industrial Structure and Policy Direction, (Seoul, Korea: Korea Development Bank, 1977).
7. Kuznets, P.W. Economic Growth and Structure in the Republic of Korea, (New Haven: Yale University Press, 1977).

8. Leipziger, D.M., "Industrial Restructuring in Korea", World Development, Vol.16, No 1 (1988), pp.121-135.
9. Ohno, K. and H.Imaoka, "The Experience of Dual-Industrial Growth: Korea and Taiwan", The Developing Economics, Vol. 25, No.4 (December 1987), pp.310-324.
10. Ohno K., "Changes in Trade Structure and Factor Intensity: A Case Study of the Republic of Korea", The Developing Economics, Vol.26, No.4 (December 1988), pp.367-385.
11. Park, H., and L.E.Westphal, "Industrial Strategy and Technological Change", Journal of Development Economics, Vol.22 (1986), pp.87-128.
12. Rhee, Y.W., "The Export Drive: The Key to Korea's Success", Korea's Economy, Vol.w, No.2 (August 1985), pp.23-25.
13. World Bank, Korea, Managing the Industrial Transition, (Washington D.C.: The World Bank, 1987)

ÖZGEÇMİŞLER

PARTHA S. GHOSH

Massachusetts Institute of Technology'de lisans öğrenimini tamamlayan, Hindistan asıllı Mr. Ghosh, Sloan School of Management'den iş idaresi master derecesiyle mezun olmuştur.

1977 yılında girdiği Mc Kinsey şirketinde yüksek yönetim danışmanlığı görevini, ABD, Avrupa, Japonya, Güney Doğu Asya ve Güney Amerika ülkelerinde devam ettirmiştir. Mr. Ghosh, genellikle önde gelen çok sayıdaki şirkette, firma stratejilerini belirleyici çalışmaları yönetmektedir.

Mr. Ghosh, son yıllarda ise özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki bazı endüstrilerin dünya piyasalarıyla bütünleşmelerini kolaylaştırıcı, rekabet koşullarını araştırmaya yönelik çalışmalar yapmaktadır. Uğraşı alanı ile ilgili olarak önde gelen gazete ve dergilerde çok sayıda makalesi yayınlanmış bulunan Mr. Ghosh, TÜSİAD tarafından yürütülmekte olan "Ülke Stratejisi" adlı uluslararası çalışmanın baş danışmanlığı görevini de yapmaktadır.

Prof. Dr. GEOFFREY CARLINER

Prof. Dr. Carliner, Harvard Üniversitesinde ekonomi bölümünde lisans çalışmalarını tamamladıktan sonra, Berkeley Üniversitesinden yine aynı dalda master ve doktora derecelerini almıştır.

Oberlin, Berkeley ve Western Ontario Üniversitelerinde öğretim üyeliği de yapan Prof. Carliner, Ekonomik Danışmanlar Kurulu'nda çalışmaya başlamıştır. Bu Kurulun emek ekonomisi bölümünde baş ekonomist olarak çalışan Prof. Carliner, daha sonraki yıllarda uluslararası ekonomi politikası alanında ve son olarak, adı geçen kuruluştaki yöneticilik görevlerinde bulunmuştur.

1984 yılından beri Ulusal Ekonomik Araştırmalar Bürosu'nun başkanlığını yapan Prof. Carliner'ın, emek ve uluslararası ekonomi alanlarında çok sayıda yazısı önemli ekonomi dergilerinde yayınlanmış bulunmaktadır.

Dr. HERMAN MUEGGE

1933 yılında İsveç'te doğan Dr. Muegge, Lund Üniversitesi'nde ekonomi öğrenimini tamamladıktan sonra, Federal Almanya'da ekonomi doktorasını yapmıştır.

İsveç endüstrisi üzerinde çalışmalar yaptıktan sonra, Birleşmiş Milletler'e girerek, Zambiya Hükümeti'nin Planlama Örgütü'nde uzman olarak görev almıştır. 1968 yılında Birleşmiş Milletler'in Viyana'daki Endüstriyel Kalkınma Örgütüne katılan Dr. Muegge Bölge ve Ülke Araştırmaları bölümünde başkan olarak görev yapmaktadır.

Dr. Muegge, genellikle kalkınmakta olan ülkelerle ilgili bazı endüstriyel sorunlar üzerinde araştırma ve politika belirlemeye yönelik çalışmalar yapmaktadır. Dr. Muegge'nin özellikle üzerinde çalışmalar yaptığı konuları şöyle sıralayabiliriz: Ekonomide yeniden yapılanma, endüstriyel alt sektör analizleri, bölgesel kalkınma, endüstriyel kalkınma politikaları, politika önlemleri ve uluslararası endüstriyel işbirliğinin sağlanmasıyla ilgili çalışmalar.

Prof. Dr. YUL KWON

Ekonomi dalında lisans öğrenimini Seul Ulusal Üniversitesi'nde tamamlayan Prof. Kwon, master ve doktora derecelerini Kanada'da Mc Master Üniversitesi'nden almıştır.

Kore Merkez Bankası'nda araştırmacı olarak çalışmaya başlayan Prof. Kwon, 1971 yılında Kanada vatandaşlığına geçerek, bu ülkenin Maliye Bakanlığı'nda danışman ve çeşitli üniversitelerinde öğretim üyesi olarak çalışmıştır. Çokuluslu şirketler, yabancı sermaye, vergi, ülke stratejileri ve Kore ekonomisine ilişkin olarak yazdığı makaleleri önemli ekonomi dergilerinde yayınlanmıştır. Çok sayıda ekonomik ve sosyal kuruluşların yöneticiliği görevini de yürüten Prof. Kwon, beş dalda Kore ve Kanada hükümetlerinden ödül kazanmıştır.

Kore-Kanada arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin gelişmesinde katkılarda da bulunan Prof. Kwon, halen Saskatchewan eyaletindeki Regina Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.